De Oranje-tiranny of de gruwelen gepleegd door en onder de Prinsen van Oranje

bron
De Oranje-tiranny of de gruwelen gepleegd door en onder de Prinsen van Oranje. Z.n., z.p. 1798

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_ora007oran01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

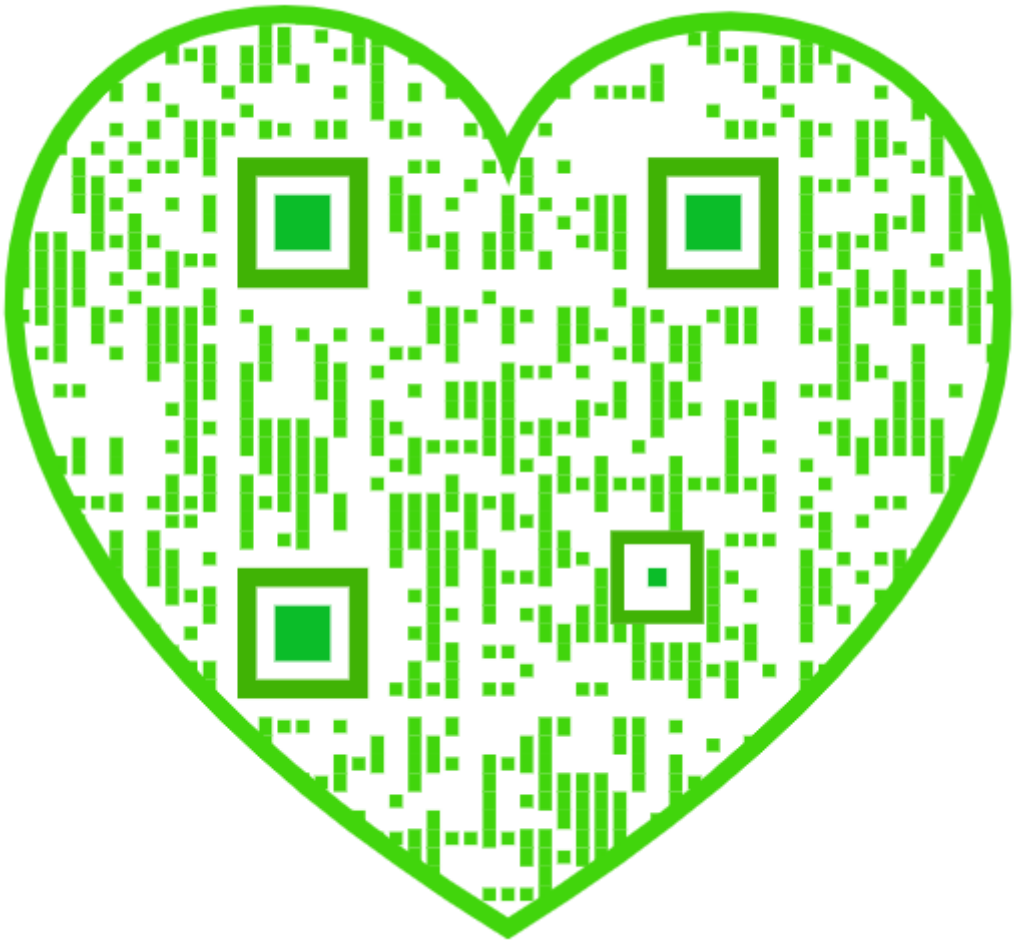

De Oranjetiranny.
Eerste Saamenspraak.

ZOON.

In deezen tyd, myn Vader! hoor ik zo veel spreeken van Oranje, en wel zo verschillende, dat ik waarlyk niet weet, wat ik 'er van denken moet: deeze verheft hem tot den Hemel toe, en een ander schildert hem als een monster af. Zoud gy my niet eens juist kunnen zeggen wat'er van de zaak zy*?*

VADER.

Zeer gaarne, myn Zoon! en ik verheug my grootlyks, daar ik zie, dat gy niet blindling en zonder daartoe gegronde redenen te hebben, uw evenmensch onmaatig wilt verheffen, of ten diepsten vernederen. Indien men over 't algemeen meer onderzoek naar de waarheid der zaak gedaan had, ik verzeker u, dat men nimmer tot die uitersten

zou hebben overgeslagen, waar van de gevolgen zo droevig zyn.

ZOON.

Wy zyn dit immers verpligt te doen?

VADER.

Wy zyn zulks ten duursten verpligt, 't is waar! doch het gaat hier mede gelyk in alle andere waereldsche zaaken, wy volgen den grootsten hoop, en laaten ons veelal met den gewoonen stroom mede sleepen. Echter er is niets noodzaaklyker, niets genoeglyker en voordeeliger, dan het onderzoeken en achterhaalen van de waarheid, vooral wanneer ze van zo veel aangeleegenheid voor ons is, dat het gemis derzelve, niet alleen onzen eigen Persoon, maar ook het geheele Vaderland ongelukkig kan maaken.

ZOON.

Het geheele Vaderland?

VADER.

Ja! myn Zoon! – want neem eens by voorbeeld, die Burgers eener Stad, die zoo sterk zig voor Oranje in de bresse stellen, dat zy 'er hunne medeburgers, die anders denken dan zy, om haaten en vervloeken, 'er hunne huizen en goederen om plunderen en vernielen, ja 'er hen om vermoorden. – die Burgers maken immers hun Vaderland ongelukkig?

ZOON.

Dat is zeker.

VADER.

En even zeker is het, dat zy dit

doen, om dat zy de zaaken niet kundig genoeg zyn, om dat zy Oranje niet recht kennen!, – want verre de minsten doen deeze gruuwelen uit opzettelyke boosheid; 'er zyn zekerlyk booswigten onder, die, voor geld omgekogt, de overige misleiden, opstooken en aanhitsen, doch de meesten der onrustigen en muitenden dwaalen, en verdienen, hoe strafwaardig hunne wanbedryven zyn, ons medelyden.

ZOON.

Dan zou hy, die deeze lieden een recht begrip van de zaak gaf, een uitsteekend goed werk doen! – en 't verwondert my, dat zulks niet geschied.

VADER.

Dit geschied overvloedig, ten minsten het onderwys is er in overvloed, maar het ongelukkigste in dit geval is, dat zy die hoogstnoodig hebben, om in deeze zaak onderweezen te worden, niet onderweezen willen zyn, of dat zy in de onmooglykheid zyn, om onderweezen te kunnen worden, want het gemeen leest of onderzoekt niet, – 't zy dat het of geen lust, of geen tyd daar toe heeft, of dat het geen geld missen kan, om zig die boeken aanteschaffen, waaruit het onderwys zou kunnen haalen. –

ZOON.

Dat is wel ongelukkig.

VADER.

En daarom bezit gy en een ander, myn Zoon! een groot voorrecht, die in de

geleegenheid gesteld zyt, om de noodige kennis, met betrekking tot uw Vaderland, te kunnen opgaaren, ten einde u voor de doodlykste dwaalingen te kunnen behoeden.

ZOON.

Ik hoop my ook van dit voorrecht te bedienen. Evenwel, Vader! zou ik iets van u verzoeken.

VADER.

En wat is dat?

ZOON.

Dat gy my in dit geval met uw mondling onderrigt wildet vereeren! Ik kan zekerlyk alles wel in de boeken opzoeken, doch ik moet my als dan te vreede houden met het geen ik lees, zonder dat ik myne bedenkingen en zwaarigheeden ter oplossing kan voorstellen, of zonder dat ik die vraagen kan beantwoord krygen, die, zonder noodig antwoord, altoos duisterheid en verwarring in my overlaaten, dus zouden wy te saamen spreekende over het een en ander, binnen weinig tyds meer kunnen afdoen, dan of ik al de boeken las die hier over geschreeven zyn.

VADER

Gy begrypt de zaak recht, myn Zoon! Ik wil gaarne aan dit uw billyk verzoek voldoen Doch wat wenschte gy dan wel, dat het onderwerp van onze verhandeling zyn zou?

ZOON.

Dat gy my eens een zaaklyk en duidlyk verhaal deed van al het goede en

kwaade, dat Oranje ons immer gedaan heeft of nog doet, op dat ik daar door in staat gesteld worde, om over den Stadhouder en zyne Voorgangers te kunnen oordeelen, en hen te geeven dat ik als een Burger van myn Vaderland verschuldigd ben.

VADER.

By de eerste geleegenheid de beste zullen wy hier mede een aanvang maaken, en alsdan zal *Willem de Eerste* het eerst in aanmerking komen.

Tweede Saamenspraak.

ZOON.

***W**illem de Eerste* heeft immers uitsteekende diensten aan Nederland beweezen?

VADER.

Dit heeft hy buiten allen tegenspraak, en men zou waarlyk ondankbaar zyn, wanneer men deezen grooten Held en Staatkundigen den verdienden lof onthield.

ZOON.

Zoud gy my niet kortlyk, deswegens iets kunnen zeggen?

VADER.

Philippus de Tweede, Koning van Spanje, was een staatzugtig, wreed Vorst, uitermaaten bygeloovig en zo zeer met zyne spaansche zeden ingenoomen, dat alles wat 'er niet mede strookte of meede overeenstemde hem tegen de borst stak. Hy was Graaf over de Nederlanden, en zocht aldaar zo willekeurig te heerschen, als een oostersch Monarch over zyne slaaven. Dit kon echter zo gemaklyk niet aankomen, als hy zig verbeelde. Zyn Vader *Karel*, die hem de Heerschappy over deeze gewesten had afgestaan, had hem wel gewaarschouwd, om, wanneer het volk zig niet naar den Vorst kon schikken, dat dan de Vorst, uit staatkunde, zig naar het Volk schikken moest, dat hij *Philippus*, vooral in de Nederlanden, niet het

Caracter van een Spanjaard, dat steeds bij vreemden veragtlyk was, maar van een Nederlander moest aanneemen!

ZOON.

En deed *Philippus* dit?

VADER.

In 't geheel niet. Hy behandelde de Ingezetenen deezer gewesten op eene barbaarsche wyze. Om van de drukkende en schreeuwende belastingen te zwygen, om niet te reppen van den overlast en de overheerschingen, die zyne Hovelingen en Begunstigden onze Voorvaderen aandeeden en gevoelen lieten, vestigen wy slegts het oog op den Godsdienst, die, eigenlyk geschikt, om de menschen gelukkig te maaken, in zyne hand het middel was, om ze te verderven.

ZOON.

En op wat wyze?

VADER.

Zedert eenen geruimen tyd herwaards waren 'er verscheiden schroomlyke misbruiken in de Roomsche Godsdienstoeffeningen ingesloopen, – misbruiken, die door verstandige en godvruchtige Roomsch-gezinden zelf werden afgekeurd, en die zodanig een vlak op dien Godsdienst wierpen, dat het niet missen kon of hy moest 'er door in kleinachting, ja in verachting komen. Eenige voornaame mannen waren bedacht geweest, om deeze misbruiken te weeren, en om de Kerk de oude zuiverheid wedertegeven, – dit had zeer

wel gelukt, zo niet ongelukkig eenige Vorsten het hoogst belang 'er by gehad hadden, dat deeze misbruiken in stand bleeven, en zelfs grooter werden.

ZOON.

Hoe konden zy daar belang by hebben, Vader?

VADER.

De zuivere Godsdienst, zo als ze in de eerste Christenkerk en in het Euangelie geleerd werd, maakt de menschen tot Broeders, die elkanders geluk bevorderen, en niet over elkander willen tyranniseeren – dit was de zaak niet der heerschzuchtige Vorsten, deeze wilden het onbepaaldste en grilligste Oppergebied voeren, en daar de Godsdienst, wanneer ze zuiver verkondigd word, hen dit belettede, voegden zy 'er door middel van domme en omgekogte Geestelyken, zo veele misbruiken en dwalingen by, als zy noodig oordeelden, om de menschen, in stede van als hunne Broeders te behandelen, als slaven onder hunne voeten te kunnen vertrappen. Gy begrypt dus, dat, wilden zy Dwingelanden zyn en blyven, zy niet moesten dulden, dat 'er in 't stuk van den Godsdienst eene Hervorming plaats had, dat wil zeggen, dat zy met afschaffing der dwaalingen en misbruiken, tot haare eerste zuiverheid werd wedergebragt.

ZOON.

Dit laat zig gemakkelyk begrypen.

VADER.

Philips behoorde tot het getal deezer onwaardige Vorsten. De Hervorming, die hier in de Nederlanden het hoofd begon optesteken, ging hy met alle magt tegen, hy voerde een Gerechtshof in, dat, bekend onder den naam van Inquisitie, met hangen, wurgen en verbranden, de menschen wederhield, om de waarheid te onderzoeken en te gelooven, en dwong aanteneemen alles dat de Kerk goedvond voorteschryven, hoe ongelooflyk en hoe strydig het ook met het gezond verstand wezen mogt, of anders schoot men 'er, op eene barbaarsche wyze, het leven by in.

ZOON.

Dit was recht het werk van een Tyran.

VADER.

Nederland beschouwde hem ook als zodanig, en wenschte niets liever dan van deezen Volksbeul ontslagen te wezen. Verscheiden groote Mannen wendden hiertoe hunne poogingen aan, en onder die allen munt *Willem de eerste* wel voornaamlyk uit.

ZOON.

Wat deed hy dan?

VADER.

Hy verzaamelde een zo groote magt byéén als hy kon; ontzag moeiten noch gevaaren, en lag er alles aan te kosten, om de Nederlanders van deeze Spaansche Tyranny te ontheffen. Niet weinig arbeid en ver-

drietlykheeden veroorzaakte deeze groote taak aan den Prins; hy bragt het eindelyk evenwel zo verre, dat men met grond op eene volkomen verlossing van dit ondraaglyk juk hoopen kon.

ZOON.

Dit was immers eene allervoortreflykste en pryswaardigste daad van *Willem den Eersten*?

VADER.

Niemand betwist zulks, en elk onbevooroordeeld Vaderlander zegent hem daar voor in zyn binnenste. Maar, myn zoon! men kan wel een schoone, goede en edele daad verrigten, en met dat alles slinksche oogmerken hebben.

ZOON

Waren dan de oogmerken van deezen eersten der Stadhouders niet zoo goed als de daad zelf?

VADER.

Willem de Eerste, zig dus ten sterkste tegen de dwingelandy en willekeurigste overheersching van Spanje verzettende, bedoelde daar mede geenzins, om het Nederlandsche Volk vry en onafhangelyk te maaken, om het tot dien gelukkigen staat weder te brengen, en om het die voorrechten weder te bezorgen die aan eene Maatschappy van redenlyken en vrygebooren Menschen waarlyk toekoomen. Hy bonste den Spaanschen Dwingeland eigenlyk van den Graaflyken troon, om 'er zig zelve op te plaatsen! hy wrong hem den Schepter uit de vuist,

om 'er zelf onbepaald mede over zyne Medeburgers te zwaaien, en dat alles onder voorwendzel van de Vryheid des Volks, van de Rechten des Lands voortestaan.

ZOON.

Maar waar uit blykt het, dat hy zulks bedoelde*?*

VADER.

Dit blykt daar uit, dat hy, greetig naar het oppergezag, het zo verre wist te brengen, dat de Souverainiteit over deeze Landen, door 's Lands Staaten aan Hem zou opgedraagen zyn geworden, by aldien de Stad Amsterdam daar in had willen stemmen, alvoorens haare Burgers over een zo gewigtig stuk te raadpleegen. Het blykt daaruit, dat Willem de Eerste in 1581 alle schaduuw van Burgerlyken invloed op de Regeering vernietigde, en dat hy, door daaden, betoonde, dat het rechtmaatig Burgergezag, zyn groot ontwerp, de onbepaalde gebiedvoering naamlyk, het sterkst in den weg stond.

Willem de Eerste heeft dus de grondslag gelegd tot de Heerschzugt zyner Opvolgers. Hy ontwierp dat helsche Plan dat zedert twee eeuwen zoo veele onrusten aan het Vaderland berokkende, dat het algemeen geluk deed kwynen en zo veel onschuldig bloed heeft doen stroomen. Hy wilde Graaf worden, – de dood verydelde dit uitzigt, – een Spaansch Moordenaar belettede hem den troon optestappen, – doch Nederland was daarom niet voor deeze verderflyke oogmerken

der Heerschzugt beveiligd; de volgende Stadhouders drukten zyne voetstappen, en hebben zig allergreetigst betoond, in het streeven naar de Graaflyke waardigheid, of liever den tytel van dezelve, want in 't weezen van de zaak regeerden zy onbepaald.

ZOON.

Hy schynt echter zeer bemind geweest te zyn, door zyne Medeburgers.

VADER.

Hy was in veele opzigten waardig bemind te worden; maar die genegenheid der Nederlanders maakt hem te onverantwoordelyker; zy beminden hem, om dat hy altoos den mond vol had van Vryheid, voorrechten en Godsdienst, en altoos yverig scheen om ze voortestaan en te verdeedigen, daar hy in het verborgen echter, niets minder dan dit bedoelde, en zig van de bedroogene Natie zelf bediende, om meester te worden over hunne belangen, en niets anders beoogde dan om alle Vryheid en voorrechten des Volks, in de daad, te vernietigen.

ZOON.

Dus is het geluk, dat Nederland te beurt viel, niet aan de edele oogmerken van Willem den Eersten, maar wel aan de mislukking van zyne heerschzugtige bedoelingen dank te wyten*?*

VADER.

Dit is een aanmerking, die een gezond Staatkundige zig niet behoeft te schaamen. Echter moet men in deezen voornaamlyk de weldaadige Voorzienigheid eer-

biedigen! Deeze was het, myn Zoon! die, een medelydend oog op ons gefolterd Vaderland slaande en met barmhartigheid over deszelfs ellendigen toestand aangedaan zynde, ter onzer redding besloot. De God van Nederland bediende zig daar toe van Willem den Eersten: – deszelfs voortreflyke vermoogens, [want deeze bezat die Prins in eene ruime maate] moesten dienen, om de dwingelandy van Spanje het hoofd te bieden en onder 's Hemels zegen te verydelen; terwyl de menschlyke zwakheden van dien Stadhouder derwyze, door den Oppersten Bestuurder, in toom gehouden werden, dat zy ons Land geene merklyke nadeelen toebragten, – of dat zy, toen zy op 't punt stonden om ons te verderven, door eene moorddaadige schoot van den vyand zelf, vooraltoos belet werden, ons te beschadigen.

Derde Samenspraak.

ZOON.

Uit uw berigt omtrent *Willem den Eersten* gegeeven, blykt het, dat Nederland het juk van een openlyken Dwingeland afschudde, om dat van eenen heimelyken op den nek te krygen. Maar is Nederland, door den dood van *Willem den Eersten*, voor deeze heerschzugtige poogingen, geheel beveiligd gebleven?

VADER.

In 't geheel niet! – Integendeel, zo als ik reeds met een woord begon te zeggen, in 't vervolg van tyd heeft men dit vloekwaardig oogmerk, om ons onder 't Graaflyk juk te brengen, meer openlyk ondersteund: zyn Opvolger althans gaf 'er de treffendste blyken van.

ZOON.

Wie was deeze Opvolger, Vader?

VADER.

Dit was *Maurits* de zoon van *Willem den Eersten.* Deeze werdt in 1587 tot de waardigheid van Stadhouder verkoozen.

ZOON.

Was 'er die dan noodig?

VADER.

Door den dood van *Willem den Eersten* was de Republiek in eene ver-

schrikkelyke verwarring; het plan van dien Stadhouder bragt mede, om de zaaken zo moeilyk te maaken, dat zyn persoon niet gemist kon worden. Dit kunstje verstond hy meesterlyk. Hy haalde zo veel overtolligheden overhoop, dat men, zo als wy gezien hebben, om zig te redden, tot de wanhoopige opdragt der Souvereiniteit besloot. *Willem,* in deezen staat van zaaken komende te sterven, was de uiterste verwarring het natuurlyk gevolg.

ZOON.

Dus deed hy nog groot kwaad na zyn dood.

VADER.

Recht zo. – Spanje, die hiervan niet onkundig was, poogde met deze reddelooze omstandigheden zyn voordeel te doen. *Parma*, een Spaansch Veldheer, deed wonderen van dapperheid, zo dat de Staaten dermaaten in 't naauw geraakten, dat zy met de Souvereiniteit verleegen werden, en ze aan Frankryk of Engeland wilde opdraagen.

ZOON.

En geschiede zulks?

VADER.

Het geschiede, doch de opdragt werd geweigerd. Engeland echter besloot om geld en Krygsvolk ten onderstand der Nederlanden te geeven, en de Graaf *van Leicester*, de gunsteling van *Elizabeth*, Koningin van Engeland, bragt deeze hulp tot ons over.

ZOON.

En had ons Vaderland het geluk om 'er door gered te worden?

VADER.

Wy stonden op het punt om 'er geheel door verlooren te gaan. Engeland had de heimelyke bedoeling om ons het slaafsche juk op den hals te smyten, onder den schyn van ons te redden; hiervan voorspelde het zig zekerlyk meer voordeel, dan wanneer het openlyk het aanbod der Souvereiniteit aangenoomen, en zig dus aan de jalousie, de verdenking en tegenwerking der andere Mogenheeden blootgesteld had. – *Leicester*, altoos trotsch tot in het ondraaglyke, altoos op overheersching uit, en geene verraaderyen spaarende, om zyne wenschen vervuld te zien, deed weldra bespeuren van welke verderflyke aanslagen op onze Vryheid Engeland zwanger ging. Hy maakte een toeleg op het leeven van voornaame en den volke aangenaame Staatsperzoonen, verraade de Staaten en verkogt onze beste steden aan de Spanjaarden.

ZOON.

Een slegte hulp waarlyk.

VADER.

Een hulp, die men doorgaands van heerschzugtige Moogenheeden te verwagten heeft. Hun hoofdbedoeling is altoos hun perkeloos gezag uittebreiden, en hunne hulpgeeving of oorlogvoering is altoos aan dezelfde bedoeling ondergeschikt. Of zy u de hand ter hulp aanbieden, dan of zy 'er u forsch mede aangrypen, komt

op een uit, zy wilden u slegts tot hen trekken, om u hunne kluisters aantedoen.

ZOON.

Maar wat werd 'er van dien verraderlyken Engelschman *Leicester*?

VADER.

Hy verliet het Land, en *Maurits* werd aan het roer van 's Lands bestuur gesteld, waartoe *Oldenbarneveld* niet weinig toebragt.

ZOON.

Hoe! was dan *Oldenbarneveld* zyn vyand niet?

VADER.

Oldenbarneveld was een tweede Vader, een getrouw vriend voor *Maurits*, zo als de Prinsesse, weduwe van *Willem den Eersten*, hem daar ook altoos voor erkend heeft. *Maurits* had de grootste verpligtingen aan deezen grooten Staatsman: wy zullen daadlyk zien, hoe hy ze beantwoorde.

ZOON.

Werd *Maurits* toen de Redder van het Vaderland?

VADER.

Maurits was jong en heerschzugtig, doch, des niettegenstaande, een groot Krygsheld, die het Vaderland de uitsteekendste diensten bewees. By Nieuwpoort versloeg hy byna de gantsche Legermagt van het zo gedugte Spanje; hy maakte zig meester van een zeer groot gedeelte van Braband en Vlaanderen, dat een aanmer-

kelyke aanwinst in dien tyd voor ons was: onder zyn bestuur zag de Republiek de grootste haarer wenschen vervuld, en een einde haarer uiterste poogingen bereikt; daar Spanje haar vry en onafhanglyk verklaarde, en haar al de voordeelen van rykdom, eere en gedugte verbindtenissen onbelemmerd smaken liet. *Maurits* zegepraalde in drie geregelde veldslagen; nam vyfenveertig Vestingen stormenderhand in en verloste twaalf Plaatsen van eene bloedige beleegering; *Maurits* was in dit alles des te grooter en verdiende des te meer lof, om dat hy te stryden had, met de moeilykste Omstandigheeden en de grootste Veldheeren van dien tyd. *Hendrik de Groote* gaf hem den roem, dat 'er geen grooter Veldheer dan *Maurits* in de waereld was, en alle zyne vyanden, die verdiensten te erkennen wisten, staafden dit vereerende getuigenis.

ZOON.

Dit waren zekerlyk groote diensten, die hy aan zyn Vaderland bewees.

VADER

doch die, even als de diensten van Willem den Eersten, al hunne waardy verlooren, om dat *Maurits* 'er niets anders mede bedoelde, dan eigen grootheid en de eindlyke voltoojing van het verfoeilyk plan van volslagen overheersching.

In 1607 werd 'er tusschen de Spanjaarden en de Nederlanders een stilstand van wapenen geslooten, die allernoodzaaklykst was voor de Republiek, om dat zy door den

langduurigen en kostbaaren Oorlog geheel arm en uitgeput was en hoognoodig had om door eene verademing van Vreede haare uitgeputte kragten te herstellen.

Maurits had zig tegen dezen stilstand ten hevigsten aangekant, en beweerde met styve kaaken, dat de Staten den oorlog moesten doorzetten. Zyne Huurlingen waren vlytig in de weer, om de gemoederen gaande te maken, en, door het ryklyk verspreiden van lasterschriften, van den vreede afkeerig te doen worden. Men boezemde de Nederlanders den doodlyksten haat tegen de Spanjaards in, en schilderde de Bewerkers van den vreede als Pesten en Landverraaders af. *Oldenbarneveld*, die bovenäl de waare belangen van zyn Vaderland behartigde, ontving zelf een brief, waarin men hem met den dood bedreigde, by aldien hy niet de party van *Maurits* koos: – te vergeefsch echter! deeze edele Patriot begreep, dat het welzyn van zyn Vaderland vorderde dat het eenen eerlyken en voordeeligen vreede sloot, en dat hy, in dit geval, zyne prinslyke vrienden niet te ontzien had.

ZOON.

Maar wat reden had *Maurits* toch, om zo sterk op het doorzetten van den Oorlog aantehouden?

VADER.

Ten tyde van Oorlog hadden de Stadhouders een zeer onbepaald gezag. Alles

hing bijna van hunne wenken af, en wanneer zy het geluk hadden, om overwinningen te maaken, dan waren zy de Afgoden des volks, dat hen, in een ruime maate, den uitbundigsten lof toezwaaide: dit streelde in de eerste plaats het hoogmoedige hart van *Maurits*; dit voorzag hy, dat hem ontstaan zou, wanneer de Vreede hem belette, om met groote krygsbedryven voor de oogen der Natie te schitteren. In de tweede plaats vernietigde de Vreede het ontwerp van *Maurits*, om naamlyk Graaf te worden: hier toe had hy den Militairen arm, en de blinde ondersteuning van het beguicheld gemeen noodig; – de Militie stond by het ophouden van den Oorlog grootendeels afgedankt te worden, en het gros der Natie, door 't uitwendige alleen te leiden, zou geen belang genoeg stellen, in den werkloozen Stadhouder, om hem ten troon te helpen tillen. Om deeze en meer andere redenen wederstreefde *Maurits* de poogingen van *Barneveld*, tegen wien hy nog een byzonderen haat had opgevat.

ZOON.

En waarom?

VADER.

Maurits had van zyn heerschzugtig Plan, om het oppergezag magtig te worden, aan *Oldenbarneveld* kennis doen toekoomen; deeze rechtaarte Vaderlander wraakte het zelve, en poogde den Prins te beduiden, dat hy weinig er by te winnen stond; dat hy reeds alle invloed en magt

op en over de Staatsleden bezat, dien hy verlangen kon; dat, wanneer hy, by de daad van het opperbewind, ook den Naam gevoegd wilde zien, hy behoorde te overweegen, hoe duur hem dezen naam zou te staan komen, vermits Nederlands volk tegen niets zoo heftig was ingenoomen, dan tegen de Graaflyke waardigheid, waarvan het zig nog onlangs, ten kosten van zoo veel bloed, ontslagen had: by deeze en meer zoortgelyke redenen van het belang van *Maurits* ontleend, voegde *Barneveld* ook die gewigtige reden, welke by een rechtschapen Vaderlander alles afdoet, te weeten; dat de pooging van *Maurits* om Graaf te worden op niets anders dan op het verderf van Land en Luiden kon uitloopen.

ZOON.

Zulke gewigtige redenen moeten *Maurits* ongetwyffeld hebben overgehaald, om van zyn heerschzugtig ontwerp aftezien.

VADER.

Dit zou men moeten denken; – dan neen! – zy verbitterden hem ten allersterksten tegen den getrouwen vriend, die ze ten besten van hem had durven aanvoeren. *Maurits* werd daardoor de doodvyand van den eerlyken en deugdzaamen *Barneveld.*

ZOON.

Dit bewyst een allerslegtst caracter in *Maurits.* Iemand die ons ten besten raad, en zulks met reden betoogd, doodlyk te haaten! en dat iemand aan wien *Maurits* zoo veele verpligtingen had, en die hem zulk een nuttig Vriend was! – Men zou haast

vraagen, of dat dezelfde *Maurits* was, die zyn Vaderland zulke groote diensten betoonde?

VADER.

Gy zult daadlyk reden hebben, om die vraag te doen, myn Zoon! – Intusschen bewyst dit alrede, dat *Maurits* met geen ander oogmerk zyn Vaderland diende, dan om zig zelve groot te maaken, – want had het zuivere Vaderlandliefde geweest, die zyne daaden bestuurd had, dan had hy, wel verre van een verderflyken Oorlog te willen blyven voeren, veeleer den hoogstnoodigen Vreede, met alle magt bevordert.

ZOON.

Maar van wat uitwerking was dien haat?

VADER.

Ik zal 't u zeggen. Toen *Maurits* deeze haat wortels in zyn hart had laaten schieten, werd *Barneveld* hoe langer hoe gedugter in zyne oogen: deeze Staatsman had niet alleen het huis van Oranje, maar Nederland inzonderheid de grootste diensten gedaan, en was daardoor de lust en liefde des Volks geworden, en had 'er een grooten invloed op het staatsbestuur door verkreegen. *Barneveld*, het Plan van *Maurits* weetende, was dus zyn ontzaglykste tegenparty, die Heerschzugt altoos ten zekeren hinderpaal zou strekken. Deeze weetenschap en den haat by een gevoegd voerden de wraakzugt van *Maurits* ten top, en deeden hem, op niets ernstiger bedagt zyn dan om *Oldenbarneveld* van kant te helpen.

ZOON.

Onzinnige Heerschzugt! tot welke uitersten vervoert gy hem, die u gehoor geeft!

VADER.

De geleegenheid, waarnaar de bloedgierige *Maurits* reikhalsde, werd spoedig gebooren, door een ongelukkig Kerkverschil.

Franciscus Gommarus en *Jacobus Arminius* verschilden in gevoelens, die als hoofdpointen van de leer der zaligheid beschouwd werden. *Gommarus* hield met drift en dryven zyn gevoelen staande en beweerde dat *Calvijn* eveneens geleerd had. *Arminius*, mede een yverig Geestlyke, was ten minsten daarin beter dan zyn Tegenstreever, dat hy de gronden zyner stellingen in Gods Woord en de gezonde reden aanwees, en zyne Aanhangers de verdraagzaamheid aanpredikte.

Dit verschil verspreide zig als een loopend vuur door geheel Nederland. Elk nam 'er deel in, en de Partyen werden eindelyk zo heet tegen elkander, dat zy waarlyk niet veel aanziens hadden, als verdeedigers der Leer van den God des Vreedes en der Liefde.

Maurits, was eigenlyk een man zonder Godsdienst die aanvanglyk geen deel nam in deeze Godgeleerde twisten, om dat ze hem, wien de gevoelens der beide twistende, partyen even onverschillig waren, als zeer belachlyk

voorkwamen: toen hy evenwel merkte, dat de partyzugt algemeen werd; dat het eindelyk op eene groote verdeeldheid zou uitloopen, waarvan hy veele voordeelen trekken kon, zo hy er zig tydig van bediende, en vooral, toen hy zag, dat *Oldenbarneveld* party gekoozen had, toen trok hy zig het geval insgelyks aan, en, daar het hem om 't even was, welke gevoelens hy verdeedigde, voegde hy zig by den doldriftigen aangang van *Gommarus*, die in *Oldenbarneveld* haare tegenparty vond, en die zeer geschikt was, om zyne oogmerken te ondersteunen.

ZOON

Welk een snoodheid van *Maurits*, dat hy den godsdienst dorst misbruiken, om zyn verfoeilyk oogmerk te bereiken!

VADER

Het gelukte *Maurits* ook zo wel, dat de gevoelens van *Arminius* in een Synode in 1718 en 1719 te Dordrecht gehouden, veroordeeld werden, door Rechters, die in hun eigen zaak uitspraak deeden. De Stadhouder intusschen, voorgeevende de besluiten deezer synode ter uitvoer te zullen brengen, trok met een militaire magt naar de steden, waar die geenen op het kussen zaten, die hy voor zyne vyanden en tegenwerkers hield, en zettede hen af, anderen, die van zynen wenk afhingen, in hunne plaats aanstellende. De Gestelykheid, die Arminiaansgezind was, kreeg ook een beurt. Dit vrye Gewest, dat nog kort te vooren zoo

zeer tegen alle geweetensdwang geyverd had, – dat stroomen bloeds had zien plengen, om vrylyk God te moogen dienen, overeenkomstig het licht van elks geweten, – dat zoo zeer, en met zulke goede redenen, tegen de heillooze en moorddaadige Inquisitie had uitgevaaren, – dat Gewest vergat zyn eigen grondbeginzels in zo verre, dat het de Leeraars en voorstanders hunner Broederen, die in weinige Geloofsartikelen van hen verschilden, op de wreedaardigste wyzen vervolgde, in de stinkenste gevangenissen wierp, of op de schandlykste wyzen ten Lande uitbande! –

ZOON.

En dit alles door de bewerking van *Maurits*?

VADER.

Die 'er geen andere bedoeling mede had, dan om den onschuldigen, den braaven vriend des Vaderlands, *Oldenbarneveld*, langs dien weg het leeven, zo nuttig voor dit gemeenebest, op een schavot te beneemen

ZOON.

Hoe haatlyk word deeze *Maurits* in myne oogen! Alle zyne verdiensten verdwynen, en doen niets meer af by den Menschenvriend. Ik zie niets anders dan een Monster!

VADER.

Zeer spoedig wist de Boosheid den eerlyken Grysaart vergezogte misdaaden aantetygen; 't was genoeg om *Oldenbarne-*

veld schuldig te vinden, dat *Maurits* en zyn kruipende aanhang hem als schuldig beschouwden. Vierentwintig onwettige en omgekogte Rechters onderzogten de zaak van *Barneveld*, – straks werd het Hofschavot opgerigt! – de onschuld, zig op God beroepende, was vervloekt in de oogen van een onverzoenlyk wraakgierigen Stadhouder, – niemand nam haare verdeediging op zig, – want dit was eene Hoofdmisdaad aan het vleiziek Hof van *Maurits*! – *Barneveld* knielde! – de Beul sloeg hem het eerwaardige Hoofd af, – en *Maurits* juichte, om de zegepraal, zie zyn helsche bloeddorst behaald had!

ZOON.

Welk een Godtergend schepsel was deeze *Maurits*! Hoe kon de rechtvaardige Hemel dit schreeuwende onrecht dulden?

VADER.

Tot zulk een wreedheid en gruuwel moet men in staat weezen, myn Zoon! wanneer men beslooten heeft, om onbepaald te gebieden. *Maurits* toonde in dit geval, dat hy bevoegd was, om te tyranniseeren, – om dat hy God noch menschen, eer noch geweeten, ontzag, wanneer hy zig aangorde om zyn zetel te vestigen.

ZOON.

En zulk eenen noemde men nog den beschermer van den Rechtzinnigen Godsdienst?

VADER.

De driftigste yveraars van dien

Godsdienst, dien hy zogenaamd beschermde waren ook alleen bekwaam om hem daarvoor te erkennen. Elk eerlyk hart, welke gevoelens ook toegedaan, beschouwde hem als den veragtlyken moordenaar van den onschuldigen en verdienstlyken *Oldenbarneveld* de Godsdienst van het Euangelie, myn Zoon! behoeft zulke beschermers niet, en heeft ze ook niet.

ZOON.

Zy onteeren het Menschdom, ik laat staan het Christendom.

VADER.

En evenwel vind men heden yveraars, die deezen handel van *Maurits* met *Oldenbarneveld*, als zeer voordeelig voor den toenmaaligen bloei der Kerk beschouwde.

ZOON.

Maar verkreeg *Maurits* zynen wensch eindelyk?

VADER.

De daad die hy gepleegd had was zo barbaarsch, zo tyrannisch en afschuuwlyk, dat het niet missen kon, of de Natie, wanneer ze tot bedaaren kwam, moest 'er een afgryzen van hebben! – *Maurits* geraakte in den haat des Volks; en zonder het Volk kon hy zyn Plan niet voltooien; andere Vorsten, waarvan hy hulp verwagt had, werden onmagtig, of vonden het ongeraaden, om hun woord te houden, misnoegd over den gepleegden Moord, hem bedreigende, de Beschermers van Nederlands Vryheid te zullen weezen, byaldien *Maurits* haar dorst aantasten.

ZOON.

Welk eene te leurstelling!

VADER.

Maurits gevoelde die in al haar kragt. Hy wanhoopte aan de bereiking van zyn doelwit, sloeg aan 't kwynen, en stierf uit spyt van geen gekroonde Dwingeland te hebben kunnen worden. Dus was de voorzienigheid andermaal waakzaam tegen de Tyranny van het Huis van Oranje. *Maurits* zeer geschikt om te overheerschen zag al zyn hoop door den Hemel zelf verydeld, juist op dat tydstip toen hy allen tegenstand opgeruimd dagt te zyn.

Vierde Saamenspraak.

ZOON.

Ik ben nog niet terug gekomen van de verontwaardiging over het snood gedrag van *Maurits.* – Had Nederland geen schrik opgevat, myn Vader! om, na den dood van deezen Geweldenaar, een Stadhouder uit dat zelfde Huis aantestellen?

VADER.

Gy moet begrypen, mijn Zoon! dat de aanstelling van een Stadhouder in dien tyd noodzaakelyk was. De oorlog die weder was begonnen, vereischte een kundig en een bekwaam Veldheer; zonder behulp van dezen waren de grootste verliezen onvermydlyk. *Maurits* was door zyn wreedheid tegen *Oldenbarneveld* wel in den haat geraakt, doch *Willem den eersten* had men in gezegende gedagtenis gehouden, deszelfs Zoon *Frederik*, de Broeder van *Maurits* had hoedaanigheeden die in de daad beminlyk waren, en men had alle reden, om iets grootsch van zyne uitmuntende bekwamheden te verwagten: hier kwam by, dat *Maurits* de Regeeringen, welks Gecommitteerden of Afgevaardigden, de vergaderingen van 's Lands Staaten uitmaakten, met zyne gunstelingen en volslagen Afhangelingen had opgevuld, die het hun belang rekenden, om het Huis van Oranje te bevorderen en groot te maaken, – en zie daar, waarom

Frederik Hendrik zo gemaklyk de Stadhouderlyke waardigheid in 1625 verkreeg.

ZOON.

Had deeze betere hoedanigheden dan zyn wreeden Broeder?

VADER.

Frederik Hendrik, door de Krygskunde van zyn Broeder tot een Held gevormd, werd weldra uitsteekende in de bloedige kunst tot Oorlogvoeren. Hy werd zo groot een Veldheer als *Maurits*: 's Lands Vyanden ten minsten, hadden niets gewonnen by den Dood van den laatsten Stadhouder, – en het geen *Frederik Hendrik* nog grooter maakte, was zyne zeedigheid, die zelf het ongeluk der overwonnenen draaglyk maakte.

ZOON.

Heeft hy veele Overwinningen behaald?

VADER.

Hy heeft verscheiden reizen gezegepraald. De gewigtigste en luisterykste Overwinningen, die hy behaalde , zyn de veroveringen van 's Hertogenbosch: deeze Stad, die, om dat zy nog nimmer was genomen geweest, de Maagd van Braband werd geheeten, en die zig op eene gedugte wyze tegen hem verdeedigde, deed hy voor zyne Wapenen bukken. Maastrigt, van de uiterste aangeleegenheid voor Spanje, vermeesterde hy, byna onder het oog van drie vyandlyke Legers, die in aantogt waren, om het te ontzetten. Breda werd ook door hem

genoomen, op eene wyze, die hem hooglyk vereerde.

ZOON.

Dit waren ontegenzeglyk groote voordeelen, die hy den Lande aanbragt.

VADER.

Zo lang de Oorlog aan den gang was, verpligte hy zyn Vaderland in allen opzigten; doch zo dra begon deezen niet ten einde te neigen, of het Caracter van Oranje deed zig kennen. Hoe zeer de Vreede noodig en wenschlyk was, met de belangen van *Frederik Henderik* strookte dezelve zo weinig, dat hy 'er zig kragtdaadig tegen verzettede.

ZOON.

En de redenen voor deeze verzetting?

VADER.

Waren al wederom de vrees voor het verminderen van gezag in vredestyd, en de moeilykheid, om buiten den Oorlog, en het vermogen, dat dezelve den Stadhouder verleende, het ontwerp van overheersching zyn beslag te doen krygen.

ZOON.

Frederik Hendrik schynt dan ook hier op ernstig bedagt geweest te zyn?

VADER.

Zeer zeker, myn Zoon! – en ik geloof dat het zyne zagte geaartheid alleen was, die hem wederhield, om het kragtiger en geweldiger door te zetten. Zyn gemaatigheid was de reden, waarom hy,

tusschen den Oorlog en den Vreede doorgaande, een bestand voorsloeg.

ZOON.

En waarom een bestand?

VADER.

Om dat hy, schoon hy nu wanhoopte aan de uitvoering van zyn staatzugtig oogmerk, de kans beter verwagte, by den aanvang van den Oorlog. De zekerheid van denzelven strekte hem ook tot een waarborg, dat zyn Persoon noodzaaklyk by de Republiek zou blyven. –

ZOON.

Hy schynt dus eenige vrees gevoed te hebben, voor de vermindering van zyn aanzien. –

VADER.

Deeze vrees huisvest altoos by de Grooten deezer Aarde, die het Roer der Regeering niet tot welweezen der Maatschappy, maar tot grootmaaking van zig zelve, hebben aangegreepen. Wanneer ik in het bestuur uwer goederen ben, met oogmerk, om 'er my mede te verryken, dan is het myn zaak, om u blind te houden; uw aandagt elders afteleiden, of my onontbeerlyk voor u te maaken: want zo dra gy bespeurdet, dat ik u het uwe ontvreemde, zond gy immers my zulks poogen te beletten?

ZOON.

Zeer zeker!

VADER.

De toepassing kunt gy zelve maaken.

ZOON.

En deeze is niet moeilyk.

VADER.

De verdraagzaamheid in 't stuk van den Godsdienst doet *Frederik Henderik* groote eere aan. Onder zyne Regeering haalden de Remonstrantsche Broederen adem, en hoe zeer eenige wargaarens en heethoofdige Geestelyken hier tegen indruischten, deeze zagtheid en edelheid van ziel was by den Stadhouder niet uitteroeien.

Zyne handelwyze echter met zyn Neef *Willem Frederik*, die derwyze door hem vervolgd wierd, dat hy aan Hem, het Erfstadhouderschap van Friesland af stond, verduisterde zyn roem niet weinig en brandmerkte zyn Heerschzugt by alle weldenkenden. Even weinig roems ontmoettede zyne pooging, om zig aan de kroon van Engeland te vermaagschappen. Zijn zoon Willem de tweede huuwde hy aan Maria, de Dogter van Karel den Eersten, Koning van Engeland, en versterkte daar door zyn Huis met eene Koninglyke magt, ongetwyffeld met het heilloos oogmerk, om 'er den een of anderen tyd, de Vryheid der Nederlanden onder te verpletteren!

ZOON.

Hy liet dus aan zyne nakomelingen de volvoering van den grooten vloekwaardigen Taak over, waar toe hy zelve geen kans zag.

VADER.

En deeze hebben niet stil gezeten, om dien Taak te bewerken.

ZOON.

En waar is *Frederik Henderik* eindelyk vervaaren?

VADER.

Deeze groote Veldheer werd een kind gelyk! zo onverzaagd hy weleer was, zoo bevreesd werd hy! Hy liet zig door zyne veragtlyke Egtgenoote geheel regeeren! Hy sidderde op de enkele gedagten van den dood! – Met een woord, hy gevoelde in kragt dat hy groote zaaken met een kwaad oogmerk verrigt had!

ZOON.

Ik zie er uit dat de Heerschzugt den besten sterfling onherstelbaar kan bederven.

Vyfde Saamenspraak.

Willem de Tweede kwam in 't jaar 1647. aan de Stadhouderlyke waardigheid. Men had groote verwagtingen van deezen Prins opgevat, en ongetwyffeld, zou hy aan dezelven beantwoord hebben, indien de vreede hem niet belet had, om zyne bekwaamheden, ten nutte des Vaderlands aan den dag te leggen.

ZOON.

Welke bekwaamheden, bezat hy dan?

VADER.

Hy bezat een sterke neiging tot Heldendapperheid; hy was bevallig en inneemend van voorkoomen; sterk van Lighaam, vaardig en onvermoeid; zyne kundigheeden waren uitgestrekt, en zyne ervarenheid was door een gezond oordeel versterkt geworden! – Dan, in den vreede was hy niet in den kring waar hy te huis hoorde! – hy was ongemeen heerschzugtig van aart, en deeze naar buiten geen afwending vindende, moest naar binnen werken, en in Stede van overwonnen Vyanden, over onderdrukte Vrienden den Schepter zwaaien.

ZOON.

En hiertoe zal het hem zekerlyk

aan geene aanleiding noch voorwendzels ontbrooken hebben.

VADER.

Daar aan ontbreekt het de Dwinglandy nooit.

ZOON.

En vooral geen Stadhouder uit het Huis van Oranje.

VADER.

Al vroeg kwam de neiging in zyne staatzugtige ziel op, om het voetspoor zyner voorzaten te drukken, en te beproeven of dit vrygestreeden Gemeenebest, niet weder onder het slaafsche juk te brengen zoude zyn. Alle de omstandigheeden begunstigden deeze zyne begeerte; verre de meesten Mogenheeden van Europa loerden op den val der Republiek, of waren in een toestand, dat zy denzelven niet konden voorkomen.

ZOON.

En van binnen?

VADER.

Was Nederland zwak, en onvermoogende, om de Heerschzugt en Tyranny van Oranje het hoofd te bieden, want de meesten van Hen, die het Opperbewind in handen hadden, waren de kruipende slaaven van Willem, en de Burgerstaat betekende niets wanneer het 'er op aan kwam, om de waare Vryheid tegen de vermomde en magthebbende staatzugt te verdeedigen.

ZOON.

Dus voorzie ik de heillooze zege-

praal van deezen onderneemenden Stadhouder.

VADER.

Gy zult het hem ten minsten zeer verre zien brengen, – doch eindlyk al weder stoffe tot bewondering en dankzegging aan de Godlyke voorzienigheid hebben, die ons Vaderland niet geheel ten prooi der Oranje heerschzugt overliet.

ZOON.

Ik ben zeer nieuwsgierig naar dit verhaal.

VADER.

Willem de tweede, de voor hem zeer gunstige omstandigheeden door en door kundig zynde, verzuimde geene oogenblikken, om 'er ten zynen voordeele zig van te bedienen. Welhaast vond hy een toereikend voorwendzel, om hand aan 't werk te slaan.

ZOON.

De Boozen zyn altoos yverig in 't kwaaddoen.

VADER.

Toen de vreede met Spanje geslooten was kwam 'er ter Staatsvergadering een voorstel, om het Krygsvolk te verminderen: men begreep, en te recht, dat in een tyd van vreede geen zo groot getal van Krygsknegten noodig was, die niet dan ten grooten kosten en nadeele van de Ingezetenen onderhouden konden worden. De Finantien waren in een slegten toestand, en hadden hoognoodig verbeterd en ondersteund te worden, en wanneer men dit immer kan doen, was het zekerlyk in die tydstippen , dat men

geen oorlog voerde! deeze en zoortgelyke afdoende redenen werden door *Cornelis Bikker*, Burgemeester van Amsterdam, met eene bondige en treffende welspreekenheid, ten kragtigsten ondersteund, en vonden zo veel ingang by de Staatsleden, die niet geheel vry waren van wantrouwen ten opzigte van den Stadhouder, dat de afdanking van een gedeelte der troepen werd vastgesteld.

ZOON.

En deze Afdanking, begryp ik dat in 't geheel niet strookte, met de dwinglandische oogmerken van *Willem den Tweeden*.

VADER.

Hij voer er ten allerhevigsten tegen uit. Hy vloekte en dreigde, en deed door de blykbaare buitenspoorigheid zyner driften ten klaarsten bemerken, van welken groote en verraaderlyke oogmerken, hy zwanger ging.

ZOON.

Hy handelde in deezen echter niet loos. Hy moest zyn drift veeleer ontveinsd, dan den vryen teugel gevierd hebben.

VADER.

Dit liet zyn gestel niet toe; en ook hier in bespeurt men de goedheid des Hemels, die een kenteken stelde aan den Man, die op het verderf van zyn Vaderland uit was, door welk kenmerk, hy bekend werd voor den geenen, die hy waarlyk was.

ZOON.

Ik sta u dit ten vollen toe.

VADER.

Willem bevroedde echter heel schielyk, dat al dat bulderen en raazen niets afdeed, en dat wilde hy vorderen, hy geheel anders moest te werk gaan. Hy bediende zig dan van list.

ZOON

Nu word hy oneindig gevaarlyker.

VADER.

De soldaaten, die afgedankt moesten worden, zouden daardoor zig voor het grootste gedeelte van het middel van hun bestaan versteeken vinden, dus begreep hy, dat die de beste Man, by dit Krygsvolk zou weezen, die zig voor hetzelve in de bresse stelde. Hy stelde zig dan openlyk ter Staatsvergadering tegen de Afdanking, en verwierf dus de toegeneegenheid van dit Volk, dat men verder door omkoopen en opstooken geheel aan 's Prinsen zyde bragt. *Willem* bediende zig ook van zyn Vrouw, deeze vaardigde hy naar de Vrouwen van voornaame Staatsleden af, ten einde deezen te beweegen, om hunne Mannen van besluit te doen veranderen, of 'er hen, met al de Vrouwlyke magt toe te dwingen.

ZOON.

Een laag en veragtlyk middel, waarvan een rechtschapen Man zig nooit bedient.

VADER.

De Stadhouders bedienen, onbepaald, zig van alle middelen, die hen hun oogmerk kunnen doen bereiken.

ZOON.

Een bewys, dat zy dan ook het verfoeilykste oogmerk hebben.

VADER.
Dit is zo.

ZOON.
Maar nu verder.

VADER.
't Mogt alles niet helpen. *Willem* werd verwoed, en op raad van eenige Voornaamen Regenten, die bang begonden te worden, zig naar eenige der eerste Steden vervoegende, om met de Regeringen een bemiddeling uittevinden, en op deeze reis zeer slegt ontvangen wordende, sloeg hy tot een uiterste over! – Hy liet naamlyk eenige Staatsleden, die hy vermeende dat hem 't felst beleedigd hadden, gevangen neemen en naar Loevestein overbrengen.

ZOON.
Gevangen neemen, zegt gy*?* en wat reden gaf hy daarvoor?

VADER.
Hy gaf geene reden dan zyne wil! – men wist echter zeer wel wat de waare reden daarvoor was.

ZOON.
En welke was die?

VADER.
Om dat deeze staatsgevangenen deugdzame en beproefde Vaderlanders waren, die het heil en den luister van het algemeen waardeerden, boven het zelfbelang, en die ten kosten van den welvaart der Maatschappy geen slaaven van den Prins, noch blinde werktuigen van zyne wrokkende Staatzugt begeerde te weezen, 't waren Mannen, die een afgryzing van het Oranjeplan hadden.

ZOON.

Gy hebt te meermaalen reeds van dat Stadhouderlyk Plan van overheersching gesprooken, maar immers toonden de Stadhouders reeds overvloedig, dat zy alles naar hun zin beheerschten, wat wilden zy meer?

VADER.

Zy regeerden zekerlyk vry willekeurig, doch altoos met de grootste belemmering, en niet dan by zommige geleegenheeden. Zy zorgden wel altoos zo veel zy konden, om de Stedelyke Regeeringen, welker Gedeputeerden de Staatsvergadering formeerden, uit hunne Afhangelingen te doen bestaan, doch behalven, dat dit veel moeiten en opofferingen medebragt, en ook niet altoos gelukken wilde, was zodanig een overheersching niet vleiende genoeg, voor den Hoogmoed van Oranje. Want hoe zeer zy door behulp deezer Staats werktuigen alles deeden wat zy begeerden, geschiede zulks echter altoos op naam der Staaten; deeze, hoe zeer in de daad des Prinsen Dienaars en Handlangers, heeteden echter de Souvereinen. Die naam alleen verneederde de trotscheid der Stadhouders te zeer, om hem te kunnen dulden. Gy begrypt, dat wanneer de Stadhouder zelf Souverein en onbepaald meester was, [dat de Staaten eigenlyk niet waren,] dat hy dan niemand behoefde te ontzien; niemand behoefde te vleien noch om te koopen! dan kon hy met 's lands penningen naar welgevallen omspringen, zonder deswegens verantwoordlyk te zyn; dan kon hy de Privilegien verkragten of vernietigen; dan kon hy de Vreemdelingen met de eigendommen en

voorrechten der Burgers beschenken, – met weinig woorden, dan kon hy alles van zyn wenken doen vliegen, alles wat hem wederstreeven dorst verbryzelen!

ZOON.

Om zodanig een Plan te beraamen en uittevoeren moet men waarlyk een Tyran zyn.

VADER.

En dit is waarlyk het Plan van Oranje altoos geweest. Ik stip alleen eenige hunner bekende bedryven aan, waaruit zulks overvloedig blykt, doch neem de moeite, myn Zoon! en doorblader onze Historien, en gy zult ontdekken, dat ik u nog veel te weinig van de Dwinglandy van dat heerschziek huis gezegd heb.

ZOON.

't Is verwonderlyk, dat het zig dan nog zo lang in de gunst des Volks heeft weeten staande te houden.

VADER.

Hiertoe heeft de voorbaarige en partydige Geestlykheid, en de omgekogte en kwaadaartige geschiedboeker niet weinig toegebragt. De eerste schilderde, met een schynheilig gelaat, en verdraaide Bybelspreuken, de Stadhouders steeds als heiligen, als steunpilaaren der Rechtzinnige Kerk af, en de laatste wist hunne verkeerdheden en wanbedryven zodaanig te vernissen, dat zy het voorkoomen van deugden verkreegen. Deeze twee werkten elkander in de hand. Het Gemeen geloofde alles, wat dweepery en welspreekendheid geliefde voortteprediken: De

grooten waren te afhanglyk of te bevreesd, en geloofden liever dan dat zy onderzogten, en zy die beter wisten, zy die de snoodheid der Stadhouderlyke oogmerken doorgrondeden, moesten zwygen, om dat het spreeken, in dit geval, veelal met de schroomlykste gevaaren gepaard ging.

ZOON.

De moeilykheid voor Oranje, om zig dus staande te houden, heeft dan ook een reden te meer geweest, om het ontwerp van overheersching tot stand te brengen.

Zesde Saamenspraak.

ZOON.

Wat was nu het gevolg der gevangeneeming van eenige Staatsleden, door den snooden *Willem den Tweeden*?

VADER.

Deeze Gebeurtenis vervulde de gemoederen der weldenkende met schrik: de goede Staatsmannen zagen het zelfde Lot te gemoet, by aldien hunne standvastigheid niet toegaf, en de Burgery bespeurde uit dit staaltje welk een Tyran de Stadhouder weezen zou wanneer hy volstrekt meester werd.

ZOON.

Hy, die in zulke omstandigheeden boos en stout genoeg was, om zyn handen aan den souverein te slaan, die het recht ende Vryheid des Volksverdedigde, zou zekerlyk zig niet ontzien hebben, om, wanneer hy kon, de Burgers als slaaven onder zyne voeten te vertreeden.

VADER.

Het krygsvolk intusschen, dat door de heimlyke en openlyke aanhitsingen der Oranjeparty, de Staaten als Vyanden beschouwde, geraakte hierdoor geheel op de hand van den Stadhouder. Zy beschouden hem als de verdeediger van hunne zaak, en booden zig om stryd aan, om hem tegen de Staaten te ondersteunen; zwoeren hem trouw en beloofden hem te zullen wreeken.

ZOON.

En nam de Stadhouder deeze straf-

waardige, deeze oproerige Aanbieding aan?

VADER.

Reikhalzende had hy dezelve te gemoet gezien! niets was hem aangenaamer en niets omhelsde hy greetiger

ZOON.

Is het mooglyk?

VADER.

Geen kwaad, geen gruuwel, hoe groot en snood, hebben de Stadhouders immer ontzien, wanneer zy 'er slegts hun oogmerk mede bereiken konden. Verraad, Oproer en Moord zyn doorgaands de middelen geweest, waardoor zy groot zyn geworden en het zyn die zelfde afschuuwlyke middelen waartoe zy den toevlugt neemen, wanneer zy hunne onwettige grootheid moeten staande houden, of vermeerderen willen.

ZOON.

En nog beschouwt de Natie hen als Nederlands weldoenders.

VADER.

Het schuim der Natie, het veragtlykste, het slaafagtigste deel des Volks doet zulks maar alleen. De kundigen, de Eerlyken, de waarlyk Godsdienstigen in den Lande hebben een afgryzing van Oranje, om dat het nimmer een weezenlyk goed, maar steeds verfoeilyk kwaad deed.

ZOON.

Hoe ging het nu verder?

VADER.

De Stadhouder, het aanbod der muitzieke soldaaten aangenoomen hebbende, maakte daadlyk 'er gebruik van. Hy gaf or-

der dat alle de Troepen, die zyne zyde gekoozen hadden, by elkander zouden trekken, tot de verzaamelplaats verkoos hy den omtrek van Amsterdam.

ZOON.

En waarom juist den omtrek van Amsterdam?

VADER.

Om dat hy, in zyn heilloos oogmerk, de sterkste tegenspraak en tegenkanting uit deeze Vryheidlievende Stad ontmoet had; om dat hy, het meest tegen deeze Stad verbitterd, haar het eerst zyn wraak wilde doen ondervinden, en om dat hy zeer wel wist, dat zo wanneer hy deeze Stad had doen bukken, de overige steden te gemaklyker zouden te bedwingen vallen.

ZOON.

Gelukte hem dit helsch ontwerp?

VADER.

De Godlyke goedheid, altoos waakende, over de belangen van ons Vaderland verydelde het.

ZOON.

Zoud gy myn van dit geval niet een weinig uitvoeriger berigt kunnen mededeelen?

VADER.

Zeer gaarne, myn Zoon! indien gy slegts lust hebt aan te hooren.

ZOON.

de geschiedenissen van myn geboorteland te moogen weeten is my altoos aangenaam; en hier voor al is het myn zaak, om Oranje te leeren kennen, en dat wel

uit zulke gebeurtenissen, die openlyk gebeurd, door niemand kunnen tegengesprooken worden.

VADER.

Ik prys deeze zugt tot onderzoek, 't ware te wenschen, dat alle Jongelingen die betoonden!

ZOON.

Gelief nu uw verhaal te beginnen.

VADER.

Reeds eenige weeken te vooren had men op verscheiden plaatsen de gerugten verspreid, dat Amsterdam belegerd stond te worden; 't zy dat men den aanslag niet bedekt had kunnen houden, of dat men Amsterdam een schrik had poogen aantejaagen, om die Stad te eerder den dwingenden wil van den Prins te doen opvolgen. Dit echter de gewenschte uitwerking niet hebbende ging Willem de tweede tot den aanslag zelve over,

Gentillot, Major van een Regiment Franschen van Douchant kreeg order van den Stadhouder, om, op den 29 july 1650, met vyftig Manschappen, van allerlei Landaard en met zinkroers en zydgeweer gewapend, binnen Amsterdam te komen. Anderen echter zeggen, dat hy bestemd was, om dien dag met de nagtschuit van Utrecht te vertrekken, ten einde des anderen daags vroegtyds aan de Regulierspoord te zyn. *Gentillot* moest, zonder vyandlykheid te pleegen, deeze poort zien te bemagtigen, Eenige kornetten paarden, te Nimeegen, te Aarn-

hem en elders te bezetting liggende, moesten insgelyks voor Amsterdam, ter bestemder tyd, komen, hoewel onkundig van het geen zy 'er doen moesten.

ZOON.

Dit zullen moogelyk luiden geweest zyn, die men vooronderstelde een te eerlyk hart te bezitten, om opzettelyk kwaad te doen.

VADER

Dit is moogelyk. Eerlyke luiden zyn nooit by Oranje in 't vertrouwen.

ZOON.

Die zelf een schelm is kan zig alleen op schelmen verlaaten. Mag ik u verzoeken, Vader! om voorttegaan.

VADER.

De bezetting van Utrecht moest des avonds te voren uittrekken, onder voorwendzel van de koninglyke Prinses intehaalen.

ZOON.

Waren er toen ook al Prinsessen, om het Land te helpen verraaden.

VADER.

Deeze bezetting moest te gelyk met de Ruitery voor de Reguliers poort zyn, waar *Gentillot* hen zou binnen laaten, die dan, eer men zulks vermoedde, den Dam, het Stadhuis en eenige voornaame plaatsen moesten bezetten. De Ruitery moest intusschen door de Stad trekken, om alle saamenrottingen te beletten, –

ZOON.

In de taal van Oranje verstaat men

zekerlyk door de saamenrottingen, allen wettigen tegenstand der Burgery?

VADER.

Gy begrypt het recht, Kort hierop zou dan de Stadhouder volgen, om de Wet te veranderen, en Amsterdam, daardoor tot eenpaarigheid met de andere Leden noodzaaken. De Troepen echter hadden uitdrukkelyk last, om zig van alle vyandlykheid te onthouden. Zy moesten, by het intrekken, roepen, dat zy vrienden waren en als Vrienden kwamen.

ZOON.

In dezelfde smaak zekerlyk, vrienden van de Burgers, als Oranje een vriend van de Republiek.

VADER.

Hen werd ook verbooden te schieten, al ware het zelf dat 'er op hen geschooten mogt worden. Evenwel wanneer de Burgery het te grof maakte, stond de tegenweer hen vry.

Graaf *Willem Frederik*, Stadhouder van Vriesland, begaf zig den 29 july des nademiddags uit den Haag, naar Abkoude, waar de Ruitery stond aantekomen. Op den gestelden tyd bevonden 'er zig vier Compagnien Paarden, beneffens Sommelsdyk en Dona, doch de Ruitery van Nymeegen en Arnhem was in 't Gooiland verdwaald geraakt.

ZOON.

Hoe kwam zulks?

VADER.

De wegen op de veluwe, en

vooral in Gooiland, eng en bogtig loopende, waren by den nagt, en vooral voor onkundigen, zeer moeilyk te vinden. Men moest aldaar een leidsman hebben, of zig van een ander middel bedienen, wilde men 'er niet verdwaalen. De geregelde Troepen hadden geen Leidsman, en daarom had men 'er iets anders op uitgedagt.

In Gooiland stond, aan den weg, die men langs wilde, op eene afgeleegen plaats, by Hilversum zeker Huis, door een Heelmeester bewoond. Twee of drie Officiers, by het opneemen van den weg bevonden hebbende, dat men omtrent dit huis het grootste gevaar van te verdwaalen liep, hadden deezen Heelmeester bewoogen, om in den nagt, na den 29 July, een licht te plaatsen in een van de hoogste zyner vensterramen, onder voorwendzel, dat iemand hunner goede vrienden die een Manslag begaan had, de vlugt langs deezen weg neemen en op dit licht aangaan zou.

ZOON.

Hoe veel leugens heeft het bedrog niet noodig om zig staande te houden!

VADER.

Op deeze wyze dagt men alles by uitstek wel bezorgd te hebben, dan, de goede voorzienigheid behaagde het anders.

ZOON.

En tegen deeze vermag de loosheid niets.

VADER.

Dien zelfden avond was het zulk

buyig weder, dat de Heelmeester, vaststellende, zo als hy naderhand betuigde, dat niemand in zulk onguur weer op reis zou gaan, omtrent elf uuren, zyn licht wegnam en uitdeed.

ZOON.

Welk eene verwonderlyke bestuuring!

VADER.

De aankomende Ruitery nergens licht bespeurende, geraakte daar door aan 't dwaalen, op de Goordsche Heide, en kwam daardoor veel te laat ter bestemder plaats aan.

Onder al dit sukkelen intusschen, kreeg men te Amsterdam berigt, van de aankomst der troepen.

ZOON.

Weet gy niet op wat wyze, Vader?

VADER.

Ik zal 't u zeggen, myn Zoon! de Hamburger Postbode, die, met het aanbreken van den dag, zig onder de dwalende Ruitery bevonden had, had van dezelven gehoord, dat de marsch naar Amsterdam was. De Officier die dezelve commandeerde, had geen last om iemand optehouden, en was zelfs onkundig van den aanslag, die daarenboven aan weinigen bekend was, en liet dus de Postbode zyns weg ryden. Deeze gaf eerst aan 't Posthuis en vervolgens aan den Burgermeester *Bikker* kennis van het geen hy vernomen had.

ZOON.

Men bespeurt in dit alles den vinger der Voorzienigheid.

VADER.

In 't eerst dagt men, dat de Zweedsche Troepen, die thans in Luikerland lagen, of eenige Lotharingschen, die meermalen ongeregeldheden pleegden, naar Amsterdam waren komen afzakken, om de stad te plunderen. Het allerminst althans dagt men om den Prins of het krygsvolk van den Staat.

Weldra werd er order gesteld. De valbruggen werden opgehaald; de poorten geslooten; 't geschut naar de wallen gebragt, en alles wat wapens kon voeren, in de wapens gebragt; men wierf ook met er yl eenig volk; terwyl agt Oorlogschepen het Y zouden beschermen, en eenige Uitleggers in den Amstel voor de stad gebragt werden.

ZOON.

Pryslyke voorzorg!

VADER.

Alles was ten druksten in beweeging! alles yverde om 't eerst: eenige Gilden booden vrywillig aan, om aan de vesten te arbeiden; de Doopsgezinden zelf bevorderden het werk van zelfverdediging.

ZOON.

Men ziet 'er uit, dat het zelden of nooit aan den Burger hapert, om 's Lands Vryheid te verdedigen.

VADER.

Graaf *Willem*, intusschen de Rui-

tery by een gekregen hebbende, kwam laat in den middag, langs den Amstel digt onder de Stad. Hy de poorten geslooten en alles in beweeging vindende, vond niet raadzaam iets met geweld te onderneemen. *Gentillot* vroeger by de poort gekomen, en de Graaf niet vernemende durfde insgelyks niets bestaan. De Graaf overhandigde toen een brief van den Prins aan de Stad, behelzende, dat hy de laatste reize zoo vreemd in Amsterdam bejegend zynde, zulks wilde voorkomen, en dus Krygsvolk gezonden had, om alles in rust te houden, ten einde hy vrylyk aldaar zoude kunnen voordragen, 't geen hem noodig dagt.

ZOON.

Eene zonderlinge voorzorg.

VADER.

Die Oranje hoognodig had.

ZOON.

Om dat hy geen goed in 't zin had.

VADER

De Graaf ontving ten antwoord, dat Burgemeesters zulks liever niet gezien hadden, en dat zy verzogten dat hy de Stad niet nader kwam, of dat zy zig genoodzaakt zouden vinden, zig te beschermen met de Wapenen, die God en de Natuur hen gegeeven hadden. – *Maarseveen*, die het woord voerde, voegde er nog eene getrouwe waarschouwing by, om ten beste doenlyk weder te rug te trekken, dewyl men anders wel tot de uiterste middelen zou kunne overslaan.

ZOON.

Wat zou men toch gedaan hebben?

VADER.

Men zou het Land onder water gezet, en dus het leger op den oever van deszelfs verderf gebragt hebben. In Amsterdam vonden Burgemeesters, op de begeerte des Volks, zig reeds gedrongen, om twee sluizen te openen en hier en daar een Polder te doorsteeken. – Het een en ander was van die uitwerking, dat de soldaten niet nader kwamen.

ZOON.

Maar hoe smaakte deeze mislukking aan den wraakgierigen Stadhouder?

VADER.

Deeze ontving de tyding daarvan toen hy over tafel zat: daadlyk rees hy op, ten gevoeligste getroffen, zonder iets meer te willen nuttigen; begaf zig in zyn Kabinet; stampvoetede van spyt; smeet den hoed tegen den grond en wilde niemand zien noch spreeken.

ZOON.

Welk een snood Caracter! spyt te hebben van zyn Vaderland niet overweldigd en bedorven te zien!

VADER.

De Prins begaf zig daarop zelfs naar Amsterdam met de woede en de wraak in het hart, doch de moed ontzonk hem, daar het ondergeloopen Land hem den dood zyner Troepen verkondigde, zo hy zig verder waagde. De Stadhouder zig zelf dus in de war gesponnen hebbende nam zyn invloed by de algemeene Staaten te hulp, en be-

werkte dat deezen Hem, welstaandshalve en met eere, te rug riepen.

ZOON.

Een eeuwige lof voor Amsterdam!

VADER.

Die lof zou grooter geweest zyn indien Amsterdam niet tot de laagheid gekomen was, om den dollen Prins, die nu zelf in 't naauw was, een vergelyk voor te slaan, en een aanbod van redenlyke of liever schandelyke voldoening te doen. De gevangen, Staatsleden op Loevestein werden ontslagen, doch buiten de Regeering geslooten.

ZOON.

En hoe verging het *Willem*?

VADER.

Hy verteerde van spyt en schaamte. De algemeene haat was door dit zyn bedryf derwyzen tegen hem ontstooken, dat zelfs de Predikanten hem by de Duivel uit de Hel vergeleeken; dat 'er eene medalje te Amsterdam geslagen werd, waarop hy, onder de afbeelding van een dol en ongetoomd paard werd voorgesteld, en dat zyn Aanhang sidderde om zyne verdediging op zig te neemen.

ZOON.

Dit was zyne rechtvaardige belooning.

VADER.

Intusschen kunnen wy niet genoeg tot de God van Nederland opzien, en Hem met onze bewondering en erkentenis

vereeren. 't Was zyne voorzorg, zyne wysheid, zyn Alvermoogen, die de vervloekte oogmerken van deezen Tyran verydelde, en ons dierbaar Vaderland, by deszelfs duurverkreegen Vryheid en vorrechten, zo allergunstigst als wonderdaadig bewaarde.

Zevende Saamenspraak.

VADER.

Nu zyn wy gekomen tot den Opvolger van *Willem den Tweeden*, zyn Zoon naamlyk.

ZOON.

Hoe, Vader! hebt gy my niet gezegd, dat *Willem de Tweede* in een algemeenen haat geraakt was*?* dat men hem alomme vervloekte?

VADER.

Dit was ook waarlyk zo.

ZOON.

En had hy dan een Opvolger? – Had dan het Volk, dat zo zeer de tyranny van den Vader gevoeld had, dat zo sterk 'er tegen ingenomen was, en bygevolg alle poogingen in 't werk had behooren te stellen, om van de Stadhouderlyke dwinglandy ontheven te worden en te blyven, had, zeg ik, dat Volk, dan nog lust om de Zoon den Vader te doen opvolgen?

VADER.

Wat zal ik zeggen, myn Zoon! – dus verkeerd is de Mensch; dus ongelyk handelt hy steeds met zig zelve! Hy kent het kwaad, hy voorziet en vreest het, en evenwel vliegt hy heenen, om het te omhelzen.

ZOON.

't Is waar, Vader! de ondervinding leert het daaglyks.

VADER.

En te meer zal het u stof tot verwondering opleveren, wanneer gy hoort, dat men *Willem den Derden*, die na den dood zyns Vaders ter Waereld kwam, reeds in de wieg het hoog gezag wilde opdraagen.

ZOON.

Hoe is dit mooglyk?

VADER.

Uit hoofde van den tegenspoedigen uitslag eeniger Zeegevegten, wilde het Gemeen, dat men een aanzienlyk Hoofd over de Zeemagt zou aanstellen; dan dagt men, zouden de zaaken een gelukkiger keer neemen.

ZOON.

Dan was dit de wensch van het Graauw?

VADER.

Gy kunt ligtlyk bevroeden, dat het Gemeen slegts het werktuig der Grooten was; dat het door deezen werd opgewonden en aangehitst.

ZOON.

Maar immers was *Willem de Derde* nog een kind? deeze kon ten minste het Volk toen niet aanstooken.

VADER.

Dat is waar! maar begryp, dat 'er altoos baatzugtige en heerschzieke Grooten gevonden worden, die zig zelve en hunne Familien, ten kosten van den alge-

meenen welvaart poogen vet te mesten, die hunne troonen op de puinhoopen der Burgervoorrechten en Vryheeden willen oprigten, en die niets vuuriger verlangden, dan de slaaverny eens vryen Volks, dat hen altoos in den weg stond.

ZOON.

En waarom dat?

VADER.

Om dat zy, onrechtvaardig begeerende te zyn, deze grootsten tegenstand, ja hun verderf by een waarlyk vry Volk te verwagten hadden,

ZOON.

Maar? –

VADER.

Ik weet wat gy vraagen wilt, myn Zoon! – Zo draa de Grooten het schraapen, het onderdrukken, het heerschen, het dwingen in 't hoofd hebben, dan moeten zy de toevlugt tot den Stadhouder neemen! – deeze moet zig aan hun hoofd bevinden! – zonder die kunnen zy hunne heillooze oogmerken niet bereiken! – Het Ryk der Stadhouders was altoos een Ryk van onrecht en verdrukking, en het heeft derhalven onrechtvaardige lieden en helpers noodig om zig staande te houden.

ZOON.

Hierom is dan de Invloed van den weldenkenden Burger zo haatlyk in de oogen der Oranjeparty, om dat deeze tegen hunne Godloosheid recht over zou staan.

VADER.

Recht zo.

ZOON.

Vervolg nu, als 't u gelieft.

VADER.

Om den Jongen Prins het gewenscht gezag te bezorgen, stelde men allerlei streeken in 't werk. Te Vlaardingen wierf men Volk op zyn naam: te Amsterdam dwong men de Trommelslagers, om by de Werving 's Prinsen naam te gebruiken, en zoortgelyke kunstjes meer, waardoor men de gemoederen poogde gaande te maaken, en het Graauw op de been te brengen. De Oranjegezinde Grooten deeden hier niet weinig toe, zo met het uitdeelen van geld, verspreiden van Pasquillen als anderzins.

ZOON.

En wat was het gevolg van dit alles?

VADER.

Dat de baldaadigheeden hoe langer hoe grooter wierden. In den Haag, te Enkhuizen, Haarlem, en meer andere Steeden, begon men ter eere, en ten voordeele van het Oranjekind aan het muiten te slaan, en de order der Maatschappy om te keeren. –

ZOON.

Dit was een blyk, dat de Oranjeparty een kwaade zaak verdeedigde! want wat eerlyk en verstandig mensch zal zyn goede zaak, door zulke snoode en gruuwlyke middelen willen bevestigen!

VADER.

Dit is altoos de toevlugt der Heerschzugt! – Oranje moet zig door oproer en geweld staande houden, of het

vervalt! – Zulks zal het moeten doen, zo lang het groot wil blyven. –

ZOON.

Rampzalige grootheid!

VADER.

Onze Republiek geraakte daarop met Engeland in oorlog. De Protector van dat Ryk, dat toen den Naam van een Gemeenebest had aangenoomen, was de bekende *Cromwel*: deeze bragt het zo verre, dat onze Staat zig verpligt vond om eenen gansch niet eerlyken en nog minder voordeeligen vreede te sluiten.

Deeze *Cromwel* had Staatkundige redenen, om den Prins van Oranje buiten alle bewind te houden; hy bewerkte derhalven, dat onder de vreedesvoorwaarden, ook die te vinden was waar door de Acte van Seclusie, of uitsluiting in de waerld kwam.

ZOON.

Welke voorwaarde was dit dan?

VADER.

Deeze, dat de Staaten van Holland zouden declareeren, dat zy nimmer den Prins van Oranje, of eenige van zyne Nakoomelingen, tot Stadhouder of Admiraal van deeze Provincie zouden aanstellen, of dulden, dat een van hunne Leden zyn stem gaf tot zyne verkiezing, als Capitein Generaal van de Republiek. Hierover viel niet weinig verschil met de andere Provincien, die de zyde van Oranje koozen. Men ging er echter in Holland mede voort, waar

men onder de hand, de schroomlykste Partyzugt aankweekte, en het zaad strooide, dat, niet lang daarna, zulke doodlyke vrugten voortbragt.

ZOON.

Ik voorzie hier een schroomlyk kwaad uit.

VADER.

Lodewyk de Veertiende beoorloogde daarop deeze Republiek, met zulk een gelukkig gevolg, dat hy zeer spoedig zig van drie Provincien meester maakte. De Gebroeders *de Witten* hadden het Land de uitsteekendste diensten beweezen. Hunne verdiensten waren by het beste deel der Natie erkend geworden; doch uit bezeffen van eer, deugd en pligt, waren zy de Tegenparty van Oranje. Zy handhaafden de Vryheid en Volksrechten, en de Stadhouderlyke Aanhang was 'er steeds op uit, om die te vertreeden en te vernietigen; dus werden zy al zeer spoedig door dat Heerschzieke Huis en deszelfs vrienden gehaat en vervolgd, en ondervonden allerweegen, de gedugtigste tegenwerkingen, in hunne Vaderlandlievende oogmerken en bedoelingen. De voorstanders van den Prins wilden liever het geheele Land verlooren zien gaan, dan dulden, dat Oranje buiten het gezag bleef: hierom berokkende men den Oorlog, door Vrankryk te tergen, en liet men denzelven zo nadeelig voor ons worden, als boosheid en list slegts mooglyk was; terwyl men den Raadpensionaris *de Wit*, als de oorzaak der algemeene onheilen afschilderde, en hem

den haat des gemeens op den hals schoof.

ZOON.

En liet het Volk zig misleiden?

VADER.

o Zeer gemaklyk De Raadpensionaris, moedeloos onder dit alles wordende, beging zekerlyk eenige Staatkundige Misslagen, doch zyne Vyanden waren 'er de grondoorzaaken van, en had men in tyds zyne wyze raadgeevingen gevolgt, dan had men alle rampen kunnen voorkoomen.

ZOON.

Maar zou Oranje dan ook bevorderd zyn geworden?

VADER.

Neen! – en juist daarom verydelde men den welmeenendsten Raad, en de beste poogingen.

ZOON.

Hoe verachtlyk word Oranje!

VADER.

Eindlyk kwam het zo verre, dat de Partyzugt, die by de Oranjeparty ten hevigste blaakte, tot geweldige uitersten oversloeg.

Pieter en *Jacob van der Graaf, Cornelis de Bruin*, en *Adolf Lonnebach* hadden bereids eenen moorddaadigen aanslag op het leven van den Raadpensionaris, ten behoeven van Oranje gewaagd; deeze voorgenoomen Moord mislukte echter en de gehaatte Vaderlander kwam voor ditmaal met een steek in de rechte zyde en in het linker schouderblad vry.

ZOON.

Voor ditmaal, zegt gy?

VADER.

Zyn lot, beneffens dat van zyn Broeder, was naderhand, om op de verschriklykste wyze vermoord te worden.

ZOON.

Welk eene wreedheid! – maar.

VADER.

Alvoorens ik u dat moordtooneel, ter eere van Oranje geopend, beschryf, moet ik u zeggen, dat men, kort na den toeleg op *de Witten*, het oproer aan alle zyden zag uitbarsten. Het Gemeen was derwyzen door de Oranjecabaal aangestookt, dat het niet dan moord en verwoesting dreigde, zo niet *Willem de Derde* tot Stadhouder werd aangesteld! In verscheiden Steden, dwong men de Wethouderschap, onder de yslykste vervloekingen en doodsbedreigingen, om den Prins daarvoor te erkennen.

ZOON

De Prins deed zig aldus gelden op eene wyze, die een Barbaar zig schaamen zou, want ik begryp dat hy 'er genoegen in nam.

VADER

Dat het met zyn zin en voorkennis was, bleek niet alleen daaruit, dat zyne grootste vrienden en vertrouwelingen, het Oproer, zo door 't geeven van geld, als door het aanmoedigen van het losbandigste Graauw, allerwegen bevorderden, maar ook daar uit, dat de Prins, dit alles zonder tegenspraak toeliet, en de Stadhouderlyke waardigheid, aanvaarde, in weerwil van de schreeu-

wende onrechtvaardigheeden en helsche wanbedryven waarmeede zy hem opgedraagen werd! – Had *Willem de Derde* een druppel eerlyk bloed in zyn lyf gehad, hy zou een gezag geweigerd hebben, dat door de heffe des Volks, met vertreeding van billykheid, wetten, rechten, vryheid en menschlykheid hem aangebooden werd.

ZOON.

Hoe verre vervoert de heerschzugt den Mensch niet!

VADER.

Zommige Predikanten speelden onder dit alles eene verfoeilyke Rol. Zy lasterden 's Lands Souverein, preezen den Heerschzugtigen *Willem*, en bemoedigden het Gemeen! zelf staaken eenige hunner de handen uit, om de Muiters, in hunne vernielende, poogingen te ondersteunen. – en zulke vloekwaardige Huichelaars beroemden zig nog, dienaars van den God des Rechts en des Vreedes te weezen!

ZOON.

't Is wonder, dat God hen niet daadlyk strafte!

VADER.

De langmoedige Hemel dulde hier hunnen euvelmoed, maar in de eeuwigheid, zyn ze aanspraaklyk gesteld voor die gedugte Vierschaar, waar geen effen, uitgestreeken gelaat, geene klaaglyke uitspraak, noch opeenstapeling van misbruikte schriftuurplaatzen, het aldoorziende oog misleid, maar waar het hart, in al deszelfs schuilhoeken, bloot en open,

voor den Almagtigen is. Daar ondervinden zy, wien zy gehoond en beleedigd hebben! daar martelt hen de wroeging, terwyl de wraakstem der vermoordwordende Onschuld hen onophoudlyk in de ooren dondert. o Myn Zoon! het lot deezer verdoemde schynheiligen moet allerverschriklykst weezen! *De Dienstknegt*, dus zegt de Mond der Waarheid, *die den wil zyns Heeren weet, en denzelven niet doet, zal met dubbele slaagen geslagen worden.*

ZOON.

Gy hebt my tot nog toe een algemeen verhaal der Oproerigheeden gegeeven, maar zoud gy my niet de een of andere byzonderheid kunnen verhaalen? Inzonderheid zou een berigt van den moord der *de Witten* my aangenaam zyn. Ik weet dat gy my niet alles kunt zeggen.

VADER.

Ik wil zeer gaarne uw begeerte voldoen; gy zult 'er de Oranjeparty uit leeren kennen.

ZOON.

Dit bedoel ik voornaamlyk.

VADER.

De Raadpensionaris *Joan de Wit*, en zyn Broeder, de Burgemeester van Dordrecht en Ruwaart van den lande van Putten, *Cornelis de Wit*, waaren, gelyk ik gezegd heb, de Voorwerpen van den Haat der Oranjeparty, om dat de eerlykheid en bekwaamheid deezer Gebroeders den val der Vryheid en het verderf des Vaderlands, zo lang mooglyk, hadden verhinderd, door

het heerschzugtig en tyranniesch Huis van Oranje buiten bewind te houden. De verheffing van den wrokkenden *Willem den Derden* tot Stadhouder had deezen haat geenzins bevreedigd De gebroeders waren of te gedugt voor den Prins, of, dat nog erger is, de Stadhouderlyke Aanhang was niet te vreeden, zo zy zig niet aan derzelver onschuldig bloed zat zoop.

ZOON.

Misschien vond het beiden plaats.

VADER.

Men rokkende daarom alles tegen de edele *de Witten* op; men had al eenigen tyd naar den *Ruwaart* gezogt, om hem van kant te helpen, en van alomme vloeide het over van lasterschriften, waar in de Gebroeders op de allerhaatlykste, wys werden afgeschilderd. De Raadpensionaris, hoe geduldig anders in 't verdraagen van allen onverdienden hoon, verdeedigde zig tegen een Pasquil, waar in hem ontrouw, verwaarloozing en verraad werden te last gelegd. Deeze manlyke verdeediging echter, in stede van zyne Vyanden te overtuigen, verbitterde hen veeleer, en de reden, myn Zoon! kunt gy ligt bevroeden.

ZOON.

Die reden was ongetwyffeld, om dat de verdeediging onwederleglyke waarheeden behelsde.

VADER.

De Ruwaart, Cornelis de Wit, wierd vervolgens door den Fiskaal *Ruisch* gevangen genomen, en naar den Haag over-

gevoerd. De beschuldiging tegen hem bestond daarin, dat hy een zekeren *Willem Tichelaar*, wondheeler te Piershil, zou hebben tragten omtekoopen, om den Prins van Oranje het leeven te beneemen.

De Raadpensionaris uit alle omstandigheeden genoegzam kunnende besluiten, dat het best ware zig van zyne hooge waardigheid te ontslaan, bedankte voor het amt van Raadpensionaris, doch bevreedigde ook hier mede geen een zyner vyanden, in tegendeel, men hield het voor een blyk van verleegenheid en vrees.

Dordrecht hield intusschen sterk aan, om den gevangen *Ruwaart* weder te hebben, ten einde hy voor zyn eigen Rechter te recht mogt gesteld worden 't geen, zeide die Stad, door *Tichelaar* hem te last gelegd werd, had geen schyn, en stond niet aan het Hof ter beoordeeling. Ook had deeze *Tichelaar* nog een vonnis ten zynen laste, volgens welke hy weegens laster, den Heere en den Schout van Piershiel aangewreeven, 't Gerecht om vergiffenis bidden moest. Hy had daarenboven eene jonge dogter, by nagt, geweld aangedaan, – waarom men verzogt dat *Tichelaar* in hegtenis gezet wierd, enz.

ZOON.

En vind zulk een schobbejak als die *Tichelaar* was, evenwel geloof?

VADER.

Dewyl het opgestookt werk was,

moest men hem wel geloof geeven. Was *de Wit* niet een vyand van den Prins, en was dit geene overvloedige reden, om alles van hem te gelooven wat slegts ten zynen nadeele en verderf strekte?

ZOON.

Gy hebt gelyk. Oranje moest gewrooken worden.

VADER.

De wyze waarop men met den eerlyken en onschuldigen *de Wit* handelde zal u best overtuigen, hoe zeer men gesteld was, om den Stadhouder te behaagen. De Rechters, schoon op verre na geene genoegzaame gronden hebbende, om den *Ruwaart* slegts gevangen te kunnen houden, beslooten om hem te pynigen, om aldus hem eene bekentenis aftewringen, en onder schyn des Rechts een schandlyken dood te doen ondergaan. Ingevolge van dit besluit, werd hy op den negentienden van Oogstmaand in de Pynkamer gebragt, waar hy niemand der Raadsluiden tegenwoordig vond. De Scherprechter, na hem vooraf vergiffenis verzogt te hebben voor het geen hy hem stond aan te doen, eischte dat hy zig gewillig in zyne handen zou stellen, vervolgens werd hem zyn nagttabberd, wambuis, hemdrok, broek, en kousen uitgetrokken, en de scheenschroeven aangedaan. De *Ruwaart* zeide daarop, dat hem al pyn werd aangedaan eer 'er de Heeren nog waaren; waarop de Beul hem antwoorde, dat zulks hem belast was.

ZOON.

Dus liet men de Beul meester

over een gevangenen, die nog geen bekentenis gedaan had! welk een onrecht!

VADER.

De hevige pyn maakte den *Ruwaard* ongeduldig. Gy schelm, riep hy tegen den Beul, is my dat pyn aandoen, ik zou u wel een klink om de ooren geeven! Klaagt gy nu reeds, voerde de wreede scherprechter hem te gemoet, 't zal 'er nog wel anders op aankoomen. Ik zou u daarom maar raaden te bekennen, want gy zult de pyn niet kunnen wederstaan. *De Ruwaart* voegde hem hier op toe; Hoe kan men bekennen, 't geen men niet gedaan heeft? waar op de Beul zyn begonnen werk voortzettede.

ZOON.

Godtergende Rechtspleeging!

VADER.

Toen werd hem, aan iedere teen vyftig ponden gewigts, met een dun touw vol met knoopen, vast gemaakt, en hy, by de armen agterover, om hoog gehaald, tot dat de Katrollen tegen elkander stieten, waarna men hem heen en weder slingerde De Raadsluiden, hierop binnen komende, vergden belydenis af; doch hy verklaarde zig onschuldig, zeggende: Rekt en scheurt my aan stukken! Gy zult 'er nooit uithaalen, dat 'er niet in is! Men bleef echter by aanhoudenheid, op bekentenis aandringen, maar toen begon *de Ruwaart* heftiger te spreeken; daagende zyn Rechters voor de Godlyke Vierschaar, en hen toevoegende; dat zy zelf wel wisten dat hy onschuldig was.

ZOON.

Godlooze en Hemeltergende wreedaarts!

VADER.

Dit alles had geen indruk op de voorstanders en lievelingen van Oranje! – Zy wisten zeer wel, dat *de Ruwaart* onschuldig was, doch *Willem de Derde*, die de voet op 's Lands Vryheid gezet had, moest gewrooken worden, op hen, die zig tegen zyne dwinglandy hadden aangekant! – Men ging met de martelingen voort. De *Ruwaart* werd vervolgens op de pynbank uitgerekt; zyn lighaam, op drie plaatsen, met dunne touwen vol knoopen gebonden, zyn hoofd tusschen vier pennen gelegd zynde!

ZOON

Barbaarsche wreedheid!

VADER.

Deeze pyniging duurde vierdehalfuur! – De menschlykheid ontzettede zig, doch de Rechters, de slaaven van den Stadhouder, waren ongevoelig! – de geest van Oranje bezielde hen, en deeze, geest kan den mensch in een duivel herscheppen!

ZOON.

Dit blykt aan de gruwelen, die de Oranjeoproeren vergezellen.

VADER.

De Ruwaart bleef onder dit alles volstandig! betuigende zyn onschuld, zig op Gods alweetenheid beroepende, – en had zelf de kloekmoedigheid van ziel, om zyn Rechters de vaarzen van Horatius voor-

tehouden, * die in 't Hollandsch deezen zin hebben:

> Geen Dwinglands wenk, geen Muitziek Volk,
> Geen Beul, geen foltering, noch Dolk,
> Die, op de blanke Deugd, hun haat en moordpunt wetten,
> Zyn magtig om 't gemoed eens Braaven omtezetten.

ZOON.

Welk eene edele standvastigheid! – en beschaamde dit zyn onrechtvaardige Rechters niet?

VADER.

Wisten de lievelingen der Stadhouder immer van schaamte? was het niet steeds hun taak, om de grootste schelmstukken, met een yzeren voorhoofd, en een toegeschroeid gewisse te pleegen?

ZOON.

Maar hoe stelden zy het dan met den Gevangenen?

VADER.

Zy hadden beslooten hem te zullen veroordeelen, en vermits hy geene misdaad beleeden had, gaaven zy een sententie, die de hoogste onrechtvaardigheid en onverantwoordlykste boosheid der Rechters aan den dag legde, dewyl er geen misdaad van den Gevonnisten in uitgedrukt was. –

* Zo ongepast door de Hollandsche Ridderschap in 't jaar 1787 overgenomen.

By deeze onbillyke en verfoeilyke sententie werd *de Ruwaart* vervallen verklaard van alle zyne Digniteiten en Amten, en voorts uit den Lande van Holland en Westvriesland gebannen, zonder 'er immer te moogen inkomen, op poene van zwaarder straffe, en verder gecondemneerd in de kosten.

ZOON.

Zy bleeven zig zelve gelyk. Doch dat vonnis komt my echter taamlyk zagt voor, wanneer ik den wrok van den Prins in aanmerking neem.

VADER.

Hoe snood deeze Rechters ook waren, tot die stoutheid dorsten ze echter niet komen, om openbare Moordenaars te worden; dan, het geen zy door de verkragting van het Recht niet konden gedaan krygen deeden zy door list. Een der Rechters had, intusschen, terwyl dit Vonnis geveld werd, om den verraaderlyken *Tichelaar* gezonden, en in een hoek van de kamer tegen deezen gehuurden Moordenaar gezegd: dat *de Ruwaart* gebannen zou worden; dat hy [Rechter] het niet verder had kunnen brengen; doch dat *Tichelaar* nu naar buiten moest gaan, en het Volk ophitsen, om zulk een schelm, [*de Wit* naamelyk,] die den Prins had willen vermoorden, van kant te helpen!

ZOON

Welk een Godvergeeten Rechter was dit!

VADER.

Een Rechter die voor Oranje yverde.

ZOON.

Maar wat deed *Tichelaar*?

VADER.

Hy toonde zynen Heer waardig te zyn. Na dat men den Raadpensionaris *de Wit*, door een gemaakte boodschap, by zyn Broeder, *den Ruwaart*, op de gevangen Poort had weeten te lokken, en men door het strooien van briefjes, het opstooken en aanzetten van 't Gemeen, veel Volk by de gevangenis gelokt had, trad de heillooze *Tichelaar* naar buiten, vloekende en scheldende de *de Witten*. Eindlyk begaf hy zig naar de Kastelenye, plaatste zig voor de opgeschooven vensterraamen, en riep de oproergezinde menigte toe: Dat *de Ruwaart* slegts om de leus gepynigd was; dat men hem het hoofd voor de voeten had behooren te leggen; doch dat men hem alleen van zyne Amten beroofd en gebannen had, om dat de Rechters zo wel schuldig waren als hy! – er verder nog byvoegende: dat die Hond, *de Ruwaart* naamlyk, haast met zyn Broeder den Pensionaris, zou afkomen; doch dat het nu de tyd nog was om het te beletten; dat men zig eerst aan deeze twee schelmen wreeken en daarna de anderen, meer dan dertig in getal, straffen moest!

ZOON.

En wat uitwerking deed deeze aanspraak?

VADER.

De Burgers begonnen daarop: *Wapen! Wapen*! te roepen, en het graauw: *Moord! Moord*! vliegende gesaamlyk naar de gevangen Poort, met het Moordgierig

opzet, om de *de Witten* van 't leeven te berooven.

ZOON.

Maar werden 'er van hoogerhand geen middelen tegen dit Oproer gebezigd!

VADER.

De Staaten van Holland, juist vergaderd zynde, bezorgden dat 'er drie Compagnien Ruiters in de wapenen kwaamen, en dat de Wethouderschap de Schuttery insgelyks opriep.

ZOON.

En beletteden deezen het Oproer?

VADER.

Zy versterkten het.

ZOON.

Hoe! versterkten zy het?

VADER.

Verwondert u zulks, myn Zoon? alles was met den Oranjegeest doortrokken! alles ademde wraak en moord! Hier had men vlytig zorg voor gedraagen. Men had de smalle gemeente allerlei vuilaartige leugens wys gemaakt, om ze maar tegen de gebroeders op te hitsen.

ZOON.

Maar immers had de Prins zyn zin? wat baatte het toch, dat deeze weerlooze Onschuldigen vermoord werden?

VADER.

Ik zal 't u zeggen. De Gebroeders hadden zig openlyk tegen de Heerschzugt van Oranje durven verzetten, wanneer hen nu hieröm geen het minste leed wedervoer, dan was het te dugten dat men vroeg of

laat, dit voorbeeld stond te volgen, om dat men wel wist, dat 'er altoos eerlyke luiden genoeg te vinden zouden zyn, die, uit zuivere Vaderlandliefde, de schelmery en het Landverraad zouden tegendruischen, – dit was de zaak niet van de Heerschzugt, – men moest de waarheid den mond snoeren, en hiertoe vond men het allergeschikste middel te weezen, dat men, door de afgryslykste moord, aan deeze Gebroeders een Toonbeeld stelde, waar uit elk, wien de lust bekroop, om de gruuwelen der Heerschzugt te ontdekken en te beteugelen, leeren kon, om te zwygen, of het zelfde doodlyk lot te verwagten.

ZOON.

Hoe veel omzigtigheid en voorzorg moet de Boosdoender niet gebruiken, om zig staande te houden! Ga nu voort.

VADER.

Joan de Witt en zyner Klerken hebbende afgezonden, en een goede wyl te vergeefsch naar denzelven gewagt hebbende, besloot, ten half elf uuren, zonder zyn Broeder, aftegaan; doch de Burgers beletteden hem zulks. Een onder anderen, *van Os* genaamd, beet hem toe: Hier mag niemand uit. Hy vraagde: waarom niet, mannen? immers weet gy wel wie ik ben? Anderen riepen hierop: wy hebben 'er geen Last toe? – wat Last, hervroeg *de Witt*, moest gy hebben? – van onzen Officier! was het antwoord. Hierop ontstond een geschreeuw van: schiet! schiet! Een der Kler-

ken trok toen Heer *Joan* terug en de deur werd weder toegedaan.

De Wit by den *Ruwaart* terug gekomen zynde, zeide een en andermaal: Ik wenschte dat ik hier van daan was. Hoe kom ik hier van daan? Hy deet ook wel eenige poogingen, om weg te geraaken, doch vrugtloos.

ZOON.

Dan zou de Oranjewoede haar oogmerk gemist hebben.

VADER.

De Schuttery was intusschen in de wapenen voor de gevangen Poort, doch dit was slegts een te zekerder middel tot der Broederen bederf.

ZOON.

Hoe dat?

VADER.

Om dat verscheiden Hoofden van dezelve de gezwooren vyanden der *de Witten* waren.

ZOON.

En zond men deezen ter redding?

VADER.

Oordeel zelf, myn Zoon! tot wat einde men hen zond, uit het volgende verhaal, na dat ik u gezegd zal hebben, dat de voornaamste Roervinken naderhand Schepen, Bailluw of Vroedschap van 's Hage, met goedkeuring van den Prins, geworden zyn.

ZOON.

En hadden deezen? –

VADER.

Gezworen de *de Witten* te zul-

len vermoorden, en zulks ten aanhooren van elk een! – dit wist *Willem de Derde* ook zeer wel.

ZOON.

Hoe is 't mooglyk?

VADER.

Ontrent den middag ontstond 'er een gerugt onder de Burgery dat de *de Witten* het ontsnapt waren. Tien of twaalf Burgers gingen toen boven by de Gebroeders die zy aldaar nog vonden, waarop zy de overige Burgers verzekerden, dat zy 'er nog waren. Het graauw moest 'er ook van verzekerd worden. Een metselaar plaatste zig op het dak der Poort, met voorneemen, om los te branden, wanneer een der Gebroeders het zou poogen te ontvlugten.

ZOON.

Verregaande Wraakzugt!

VADER.

Toen de Gebroeders van het gevaar gewaarschuuwd werden, vroeg *de Ruwaart*: wat willen de Burgers hebben? men antwoorde: Zy willen u doodslaan. Hier op gaf hy met eene edele gelaatenheid van ziel ten bescheid: welaan! laaten ze komen! Is het om my te doen! – Hier ben ik.

ZOON.

Standvastige Held!

VADER.

Het Oproer groeide midlerwyl ten sterksten aan. Men wist door een valsch gerugt den braaven *Tilly* met zyne twee Compagnien Ruiters zyn Post by de gevangen Poort te doen verlaaten. Deeze Heer, last

ontvangende om aftetrekken, zeide: Ik zal gehoorzaamen, doch nu zyn de *de Witten* doode luiden. Weldra werd er toen geroepen: Dat men de Heeren van de Poort haalen, en op het Stadhuis in beter bewaaring brengen moest, tot op de komst van zyn Hoogheid.

ZOON.

Dit was zekerlyk maar een voorwendzel, om de Gebroeders buiten te krygen.

VADER.

Gy begrypt het recht. Een weinig daarna, werd 'er door verscheiden eerste Belhamels op deur der Voorpoorte geschooten, die zo vol gaten geraakte, dat dezelve wel een vergiettest geleek; men opende dezelve echter niet, waarop men hevige dreigementen uitbraakte van alles te zullen vermoorden, en dit was van die uitwerking dat de deur open ging. – Straks vloog de woede en Moordzugt naar boven. *De Ruwaart* had zig op een Ledikantje een weinig ter rust begeeven, en zyn Broeder stond in den Bybel te leezen.

Verhoef, een der voornaamste Muitelingen, ging daadlyk naar 't Ledikant; schoof de Gordynen open en dreef den *Ruwaart* toe: Verraader! Gy moet sterven! bid God, en bereid ù! – *De Ruwaart* zeer ontsteld zynde vroeg: Vrienden! wat heb ik misdaan? de eerlooze *Verhoef* dorst hem daarop zeggen: Gy zyt een Prinsemoorder, een Verrader, een Schelm! haast u! –

De Ruwaart toen zig oprigtende, bleef eenigen tyd in eene biddende gestalte zitten, terwyl een der Burgers toetreedende, zo geweldig met de kolf der snaphaan naar hem sloeg, dat de slag missende, de stylen van 't Ledekant tot elkander vielen.

ZOON.

Dolle onzinnige woede!

VADER.

De woede voor Oranje, myn Zoon! is altoos onzinnig en wreed.

ZOON.

Hoe is 't mooglyk, dat redenlyke Menschen nog Prinsgezind kunnen weezen?

VADER.

De Ruwaart was echter niet gekwetst en stond van het Ledikant op. Een der Burgers had zyn water gemaakt in een der kamermuilen van den *Ruwaart*, welke daar op zeide: Ziet, wat hebbenze gedaan! waar op de verraaderlyke *Verhoef* ten antwoord gaf: Trek aan maar! 't Is voor u slegts om een korten tyd te doen. Men hing hem vervolgens zyn nagtrok om, doch gunde hem geen tyd zyn kousen aantetrekken. Intusschen werd hy met een scherpe pen naar de Keel gestooken.

ZOON.

Welke snoode Moordenaars!

VADER.

De geweezen Raadpensionaris werd in 't eerst niet aangeraakt. Hy vroeg dan: Of men hem ook meende om hals te helpen. Hier op kreeg hy ten antwore! Ja! Schelm! Verrader! Dief! gy zult den zelf-

den zelfden gang van uw Broeder gaan. De Heer *Joan* zig poogende, met eenige redenen, te verdeedigen, kreeg zulk een geweldige slag op 't hoofd dat er 't bloed uitgudste. Manmoedig echter voerde hy zijne Beledigers tegemoet: Mannen! is het om mijn leeven te doen, schiet my dan terstond maar onder den voet.

ZOON.

Onverschrokken Taal!

VADER.

Verhoef belettede dit evenwel, zulke Schelmen, zo als die Moorder zig uitdrukte, moesten in 't openbaar sterven!

ZOON.

Deeze gevoelens pasten den Oranjevrind.

VADER.

De Officieren en Burgers, die te vooren de Broeders bewaakt hadden, en nu iets ter hunner verschooning wilden bybrengen, werden toegegraauwd: Gy zyt schelmen. Gy hebt u al meede laaten omkoopen.

ZOON.

De onschuld mogt dus zelfs geen voorspraak hebben.

VADER.

't Leed niet lang, of men sleurde eerst den *Ruwaart*, dien een bedplank naar 't hoofd gesmeeten werd, onder een woest gejuil en getier de trappen af. Toen werd, hy by de Keel gevat, en eenige treeden buiten de gevangen Poort gesleept. *Joan* was zyn Broeder gevolgd, vraagende onder-

weg aan *Verhoef*, die hem by de hand leidde: Vroome Burger! hoe gaat dit zo? *Verhoef* antwoorde hem nors en betigte hem van Landverraad. *De Wit* begon zig te verdeedigen, doch eenigen uit den hoop roepende, dat *Verhoef* het met den Raadpensionaris reeds eens was, stiet *Verhoef* den Heer *de Wit* van zig af, zeggende: Neemt den schelm dan, en bruit met hem voor den Duivel!

ZOON.

Welk eene vreeslijke rechtbank is die van het gemeen!

VADER.

Straks viel het Moordrot, met al de bloedgierigheid van verscheurende Tygers op de Gebroeders aan, – *De Ruwaart* werd met de kolven der snaphaanen doodgeslagen. Een Bootsgezel gaf hem vervolgens een houw in 't hoofd en in de hand. Een Vendrig bragt hem verscheiden steeken met den Deegen toe, en anderen koelden hun moed op hunne wyze.

ZOON.

En wat deed men den Raadpensionaris?

VADER.

Deeze werd al daadlyk, door een zeker Notaris, met een piek, in 't aanzigt gekwetst, voortgestooten, en met een pistool in den nek geschooten, zo dat hy op zyn kniën viel. De braave doch ongelukkige Man, bemerkende, dat 'er by den mensch geen troost, geen uitkomst meer voor hem overschoot, hief oogen en han-

den ten Hemel, om zyne smeekgebeden tot dien Rechtvaardigen en Algoeden optezenden, die zig altoos het lyden der onnozelheid aantrekt, en die ter zyner tyd het onrecht zal weeten te wreeken. Dan, – ook dit belettede men den vroomen Lyder.

ZOON.

Ging de Godloosheid deezer monsters zo verre, dat men hem het bidden belettede?

VADER.

Wat! riep men, Gy bidden? Gy om God denken? Gy gelooft niet dat 'er een God is, en hebt hem al lang verzaakt door uwe Schelmeryen en Verraaderyen. Met een werd hy door de woedende menigte afgemaakt.

ZOON.

Rechtvaardig Opperweezen! een eeuwige vloek rustte op deeze Moordenaars!

VADER.

Toen sleepte men de lyken byelkander. De moorddaadige Burgers formeerden een halven kring om dezelven en schooten 'er een generaal Salvo op. – Het graauw sleurde eindelyk de Lyken naar 't schavot en hing ze aan de wip, alwaar ze op de onmenschlykste wyze mishandeld werden, zo door het afsnyden en van één rukken als het afbyten der Ledemaaten, die men openlyk aan elkander verkogt, ik ys myn Zoon! om hier in verdere byzonderheeden te koomen. Verbeeld u al de afgryslykheeden der woestste en wreedste Barbaa-

ren, en gy zult u nog maar een zeer flaauw denkbeeld vormen, van de gruuwelen, die men aan deeze Lyken pleegde!

ZOON.

Kon de Hemel dit gedoogen?

VADER.

De Predikant *Simonides*, des anderen daags predikende, had de Godtergende onbeschaamdheid, om deezen Moord de wraake Gods te noemen, en de Handdaadigen te verzekeren, dat zy niet gestraft maar beloond zouden worden!

ZOON.

En ging dit alles ongestraft in zyn werk?

VADER.

Wie zou het gestraft hebben? – Het was de wraak van Oranje, en Oranje was Meester.

ZOON.

Hoe gedroeg de Prins zig in deezen?

VADER.

Den dag na het vermoorden der Gebroeders kwam hy in den Haag. De Staaten, zo 't scheen, tot strenglyk straffen geneegen, lieten hem vraagen: welke middelen men tegen de handdaadigen zou behooren in het werk te stellen? – Doch de Prins gaf in bedenking, dat het stuk door de voornaamste Burgers was uitgevoerd, waartegen men zig, zonder gevaar, niet van strenge Middelen kon bedienen. Hier is het ook by gebleeven: de Moordenaars waren duidlyk bekend en gemaklyk te krygen geweest, doch men

deed 'er verder geen het minste onderzoek na.

ZOON.

Ten welgevallen van den Stadhouder zekerlyk?

VADER.

Men ging zelf verder! De Godloze *Willem de Derde* beschonk *Tichelaar*, de valsche Beschuldiger van den *Ruwaart*, met een aanzienlyk Amt en Hy gaf hem nog een zeker Jaargeld!

ZOON.

Dus werd de maat der godloosheid volgemeeten.

VADER.

Verscheiden echter deezer oproerige Booswigten, zyn door de Godlyke wraak reeds hier op aarde agtervolgd, en ongelukkig aan hun einde gekomen.

ZOON.

In de eeuwigheid zal hun Loon met de werkers des onrechts en gewelds zyn, terwyl het Nageslagt hunne naamen met afgryzing zal vervloeken.

Agtste Saamenspraak.

ZOON.

Nam de Tyranny der Heerschzugt hier mede een einde?

VADER.

Willem de Derde deeze zyne gedugte, Tegenstreevers opgeruimd ziende moest, wilde hy geheel veilig zyn, nog meer doen.

ZOON.

De eene boosheid hangt aan de andere.

VADER.

Er waren veele Leden in de Regeering, die groote vrienden der vermoorde *de Witten* waren, deeze moesten van het kussen, en derzelver plaatsen met lievelingen en slaaven van Oranje vervuld worden. Om dit te wege te brengen behoefde men niet veele moeiten aantewenden. Men nam den toevlugt andermaal tot het Gemeen, dat op verre na nog niet bedaard, en hetwelk alomme de Oranjerazerny in de herssens geslaagen was!

ZOON.

En gelukte dit?

VADER.

Dit kon niet missen. Dus, by voorbeeld, te Rotterdam, had men naauwlyks tyding van den Moord der twee Gebroeders gekreegen, of twaalf Burgers, begunstigers van den Prins, bewerkten dat

verscheiden Vroedschappen, verdagt, om dat zy vrienden van *de Wit* geweest waren, hunne plaatsen verlieten. De Stadhouder werd daarop een Nominatie gezonden waaruit hy de verkiezing deed. Onder deeze verkoozenen bevonden 'er zig verscheidenen, die bekend stonden voor Oproermaakers, zo als eenen *Kievit, Bastiaansz, van Naarsen, Roosmale* en anderen.

Te Delft dwong de Prinsgezinde Burgerkrygsraad, de Vroedschap insgelyks tot afstand, en liet de willekeurige beschikking daarvan aan den Stadhouder over.

Te Leiden, te Gouda, te Dordrecht, en met een woord, op alle plaatsen, daar men oordeelde, dat Regenten waren, die het zo wel met het Vaderland meenden, dat zy nimmer aan den overheerschenden wenk van Oranje zouden afhangen, werden veranderingen in de Regeeringen gemaakt, die meer of min met oproeren vergezeld gingen. –

ZOON.

En had de Stadhouder deeze magt?

VADER.

De Staaten hadden er hem toe gemagtigd, of daar hy die magtiging niet had, deed hy het uit zig zelve!

ZOON.

Maar beteugelde men hem niet?

VADER.

Een Prins die zo ontzaglyk geworden was, die met een wenk het gemeen

aan den gang kon helpen, om voor hem te moorden en te verwoesten, was niet te beteugelen, – en nog minder was hy zulks, toen de stemhebbende steden, met zyne Creatuuren opgevuld, hem ter Staatvergadering van de hand vloogen. Alles sidderde! alles bukte! – De *de Witten* zweefden elk waar Vaderlander voor de oogen: men beklaagde zig in stilte, – en verdroeg, dat men niet weeren kon.

ZOON.

Dus kreeg de Prins zo goed als het oppergezag in handen.

VADER.

En echter voldeed hem dit op verre na nog niet. Zyn Aanhang, opgewonden ter uitvoering zyner Staatzugtige oogmerken, begon hier en daar reeds te wenschen dat de Prins niet langer knegt, maar eenmaal Heer mogt zyn, en by deezen wensch voegde het ook wel eens de bedreiging, van anders op zyn Haags te zullen huishouden. Onder anderen zaaken van deezen natuur, zal ik, om u een staaltje te geeven, slegts dit briefje voorleezen, dat men in die dagen te Rotterdam en Amsterdam verspreidde.

Voor de liefhebbers van het VADERLAND *en den Heere* PRINS *van* ORANJE.

‘Alzo om onzer zonden wil, en den haat van eenige kwaadwillige Regenten tegen den perzoon zyn Hoogheid den Heere Prinse van Oranje, het lieve Vaderland bynaar in

de uiterste ruine is geraakt, en dat het zelve, [naar menschlyk oordeel,] niet ligtlyk door de Wapenen wederom hersteld zal kunnen worden; te meer, alzo zyn Hoogheid daartoe geene genoegzaame magt of Auctoriteit heeft als Stadhouder, zo worden alle goede Patriotten verzogt, uit liefde tot het Vaderland, zyn Hoogheid tot Graave van Holland, door de Magistraaten van de Steden, met alle beleefdheid te doen verklaaren; mits dat de Graaflyke waardigheid by successie zal vallen op de wettige Lyfserven en Nakomelingen van zyn Hoogheid, die als Graaven, in der tyd, binnen Holland zullen gehouden zyn te resideeren.'

'Daar word niet getwyffeld, om veele gewigtige redenen, of God Almagtig zal ons, door dit middel, in 't kort eenen gewenschten Vreede met den Koning van Engeland geeven.'

'Komt ook in groote Consideratie, dat de Heer Keurvorst van Brandenburg, by 't voorz. geval, als Oom van zyn Hoogheid, met des te meerder drift, onze zaaken zal behartigen.'

'*God bewaare het lieve Vaderland en zyn Hoogheid*'

Deeze en zoortgelyke uitstrooizels waren de voorbereidingen, of liever de toetsingen, om te zien of het aas den Burger in wilde.

ZOON.

En liet den Burger zig vangen?

VADER.

Hoe sterk de zugt voor Oranje ook was, de Naam van Graaf baarde echter by de meesten een sterk opzien. De Prins raakte ook allengskens die blinde geneegenheid kwyt, en naar maate de ontruste gemoederen tyd hadden om te bedaaren, zagen zy de zaaken ook dieper en onbevoordeelder in.

ZOON.

En eene onbevoordeelde beschouwing, was vast ten nadeele van Oranje?

VADER.

Men zag, en de Prins erkende het zelf, dat door de Regeeringsverandering, ten gevalle van den Stadhouder gemaakt, of zelf door hem gedaan, veele bekwaame en eerlyke luiden buiten het bewind gesteld waren; waar tegen zig veele driftige en geringe luiden, als vrinden van Oranje, in de Regeeringen hadden gedrongen. Deze onbevoegde Regenten verlooren welhaast alle achting; hadden bescheidenheid noch ontzag; regeerden zeer eenzydig, en verdrukten allen, die niet eveneens gevoelden en handelden als zy. Hier door leed het gemeene welzyn niet weinig nadeel, en by de geduurige ondervinding van dit schroomlyk kwaad, moest men telkens aan Oranje denken, want deze was 'er de eerste oorzaak van.

ZOON.

Dit was de beste verdeediging der afgezette goede en eerlyke Regenten. Maar wat deed *Willem* in deeze omstandigheid?

VADER.

Hy wist hen, die de zyde van de *de*

Witten gehouden hadden te winnen, waardoor ze, zyne belangen voorstaande, weder op 't kussen kwamen, terwyl de aangestelde Regenten, die van weinig betekenis voor de Heerschzugt waren, op alle mooglyke wyze geloost werden.

ZOON.

Maar kwam het den Stadhouder nooit in 't hoofd, om zyn gehouden gedrag te verdeedigen, of een Glimp te geeven.

VADER.

Hy schoof alles op den hals des Volks, en bewoog de Staaten, om een algemeene vergiffenis aftekondigen, wegens al het gebeurde!

ZOON.

Welk een verfoeilyke Handelwyze! eerst tot Oproer en Moord aantestooken, en wanneer men, door die helsche middelen, zyn gevloekt doel bereikt heeft, als dan zyne medehelpers als snoode Muitelingen ten toon te stellen, door hen vergiffenis te bezorgen!

VADER.

Was dit echter niet nog beter, dan wanneer hy hen als Muitelingen had laaten ophangen.

ZOON.

Voor hen was het ongetwyffeld beter, doch het was ten uiterste slegt voor de belangen van het Vaderland.

VADER.

Na dat de Franschen de Provincien Gelderland, Utrecht en Overyssel verlaaten hadden, beslooten de Staaten, die toen

uit de maakzels van *Willem den Derden* bestonden, om deeze drie gewesten aan dezelfde Regeeringsveranderingen te onderwerpen, die de overige Provincien ondergaan hadden.

ZOON.

Om dus het slaavenryk uittebreiden.

VADER.

De Stadhouder bediende zig daadlyk van deeze magt: Hy deed zelf veel meer. Hy dreef zyn stoutheid tot het hoogste punt, en dwong de ongelukkige Provincien, om het tyranniesch Regeeringsreglement, dat hy hen voorschreef, aanteneemen, waardoor hy een byna onbepaald gezag over dezelven verkreeg. Ingevolge van dit Reglement zettede hy af en aan, was meester van de stemmen ter Staats vergadering, en leefde met 's Volks Vryheid en Voorrechten naar eigen welgevallen.

ZOON.

En evenwel hebt gy my gezegd, hong zyn hart nog naar de verkryging der Graaflyke waardigheid?

VADER.

De eerste stap die zyne Heerschzugt vervolgens deed, was te bewerken, dat het Stadhouderschap erflyk verklaard werd: ten einde hem of den zynen, dien vetten brok vooreerst niet ontglippen mogt. –

Dit bewilligde de Staaten greetiglyk, en om den Prins te meerder te verpligten werden hem ook van alle kanten ryke giften gedaan! -

ZOON.

Een bewys van verregaande Afhanglykheid;

VADER

De Raadpensionaris *Fagel*, had op den wenk van den Prins, intusschen in Gelderland zo veel te wege gebragt, dat men aldaar het besluit genomen had, in 1674, om den Prins van Oranje, en deszelfs manlyke Nakomelingen, uit erkentenis zyner uitsteekende diensten, de hooge Regeering des Vorstendoms Gelder en den Graafschaps Zutfen aan te bieden, onder den Tytel van *Hertoge van Gelder* en *Graave van Zutfen*.

ZOON.

En hoe geviel hem deeze aanbieding?

VADER.

Zy was hem zeer aangenaam, doch hy vond niet geraaden dezelven te aanvaarden of af te slaan, voor dat hy de gedagten der andere gewesten, daarop zou verstaan hebben.

ZOON.

Van waar deeze nederigheid?

VADER.

't Was loutere loosheid en Staatkunde. Dit Aanbod was de vrugt van zynen heimlyken arbeid, en eerst de gedagten der overige Bondgenooten inteneemen, was niet anders dan te beproeven, hoe zy over de opdraaging des oppersten gezags dagten, om daar uit te zien, of hy door zyne werktuigen het daar ook zo verre zou kunnen

brengen, dat zy hem insgelyks de Souvereiniteit opdroegen.

ZOON.

Dat was wonder wel overlegd. Maar hoe dagten de Provincien over 't stuk?

VADER.

In 't geheel niet naar den wensch van *Willem den Derden*. Holland, de voornaamste Provincie, verschilde althans zeer veel daarvan.

ZOON.

Wat deed de Prins toen?

VADER.

Ziende dat het niet lukken zou, speelde hy den Edelmoedigen, en bedankte Gelderland voor het aanbod der Souvereiniteit. Hy schreef aan Zeeland een ernstigen brief, die ook openlyk verkogt werd, doch waardoor zommigen, geheel tegen het oogmerk van den Stadhouder, verstrikt werden in de gedagten, dat hy naar de opperste magt gestaan had. Dit ging zo verre, dat men het der Gemeente, by monde en geschrifte meer indrukte, waarom eerlang by de Staaten van Holland, ernstig en op straffe des doods, verbooden werd, te zeggen of te schryven, dat zyne Hoogheid stond naar de Souvereiniteit; alzo zy zulke gerugten hielden te strekken tot oproer, en om de gemeente onlustig te maaken, in het draagen der lasten, welken zy genoodzaakt waren haar op te leggen. Dit verbod was van dat gevolg dat men 'er van zweeg, schoon

men daarom niet ophield met 'er al vry wat over te denken.

ZOON.

Het verbod zelf was een reden tot verdenking te meer. *Willem* moet ook wel zeer bang geweest zyn voor die verdenking, dat 'er zulk een strenge straf op gesteld werd.

Negende Saamenspraak.

ZOON.

Het kwalyk slagen in zyn heerschzugtig oogmerk, moet *Willem den Derden* niet weinig smartelyk gevallen hebben.

VADER.

Hoe zeer hy zulks ontveinsde was zyn ontevreedenheid daarover zigbaar genoeg. Hy wist derhalven geen ander middel uittedenken, om zyn aanzien staande te houden dan het voortzetten van den Oorlog.

ZOON.

Rampzalig middel!

VADER.

Hy stelde tot dat einde ook alle zyne poogingen in 't werk, en de geleegenheid om den Oorlog te voeren, ontbrak 'er in die dagen in 't geheel niet. Ik zal u hier geen verhaal van denzelven doen, myn Zoon! wy moeten alleen den Prins schetsen.

ZOON.

Maar hing het dan slegts van den Prins af, om den Staat in Oorlog te wikkelen?

VADER.

Uit hoofde van zyn gezag en invloed kon hy 'er byna alles in doen, – hy beloofde het Land ook in geen Oorlog

intewikkelen, dewyl het eenen zeer kostbaaren en verderflyken op den hals had. De generaale Staaten echter verlangden zeer naar den Vreede, de algemeene welvaart had ze hoog noodig, en de Burgerstaat won niets by de Vorstlyke geschillen, om welke gestreeden werd.

ZOON.

Waarom voerde de Staat dan den Oorlog?

VADER.

Om dat de Stadhouder dien, ter eigen grootmaaking, voeren wilde. Zelf toen de Staaten, door den nood geperst, den vreede zogten daar te stellen, verbond *Willem de Derde* zig met den Ridder *Temple*, een der grootste Staatkundigen van Engeland, die hem beloofde, den Vreede onmooglyk te maaken, of ten minsten het sluiten van denzelven te vertraagen.

ZOON.

En dus het Land te bederven, om zig zelve groot te maaken.

VADER.

In weerwil echter van de kuiperyen van den Prins van Oranje, woog het algemeen belang, voor deeze keer, eens zo zwaar, dat de Vreede, op den 10 augustus 1678, te Nymegen geslooten werd.

ZOON

Dit moet een Doodsteek in het grootsche hart van den Stadhouder geweest zyn.

VADER.

Hy was woedende van spyt over

deeze gebeurtenis, die zyn invloed en gezag den gedugsten slag toebragt, Alvoorens echter het nog gewonnen te geeven, waagde hy nog een schelmstuk. Eer het sluiten der Vreede nog algemeen bekend was nam hy voor, om den Hertog van Luxemburg, Maarschalk van Frankryk, met welk Hof wy Oorloogde, te overvallen. Deeze trouwlooze aanslag echter mislukte. *Willem* vond zig genoodzaakt te wyken, met al de schande, van een laaghartigen verrader, die de achting van vrienden en vyanden verbeurt.

ZOON.

Hebt gy nog meer byzonderheeden van deezen *Willem*?

VADER

Niets anders dan dat hy met een Engelsche Kroonprinses gehuuwd, eindelyk Koning van Engeland werd. Op dien troon smaakte hy niet al 't genoegen, dat hy 'er misschien van verwagt had. De Engelschen waren zo stekeblind niet in het beoordeelen zyner verdiensten, als de Nederlanders zig betoond hadden.

ZOON.

Maar hoe gedroeg hy zig?

VADER.

Het spreekwoord van dien tyd was, dat hy Stadhouder in Engeland en Koning in Holland was. Hier uit kunt gy het overige ligtlyk opmaaken.

ZOON.

Zo dat hy dan hier te land eeven heerschzugtig zyn magt deed gevoelen, als hy in Engeland dezelfde voelden kortwieken.

VADER.

Intusschen heeft hy zyn Vaderland weinig luister door zyn krygsdapperheid bygezet, want hy heeft byna geen eene beleegering begonnen, die hy niet heeft moeten opbreeken, en byna nooit een veldslag gewaagd, dien hy niet verlooren heeft. –

Hy deelde zyn gunsten naar eigen grilligheid uit, en sloeg in zyn geneegenheid of haat altoos tot uitersten over. Dat hy heerschzugtig was, hebt gy overtuigende genoeg gezien.

Tiende Saamenspraak.

VADER.

Zullen wy onze taak nu niet vervolgen?

ZOON

Zeer gaarne, Vader! en wie komt 'er nu ten tooneele?

VADER.

Willem de Vierde.

ZOON.

Volgde deeze onmiddelyk op *Willem de Derden*?

VADER.

Neen! 'er was een geheel Stadhouderloos tydperk tusschen beiden. *Willem de Derde* overleed in 1702 en eerst in 1747 kwam *Willem de Vierde* aan de Stadhouderlyke waardigheid.

ZOON.

Was deeze Regering zonder Stadhouder beter dan de Stadhouderlyke?

VADER.

Wanneer gy begrypt, dat de Creatuuren van *Willem den Derden* meestal in 't bewind bleeven, en dat verre de meeste Regenten 'er op uit waren, om zig zelve ryk en groot te maaken, dat zy, ten dien einde, den Burger buiten allen invloed en bewind slooten, geene knevelaryen onbezogt lieten, en alle kunstnaryen te werk stelden, om alles naar zig te sleepen, dan behoef ik u niet te zeggen, dat het bestuur

ruim zo slegt ging als onder de Stadhouders, want elk was toen een Stadhouder, of wilde het zyn.

ZOON.

Dit is een aanpryzing voor de Stadhouderlyke regeering!

VADER.

Zulks zou het zyn, byaldien 'er geen andere kans was, dan zulke Stadhouders of zulke Regenten! − maar 'er is een middenweg, waarop men in dien tyd niet dagt, of liefst niet wilde denken.

ZOON.

En welke is die?

VADER.

Dit is de behoorlyke invloed van den Burger op zyne Regenten, zo dat de beste en bekwaamste verkoozen worden, en rekenschap aan hunnen verkieser verschuldigd zyn. Doch vermits men dan eerlyk, verstandig en deugdzaam zou moeten regeeren, heeft men zig hier altoos ten sterksten tegen aangekant, −

ZOON.

En waarom?

VADER.

Om dat eerlykheid en deugd geen middelen voor Schelmen en Trotsäarts zyn om ryk te worden, en uitteblinken.

ZOON.

Hoe bedorven is de Waereld!

VADER.

Hoe bedorven inzonderheid zyn zy, die vooral geschikt zyn om het bederf te weeren, die geenen naamlyk, die naar

het bewind staan, of 'er in gesteld worden,

ZOON.

Laaten wy *Willem den Vierden* nu beschouwen!

VADER.

Vooraf zal ik u eenige middelen opnoemen waar door hy de Stadhouderlyke waardigheid verkreeg.

ZOON.

Was die dan niet erflyk?

VADER.

Willem de Derde had geene Nakomelingen; met zynen dood ging ook de stam van Oranjenassauw te niet. *Willem de Vierde* was uit de stam van Nassaudiets, die nu wel in aanmerking kwam, doch geen recht tot de erflyk verklaarde waardigheid had.

ZOON.

Vervolg nu! als 't u belieft.

VADER.

Het gemeen, in verscheiden Provincien, zedert veele jaaren, de Stadhouderlyke Regeering ontwend, scheen 'er voor 't grootste deel niet sterk naar te verlangen: 't was 'er zelf meer tegen vooringenoomen, door de overvloedige schotschriften en bondige vertoogen, waarvan deeze tyden overvloeiden. De hoogächting voor het Huis van Oranje was zeer zeldzaam geworden!

ZOON.

Geen wonder! die achting moest zig met geweld steeds staande houden, en kon dus van geen langen duur zyn.

VADER.

Na het ontstaan van den den Oorlog, op 't einde des Jaars 1740 begon men hier en daar, zo mondeling als schriftlyk, de uitgedoofde zugt voor Oranje wederom wakker te maaken. 't Verlies der Barrieresteden en eenige ongelukkige Veldslagen, gaven overvloedig aanleiding, tot morren over de toenmaalige Regeering. Dit morren werd door de Party, die nog bestendig Oranje toegedaan was gebleeven, niet weinig gevoed, men hoopte 'er de gewenschte verandering door te bewerken, waarom men tot de oude kunstjes oversloeg, en eenige Regenten, door onderhandsche schriften, verdagt maakte, van slinkschehandel met Frankryk, en even als of zy met geld, ten nadeele van den Staat, waren omgekogt. Hoe drukkender de Oorlog werd en hoe nader hy ons kwam, hoe greetiger deeze Lasteringen geloofd en verspreid werden.

ZOON.

En vooral by een bevooroordeeld gemeen.

VADER.

Dit kwam weldra in den waan, dat de Oorlogsnadeelen alleen aan het slegt bestuur der Staaten was toeteschryven, en dat men by de aanstelling van een Stadhouder, daadlyk de voorspoed zou zien herleeven.

ZOON.

Na zo veele ondervinding van het tegendeel nog niet wyzer?

VADER.

Het Gemeen is altoos dom en

ligtgelovig, en juist hierom is het de grootste steun, en veelal de eenige Toevlugt voor Stadhouders.

Men zou, door eene overeenkomst met Frankryk, waaraan men te Breda arbeide, deeze veranderingszugt wel hebben kunnen dempen, doch ongelukkig slaagde men daar niet in, of men had reden, om het Volksmisnoegen, alle mooglyk voedzel te verschaffen.

't Beleg van Sluis en de togt naar Kadzand had veele Opgezeetenen deezer Landstreek, met hunne gereedste goederen, de wyk doen neemen naar Vlissingen en Veere, 't welk eene bystere ontroering onder het Gemeen verwekte. Men nam hierop wel eenige maatregelen, doch dit bevreedigde de misnoegden en bevreesden niet. Althans in Zeeland begonnen de Schutteryen, onderrecht door Grooten, te spreeken van de Noodzaaklykheid, om in deezen hachlyken tyd, een Stadhouder en Capitein Generaal aan te stellen. Te Middelburg dronk zeker Heer, in 't openbaar, de gezondheid van den Stadhouder, den Prins van Oranje, waardoor het Volk in beweeging raakte, en van verraad mompelende, het huis van den Burgemeester *Cocquelle* plunderde. Men besloot hierop om twee Compagnien uit Vlissingen en Veere ter hulp interoepen. Doch intusschen had de Burgery van Veere het, uit aanzetting der Oranjevrinden, zo verre gebragt dat *Willem Karel Hendrik Friso*, tot Stadhouder Admi-

raal Generaal, en Kapitein van Zeeland, van wegens hunne Stad, was verkoozen geworden. Waarop de Veerenaars, braaf met Oranjelinten opgeschikt, naar Middelburg trokken, alwaar men de Staaten poogden te dwingen, om dit voorbeeld te volgen. Te Zierikzee dreigde men de Wethouderschap den dood, indien men het Volk niet te wille was, en *Willem* ten Stadhouder uitriep.

ZOON.

Dus wederom den ouden zang en den ouden weg.

VADER.

De Oproerigheeden sloegen van plaats tot plaats voort, en waren geweldiger naar maate, de geliefde Oranjewensch meer of minder tegenstand ontmoettede, − in 't kort, in Zeeland kreeg dit werk het eerst zyn beslag. De Souverein voldeed de begeerte van het muitende grauw en *Willem* werd Stadhouder.

ZOON.

En hoe was het in Holland?

VADER.

Daar was de Oranjeparty niet minder in de weer, om de gemoederen, door verontrustende tydingen, in beweeging te brengen! het Gemeen versierde zig met Oranje, en pleegde verscheiden baldaadigheeden, – eindelyk wist men het door dergelyke kunstjes zo verre te brengen, dat de Staaten, om het oproergezinde Volk genoegen te geeven, aan het zelve lieten voorleezen: − Dat zy, uit aanmerking van den bekommerlyken toestand van tyden en

zaaken, en om, onder Gods zegen, den Staat deezer Landen des te beter te kunnen redden, uit de zorglyke en gevaarlyke omstandigheeden, waarin zy zig bevonden, met eenpaarige bewilliging van alle de Leden, hunne vergadering uitmaakende, verkoozen en aangesteld hadden, den Heere *Willem, Karel Hendrik Friso*, Prins van Oranje en Nassauw, tot Stadhouder, Kapitein Generaal, en Admiraal over de Krygsmagt van deeze Provincie te water en te Lande. Men was hier op uitgelaaten van vreugde, even als of de Stadhouder nu alles maar behouden kon.

ZOON.

Men zal het Volk zekerlyk van te vooren met schoone beloften gepaaid hebben?

VADER.

Alle de Misslagen, (dit had men elkander diets gemaakt,) alle de gebreken zullen hersteld worden. Men zal geene belastingen meer invoeren, en het volk zal in al deszelfs oude Rechten hersteld worden!

ZOON.

Beantwoorde nu de Stadhouder na zyne verheffing aan dit alles?

VADER.

Helaas, myn Zoon! − beantwoorden de Stadhouders immer aan hunne verpligtingen en 's Volksverwagting? – *Willem de Vierde*, weetende, dat hy het Volk, door zyne zendelingen, zo schandlyk bedroogen had, vreesde hy voor deszelfs rechtvaardige wraak, wanneer de blinddoek van deszelfs oogen stond aftevallen. Hy droeg

derhalven het Commando over 's Landstroepen aan Vreemdelingen op, en zig nog niet genoeg op den Soldaat durvende verlaaten, wanneer hy door inboorlingen gecommandeerd werd, vulde hy onze Legermagt, onder voorwendzel van een nieuwe Exercitie en naauwer Discipline, met Vreemdelingen op, en by voorkeur met Duitschers.

ZOON.

En waarom deeze by voorkeur?

VADER.

Om dat de Duitsche Natie uit den aart aan eene blinde gehoorzaamheid gewoon, veel beter onder het juk zig krommen kan.

ZOON.

En de willekeurige Beheerscher heeft slaeven noodig.

VADER.

Weldra zag men gansche zwermen van kaale en hongerige Uitlanders en Gelukzoekers in ons gemeenebest. De titel van Vreemdeling was de sterkste aanbeveeling by *Willem den Vierden*, die de Waareld poogde wys te maaken, dat hy het zo wel met het Vaderland meende. De uitheemschen, die de kunst van vleien en kruipen verstonden, konden staat maaken op de beste militaire bedieningen, ten nadeele van gebooren Burgers en eerlyke Ingezetenen. Geschavotteerden en Ballingen droegen zelf het Uniform van den Staat!

ZOON.

o Dit waren de beste voorstanders der Stadhouderlyke willekeur!

VADER.

Willem de Vierde, eene volstrekte onderwerping en gehoorzaamheid der troepen aan zyn bevel begeerende, herstelde de Militaire Jurisdictie in volle kragt; vorderende dat geen Militair, (om welke misdaad het ook zyn mogt, of om welke andere gerechtlyke zaak,) anders dan voor dit Krygsgerechtshof zou behoeven te verschynen, waarvan hy het Hoofd was; waar hy over de vonnissen beschikte en niets gedaan werd, dan volgens zyn ontegengesprooken welbehaagen.

ZOON

En wie had deeze Militaire Jurisdictie uitgevonden?

VADER.

Prins *Maurits*. Deeze om zyn gezag te vergrooten, en door den gewapenden arm kragtdaadigst te ondersteunen, had dezelve ingevoerd. Al de Stadhouders, als steeds door éénen geest gedreeven, hebben dezelve gehandhaafd in weerwil van al de tegenstellingen en rechtvaardige klagten der Staaten, der Steeden en van het Hof. − Zy, die zig tegen dit Krygsmonster wilden aankanten, konden van de hevigste ongenade van den Prins en zyn Aanhang zig verzekerd houden. Menig een heeft ondervonden, op welk eene godlooze en schreeuwende wyze het recht aldaar geoeffend werd! in hoe veele Doolhoven voerde het de ongelukkige slagtoffers niet rond, en op hoe veele schade en onkosten joeg het de klaagende onschuld niet!

ZOON.
Verwekte dit geen misnoegen tegen den Stadhouder?

VADER.
Oordeel zulks uit de Giften, die men hem deed. Het quartier Nymegen kogt het Graafschap Kuilenburg, en bood het den Prins ten geschenke aan: de Oostindische Maatschappy vereerde hem het drie-en-dertigste gedeelte haarer uitdeelingen; een zekere Maatschappy, de *Amphion* beschonk hem met een groot getal Actien: met een woord, van alle zyden vloeiden hem geschenken toe, en hy aarzelden geen oogenblik om ze greetig aanteneemen.

ZOON.
Dus paarde hy hebzugt met heerschzugt.

VADER.
Deeze gaan gemeenlyk saamen. Na de herstelling der Militaire Jurisdicte verscheen het Placcaat op het stuk van de Jagt, dat de Stadhouders altoos als van veel geleegenheid schynt voorgekomen te zyn.

ZOON.
En waarom dat?

VADER.
Om dat de Jagt een middel is, om zeer ervaaren met het schietgeweer te leeren worden, en niets beschouwt het Huis van Oranje gevaarlyker, als de Burgerwapenoeffening, waarom het alles weert of tegenwerkt, wat er slegts naar zweemt.

ZOON.
Waar steekt dit gevaar toch?

VADER.
Wanneer een heerschzugtig Prins

zyn dwang juk aan een vry Volk poogt optedringen, dan staat hem de kans ongelyk schooner, wanneer dat Volk geene middelen in de hand heeft, waarby het zig tegen hem verdeedigen kan, dan wanneer het met de Wapens in de vuist, hem voet voor voet, elken inbreuk in zyn Vryheid en Rechten betwist.

ZOON.

Dit begrypt zig van zelf.

VADER.

Nu is het zeker dat een overheerscher, een dwingland, hoe zeer ook door een dom Gemeen toegejuicht, altoos veragtlyk en haatlyk in de oogen van de bloem des Volks zy, en derhalven daar van de gedugtste tegenwerking te vreezen hebbe, − wanneer nu dit best gedeelte der Natie, by die veragting en haat, ook de middelen bezit, om ze den Dwingland te doen gevoelen, heeft dan de Heerschzugt niet alle reden om te vreesen?

ZOON.

Ongetwijffeld?

VADER.

En is het dan de zaak van den Geweldenaar niet, om, wanneer hy kan, vooral te zorgen, dat deeze zyne gedugte Tegenstanders, ongewapend blyven, of ontwapend worden?

ZOON.

Dit lyd geen de minste tegenspraak.

VADER.

Zie daar dan de waare reden,

welke de Stadhouders altoos zo sterk de Burgerwapening doet tegenwerken.

ZOON.

Wat is er nu verder van *Willem den Vierden* aantemerken?

VADER.

Niets als dat hy op gemelde wyze voortging, en dat, zo hy geen meer kwaad brouwde, het niet aan zyn wil, maar wel aan de omstandigheeden mangelde.

ZOON.

Deed hy dan niets nuttigs?

VADER.

De loflykste onderneemingen van hem, waren de poogingen, die hy ter verbetering van den koophandel aanwendde, doch die ongelukkig nimmer van eenige vrugt zyn geweest. De verandering van Regeeringen geschiede op de gewoone Stadhouderlyke wys, door het veroorzaaken van oproerige beweegingen, en na dat *Willem de Vierde*, door het blykbaarst onrecht en muitziek geweld, alles naar zyn zin gekreegen had, werd er op zyn voorstel, in 't begin van October 1749 eene algemeene vergiffenis afgekondigd.

ZOON.

Deeze vergiffenis moest zekerlyk strekken, om de schuldigen, waaraan de Prins zyn verlossing te danken had, vry van de welverdiende straf te houden?

VADER.

Recht zo! want wanneer de oproermakers altoos naar verdiensten met den dood gestraft wierden, dat gemakkelyk

geschieden kon, de lust tot oproer zou zeer schielyk vergaan, doch dan waren de Stadhouders, ook van alle die middelen versteken, waardoor zy alleen tot grootheid geraken en hun zin verkrygen kunnen! − En zie daar de hooge noodzaaklykheid, om ten tyde van oproer een algemeene vergiffenis te verleenen, en teffens de reden, waarom het oproer telkens tot zulke verregaande uitersten overslaat: het graauw houd zig voor af van straffeloosheid verzekerd.

ZOON.

Dit is dan de Staatkunde van het Huis van Oranje,

VADER.

By de volgende gelegenheid zullen we ons verhaal voortzetten.

Elfde Saamenspraak

VADER

***W**illem de Vierde* overleed den 22 October 1751. − De Staaten van Holland, ten deezen tyde vergaderd zynde, beslooten terstond, in gevolg de schikkingen, in 't jaar 1747 op de opvolging in de Stadhouderlyke waardigheid gemaakt, om twintig Heeren uit het midden hunner vergadering, beneffens den Raadpensionaris *Stein* te benoemen, om der Princesse weduwe *Anna*, den rouw te beklaagen, en haare Koninglyke Hoogheid den Eed af te neemen, als Gouvernante en Voogdesse van den minderjaarigen *Willem den Vyfden*, Prins van Oranje en Nassauw, en Erfstadhouder van Holland.

ZOON.

Deeze was immers de Zoon van *Willem den Vierden*?

VADER.

En gebooren den 8 Maart 1748

ZOON.

En hoe gedroeg zig deeze Gouvernante?

VADER.

Even zo als men van een Engelsche Prinses verwagten moest, en overeenkomstig de begeerten en belangen van het Ryk van Engeland. Elk weet, hoe zeer zy onzen Koophandel ten prooi der Roofzugt

haarer Landgenooten liet. Om slegts een staaltje te geeven. Onze Koopluiden om de noodige bescherming hunner weerlooze Koopvaardyschepen verzoekende, had zy de onbeschaamdheid, om door haar Secretaris *Larrey*, almede een vreemdeling, te laaten antwoorden. Dat het voor haar een *Point d'honneur* was geworden in geen Equipagie van Oorlogschepen te bewilligen, zonder eene vermeerdering van Landmagt.

ZOON.

En waartoe die vermeerdering?

VADER.

Enkel en alleen, ten einde haar Vader, den Koning van Engeland te kunnen bystaan, en om ons alweder in te wikkelen in eenen Oorlog met Frankryk, dat ons alle gewenschte voordeelen, in 't stuk van den Koophandel toestond.

ZOON.

Was zy lang Gouvernante?

VADER.

De weldadige Hemel bezorgde, dat zy in 't begin 1759 ter aarde besteld werd.

ZOON.

En hoe ging het toen verder?

VADER.

Geduurende de minderjaarigheid van *Willem den Vyfden*, beruste het bestuur in handen van de Staaten Generaal, of liever in die van den Hertog *Louis* van Brunswyk, die door *Willem de Vierde*, toen deeze het einde zyns leevens voelde naderen,

uit Duitschland herwaards ontbooden was, om de belangen van zyn Huis waarteneemen.

ZOON.

Dit is immers die Hertog, die door zyne verraaderlyke handelwyze den vloek der Natie zig op den hals haalde; en die als de oorzaak van de tegenwoordige Rampen, het Land moest ruimen?

VADER.

Het was dezelfde. Deeze Leermeester slaagde volmaakt in den last, die men hem opgedraagen had. Het kind, want *Willem de Vyfde*, bleef ten opzigte zyner verstandlyke vermoogens, altoos een kind, kon hy wel geene wysheid instorten, evenwel had hy zyn hart, beter tot deugd en eerbaarheid kunnen vormen. Hy boezemde zyn Pupil alle boosheid en Heerschzugt in, die men behoefde om een vry Volk slaaf te maaken, en een Gemeenebest omtekeeren. God echter voorzag daar in, dat by deeze schadelyke hoedaanigheeden, de onontbeerlyke loosheid niet gevonden werd.

Twaalfde Saamenspraak.

ZOON.

Laaten wy nu onzen weg vervolgen!

VADER.

Ik zal tot dat einde u *Willem den Vyfden* schetsen. Deeze Prins, die nimmer iets goeds en vooral nooit iets verstandigs deed, was van den beginne af de speelpop van hen, die eigen Grootheid op de puinhoopen van 's Lands welvaart poogden te bouwen! de Hertog vormde van hem een vreemd slag van een Dwingland; hy boezemde hem al de grondbeginzels der overheersching in, doch liet hem een domkop blyven. Hy gaf hem volop te drinken, om zig van het gezag te verzeekeren, en bezorgde hem alle buitenspoorige vermaaken, om de Republiek tot de schandlykste vernedering te brengen. Dit nieuw Plan om Tyrannen te scheppen, waarover men zelf tyranniseert, was een meesterstuk van Staatkunde, gegrond op menschenkennis, doch het voldeed niet aan den wensch van deszelfs ontwerper, want alvoorens hy de vrugten der Prinslyke grillen en dwaasheeden kon plukken, moest hy den Lande uit.

ZOON.

Ik verlang naar de bedryven van zyn kweekeling.

VADER.

Willem de Vyfde drukte op zyne wyze, dat is onverstandig uit zig zelve, doch door loozen raad bestuurd, het voetspoor zyner Voorzaten. Het plan van volstrekte overheersching was ook zyn plan! hy vermeende hetzelve te kunnen uitvoeren, schoon deeze gedagten nimmer in zyn hart zouden opgerezen zyn, ware hy een man van een middenmaatig verstand geweest.

ZOON.

De gekken verbeelden zig altoos het meest.

VADER.

De Natie behoefde niet lang te gissen wat zy van hem te verwagten had. Al vroeg deed hy in het voorbeeld van Kampen zien, dat de vertreding der Burgerlyke Rechten hem vooral ter harte ging. Hy begunstigde aldaar eene Minderheid in de Regeering, die tegen alle order en billykheid aandruischte; en nam hem in zyne protectie, die het baldadigst den voet op het hart der Burgervryheid zetten durfde.

ZOON.

Hy ontaarte dus niet van zyn Familie.

VADER.

De Professor *van der Mark* leerde eenigzins de grondbeginsels der Burgerlyke Vryheid, − eenigzins zeg ik, want anders was de man den Stadhouder niet ongenegen. *Willem de Vyfde*, of liever zyn Opwinder, want uit zig zelve werkte hy nooit, bevond het schadelyk voor de overheersching te zyn, wanneer de jeugd, die

te eeniger tyd tot hooger bewind stond te komen, gepaste en juiste denkbeelden van de Vryheid, verkreeg, − men wist dat niets meer met den aart der menschen strookte dan de Vryheid, en dat zy, dezelve beminnende, er ook alles voor zouden opzetten, en om deeze reeden, oordeelde men de voortplanting der vrye denkbeelden hoogst gevaarlyk! − *van der Mark* moest dus weg. − Men vond schielyk een voorwendzel! De man was onrechtzinnig en daarmede was zyn Proces opgemaakt.

ZOON.

Moest de Proffessor daarom weg?

VADER.

Dat hem om die reden, de Hooge schoole ontzegd werd is zonneklaar, want *Perrenot*, door den Prins verkoozen, om de plaats van *van der Mark* te vervullen, betuigde, dat hy, in 't stuk van den Godsdienst, van dezelfde gevoelens als *van der Mark* was, en dus dat hy de plaats niet bekleeden kon, dan hierop werd hem, door bewerking van den Prins, door Curatooren aangebooden, dat men hem, indien hy het Professoraat wilde aanneemen, van het ondertekenen der Formulieren van Eenigheid zou verschoonen!

ZOON.

De denkbeelden van Vryheid moeten dan wel zeer haatlyk in de oogen van *Willem den Vyfden* zyn.

VADER.

Zyn voorzaaten hebben even zeer gehaat, doch deezen bezaten meer loos-

heid, en werkten ze wel zo hevig, doch meer heimlyk tegen. Ik zou u met menigte blyken kunnen aan de hand geeven, die u ten vollen den tyrannischen aart, doch teffens ook de lompheid van den Prins zouden bewyzen. Ik zal u echter maar eenige Hoofdtrekken schetzen, waaruit gy den Man ten overvloede zult leeren kennen.

ZOON.

Meer verlang ik ook niet, Vader! 't is my genoeg te weeten, waar voor ik Oranje te houden heb.

VADER

De onsterflyke Baron *van der Capellen* Heer van den Pol, begrypende, als een man van eer, als een gemoedlyk Vaderlander, dat het hoog tyd was, om de buitenspoorige en hoe langer hoe meer misbruikte magt van den Stadhouder te moeten tegengaan, drong aan op het weeren van Vreemdelingen, in de bekleding der Ampten, en betoogde in 1773 in 't byzyn van den Prins, dat alle Volken, en vooral de Nederlanders, het recht hadden om in hun eigen Land, waarvan zy de lasten helpen draagen, ook de voordeelen van ampten en offisien te genieten.

ZOON.

Dit leert den aart der zaake aan alles wat wel denkt.

VADER.

Behalven aan *Willem*; deeze betoonde door zyn daaden geheel anders te gelooven. Hy vergaf, zonder voorafgaande Nominatie en in spyt van den eed, dien hy

gezwooren had, eenige aanzienlyke Commissien, en de Staaten van Overyssel, toen zyne Afhangelingen, keurden die aanstellingen goed.

ZOON.

Verregaande onbeschaamdheid.

VADER.

Dezelfde *Capellen*, overtuigd van de onwettigheid der barbaarsche drostendiensten, waaraan de boeren in zyne Provincie nog gehouden waren, of schoon dezelven, in 1631, reeds verbooden waren, door een bevel van de Staaten, die toen met een de Tractamenten der Drosten verhoogd hadden, staat voor, om deeze diensten, zo strydig met het recht en de eer van een Vry volk te vernietigen, en om de Drosten uit 's Lands Kas schadeloos te stellen! − Hier door haalde hy den geweldigen haat van *Willem den Vyfden* op den hals! Deeze Dwingland kon niet dulden, dat men het Volk dus openlyk een begrip zyner Vryheid gaf, en nog minder kon hy verdraagen, dat iemand de verdeediging dier Vryheid dorst op zig neemen, waarvan het bekend stond, dat hy ze met wortel en tak zogt uitteroeien!

ZOON.

Geschiede de Baron hierom eenig leed?

VADER.

De Prins bewerkte door zyn Aanhang, die blindling zyn wraakgierigen wenk volgde, dat *Capellen* uit de Staatsvergadering, op de onrechtvaardigste wyze geweerd werd, en hem openlyk de verregaand-

ste beleediging werden aangedaan. Deeze braave Regent was echter ruim zo gezegend door het beste gedeelte des Volks, als hy gevloekt werd door het schuim der slaaven, die Oranje aan hun hoofd hebben.

ZOON.

Belooning genoeg?

VADER.

Niet minder kantede de eerlykheid van den Baron zig tegen de vermeerdering van de Landmagt, die de Stadhouder met geweld poogde door te dringen.

ZOON.

Stond hy ook al op vergrooting der Landmagt?

VADER.

Hy had hetzelfde Plan voor zig, 't welk alle Stadhouders voor zig hadden. – Dit plan was om te overheerschen, om het opperste Gezag, of de Graaflyke waardigheid te verkrygen, – hiertoe kon hy niet geraaken dan met geweld en oproer, op het laatste kon hy wel hoopen, maar niet wiskunstig rekenen, dus moest hy zyn sterkte op den Militairen arm stellen! Hy voorzag dat hy het onwettig gezag zou moeten verdeedigen en staande houden, en daarom begeerde hy zyne kragten, de vereische uitgebreidheid te bezorgen. *Cappellen* ontdekte, met hollandsche taal, de oogmerken van den Prins, en daarom was hy weldra de Vloek van het Staatzugtige Hof!

ZOON.

Dit laat zig begrypen.

VADER.

De militaire Jurisdictie, dat verschiklyk monster, die saamenknooping van ongerechtigheid, werd ook niet weinig door *Willem den Vyfden* gehandhaafd! – God echter zy geloofd, deeze haatlyke Rechtbank is niet meer, toen de welmeenende Volksbegeerte zig meer duidlyk vertoonde is dezelve vernietigd.

ZOON.

Willem moet wel een uitgestrekte magt bezeeten hebben.

VADER.

Dit is byna ongelooflyk, myn Zoon! Hy beschikte willekeurig over de Regeeringen; plaatste 'er zyn lievelingen en slaaven in, die zonder zyn bevel zig niet verroeren dorsten! hy vergaf alle amten van eenig belang. Wanneer zyn Hoogheid voor den een of anderen kaalen en verzoopen uitlander om een bediening, aan den begeever vroeg, dan moest de Burger, door belastingen uitgeput, agterstaan, en wanneer deeze zig daarover een enkele klagt niet ontvallen, kreeg hy eene Burgemeesterlyke graauw, en mogt het wel ter hooge genade rekenen dat hy niet erger behandeld werd. –

ZOON.

En dit geschiede in een Gemeenebest!

VADER.

Het brood werd dus niet slegts de kinderen uit de hand en uit den mond gerukt, maar het belang des Vaderlands werd aan Oranje opgeofferd! – Dit belang was nooit het belang der Stadhouders, en aller-

minst het belang van *Willem den Vyfden*: zulke Regenten derhalven, die uit overtuiging van hun geweeten, en ingevolge van hun eed, dit belang voorstonden, raakten zeer schielyk in den prinslyken haat, en konden verzekerd zyn, van by alle begeevingen van eenige Commissien gepasseerd, en by de eerste voeglyke gelegendheid van 't kussen gestooten te worden! – gy kunt u van 't overige ligtlyk een begrip vormen.

ZOON.

Het een zal het ander gelyk geweest zyn.

VADER.

De Burger droeg wel den Naam van vry, doch hy bezat er zelf de schaduw niet meer van. Alles bukte voor den Stadhouder, of liever voor zyne vleiers en kruipende Aanhangers, die op zynen Naam eene onbepaalde willekeur uitoeffenden! – en onder dit alles gingen Neeringen en Handteeringen, koophandel en welvaart, van dag tot dag, zigtbaar ten gronde!

Dertiende Saamenspraak.

VADER.

Engeland had America derwyze verdrukt, dat men aldaar het vrygebooren hoofd begon opteheffen en naar verlossing uit tezien. De Americaanen door de Rechtvaardigheid hunner zaak, en de medewerking der Vryheid ademende Natuur ondersteund, slaagden wonder wel in hunne billyke poogingen. Het edelmoedige Vrankryk ondersteunde het nieuwopkomend Gemeenebest, en deeze daad van lofwaardige menschlievenheid had een Oorlog tusschen dat Ryk en Engeland ten gevolge.

ZOON.

Engeland was zelden rechtvaardig.

VADER.

De Oranje Party hier te lande was geheel op de zyde van Engeland. Dat Ryk poogde men allen bystand te bezorgen en over Vrankryk te doen zegenpraalen: – van de Weldenkenden onder ons leerden de Natie de onbillykheid en schadelykheid dier ondersteuning kennen, die men byna stond te verleenen. De gewapende Neutraliteit kwam te voorschyn, en door middel van de zelve zou ons Vaderland voor duizende Onheilen zyn behoed geworden, indien men 'er tydig toe had overgaan, doch *Willem* en de zynen, belang by Engeland hebbende verydelden derzelver nuttigheid voor ons, en ons niet in Oorlog met Vrankryk hebbende kunnen inwikkelen, schooven ze ons eerst de moord-

daadige Roofzugt der Engelschen op den hals, en vervolgens den Oorlog met dat onrechtvaardige Ryk.

ZOON.

In dit alles steekt niet weinig wraakzugt door.

VADER.

Engeland nam niet slegts onze weerlooze Koopvaardyscheepen de een na den ander weg; mishandelde niet alleen, op de gruuwlykste en onmenschlykste wyzen ons Zeevolk, dat men in donkere en stinkende kerkers wierp, allerlei martelingen aandeed, en van honger en ellend liet vergaan, het overweldigde niet blootlyk onze bezittingen in de Indien, daar het even als het uitschot der Barbaaren, de moord-en plunderzugt den vryten teugel vierde, maar dat zelfde trouwlooze Engeland, vond ontallyke Verraders, die het in ons midden ten dienst stonden, en uit alle vermoogen in de hand werkten.

ZOON.

Willem de Vyfde zal zig zekerlyk hier hebben doen uitmunten?

VADER.

Deeze, het Hoofd der uitvoerende Magt, wel verre van ons tegen het bondverbreekend Engeland te verdeedigen, deed zelf alle poogingen mislukken, en verydelde alle middelen, die ons ter zelfverdeediging nog overschooten. Hy bleef hardnekig staan op de vermeerdering van Landmagt, die wy niet nodig hadden, en verhin-

derde daar door de verbetering van ons Zeeweezen, zonder het welk wy gewislyk de prooi van de roofzieke Engelsche moesten worden. Onbeschaamd en wrevelmoedig, streefde hy alles tegen, wat zig maar in dit stuk, ten beste des Vaderlands zien liet. Onze Zeemagt hield hy in zulk een zwakken en vernederden toestand, dat zy niet in staat was, om een weerelooze Koopvaardyvloot te neemen, die haar voorby zeilde.

ZOON.

Ten minsten zal men haar verbooden hebben, die te neemen.

VADER.

Die geringe Zeemagt onderging daarenboven nog groote vermindering, door ongelukken, die de Oranjeparty zelf berokkende, dus by voorbeeld, om niet alles te noemen, verzeilde de eerlooze *de Bruin* by ligten dag en schoon weer, een Oorlogschip, moedwillig op een zandplaat. De aanbouw van nieuwe Scheepen ging zo traaglyk voort, dat het alles verbaasde! Oranje wilde niet dat het spoediger geschiede, – een grooter Zeemagt zou zyn geliefde Engeland te bang gevallen hebben.

ZOON.

Maar immers hebben wy wel eenige voordeelen behaald?

VADER.

De slag op Doggersbank, die, in weerwil van de Overmagt der Engelschen, zo gelukkig voor ons uitviel, verschafte ons ten minsten eenige Glorie. – Maar hoe zeer viel deeze Zegepraal tegen de verwag-

ting van *Willem den Vyfden* uit! Met welk eene blykbaare misnoegdheid vernam hy den uitslag, en hoe vertrooste het hem niet, toen hy hoorde, dat de Engelschen de vlag niet gestreeken hadden! *Zoutman* was niet uitgezonden om te overwinnen, maar om overwonnen te worden, dit bewyzen verscheiden omstandigheeden, en het is de Voorzienigheid alleen, aan wie wy dit geluk te danken hebben.

ZOON.

Hebben wy niet veel by deezen Oorlog verlooren?

VADER.

De schade, die door toedoen van den Stadhouder en zyn Aanhang, ons door deezen Oorlog is toegebragt, is onbereekenbaar. Millioenen werden er geroofd. of liever den Vyand in den mond gezonden. De Koophandel onderging 'er een knak mede, die eeuwen noodig heeft om zig te herstellen, en de Burgerstaat verviel 'er door in eene kwyning, die bezwaarlyk te boven kan gekoomen worden.

ZOON.

En dat alles door toedoen van Oranje!

VADER.

Zekerlyk door zyn toedoen. Van hem hing het af om de Zeemagt alle mooglyke werkzaamheid en kragt by te zetten! om de handen met het hulpbiedend Vrankryk in een te slaan! De zaak van Brest is te overvloedig bekend, om 'er geen getuigen van te draagen.

ZOON.

En wat was het einde?

VADER.

Een schandlyke vreede! – Gelukkig voor ons, dat de edelmoedig *Lodewyk de Zestiende* die te wel de oogmerken van den Stadhouderlyken Aanhang doorgronde, de schuld van eenige weinige Trouwloozen, niet aan een onschuldig Volk weet, dat men gedoemd had, om het slagtoffer van de rechtvaardige wraak des felbeleedigden Vrankryks te worden. Deeze waarlyk groote Vorst heeft onze Colonien voor ons bewaard; heeft ons tegen onze Vyanden verdeedigd, en ons weldaaden beweezen, die de bestendige erkentenis van ons en onze Nakomelingen verdienen.

ZOON.

Dan is zulks ook de reden, waarom de Prinsgesinden zo hevig tegen Vrankryk uitvaaren.

VADER.

Oranje had niets liever gezien, dan dat wy met Vrankryk in Oorlog waren geraakt, dan had hy geleegenheid gehad, om ons in zyne kluisters van Engeland te doen vallen. Dan had hy kans gehad om Graaf te worden, ondersteund door de Engelsche magt, die door de tyd, het oppergezag over dit Land in handen zou gekreegen hebben!

ZOON.

En dit ontwerp is verydeld?

VADER.

Door de goedertierenheid van Nederlands God! deeze gedoogde niet, dat wy

den vryen hals voor den Oranjetyran zouden krommen! Onze Vaderen waren door zyn hulp van het Juk bevryd geworden, Hy beveiligde ons andermaal tegen het nieuwe, dat men voor had ons op te dringen. o myn Zoon! onze verplichtingen aan den Almagtigen zyn ontelbaar; mogten wy toch steeds bereid zyn om 'er aan te beantwoorden!

Veertiende Saamenspraak.

ZOON.

Laat my nu het overige hooren, als het u gelieft.

VADER.

De braave *Capellen*, eindlyk, in weerwil zyner magtige en wrokkende vervolgers, in het bezit zyner Rechten hersteld, bekleedde wederom zyn plaats in der Staatenvergadering van zyne Provintie.

ZOON.

Dit was een goed voorteken, voor de goede zaak.

VADER.

Weldra ondersteunde hy den wensch van alle rechtaarte Vaderlanders, namelyk de Alliantie met Vrankryk, die door de Oranjeparty zo zeer tegengewerkt werd, om dat ze regelrecht tegen de heilloze belangen van *Willem den Vyfden* inliep, en zoo sterk door alle weldenkenden begeert werd, als zynde zy het eenige middel, om ons Gemeenebest, onder den Godlyken bystand, voor haaren ganschlyken ondergang te bewaaren. Het voorstel van *Capellen*, begrypt gy, dat dus eene aanmerkelyke ondersteuning ontmoette by alle vermoogende Patriotten.

ZOON.

En hoe slaagde dit werk?

VADER.

Men was 'er reeds zeer verre mede gevorderd: zynde 'er alreede eenige

Pointen vastgesteld, toen het der wrokkende Oranjecabaal gelukte, iets tusschen beiden te werpen, waardoor het byna geheel den bodem zou ingeslagen zyn geworden.

ZOON.

En waar in bestond dat beletsel?

VADER.

De Keizer, door de Oranjeparty in 't heimlyk aangezet, vorderde de opening der Schelde. Wy hadden zekerlyk de Tractaaten in ons voordeel; wy betoogden derzelver wettigheid op het allerbondigste, doch het deed niets af! – De wil der Vorsten is boven de heiligste Verbonden en plegtigste Eeden verheven: – *Josephus*, bygenaamd *de Rechtvaardige*, deed ons den onrechtvaardigsten Oorlog aan. Met een verschriklyk geschreeuw verkondigde men dien, vooral onder de smalle Gemeente, om, ware 't mooglyk, de gemoederen te ontrusten en gaande te maaken.

ZOON.

En hoe gedroeg de Stadhouder zig?

VADER.

Deeze had nu een taamlyk schoonschynend voorwendsel, om ten sterksten op de vermeerdering van Troepen aan te dringen. – Nu, riepen zyn verblinde Aanhangers, nu zal hy toonen hoe dierbaar hem zyn Vaderland is, hoe zeer onze belangen hem ter harte gaan, en met wat yver hy ons tegen den algemeenen Vyand verdeedigen zal!

ZOON.

Die zou zekerlyk blyken, wanneer de Oorlog zyn voortgang had.

VADER.

Men behoefde zo lang niet te wagten. Die slegts oogen had, en ze gebruiken wilde, kon de werkzaamheid en goede meening van *Willem den Vyfden* reeds ten duidlykste ontdekken.

ZOON.

In wat opzigt, meentge dat, Vader?

VADER.

Ten opzigte van de onverantwoordlyke directie, die in deezen Oorlog wederom gehouden werd. De Heeren *de Gyzelaar, Visscher* en *de Kempenaar*, aangesteld om onderzoek te doen naar den toestand onzer Magazynen en Frontieren, vonden dezelven in den jammerlyksten staat: al het noodige ontbrak, dat 'er was was vervallen of onbruikbaar, het Geld was verkwist: in 't kort, alles was verwaarloost – en des niettegenstaande durfde *Willem* zo onbeschaamd als eervergeeten om vermeerdering van troepen aanhouden. Hoe, vroeg elk braaf en doorzigtig Burger, wanneer het de Capitein Generaal rechten ernst ware, om het Vaderland, en beneffens het zelfde, de ware Burgervryheid en Rechten te handhaven, zou hy dan geen meerder zorg gedragen hebben voor de sterkten, die geschikt zyn, om den eerste aanvallen der Vyanden aftekeeren? zou hy zig niet beeter beyverd hebben, om aan het veertiende Artikel zyner Instructie te beantwoorden, 't welk met

ronde woorden, zyn zorg voor de goeden staat onzer Frontieren, die nu zo schriklyk vervallen zyn, afvordert? Zou hy dan deeze Voormuuren van Nederland, in zulk eenen onverantwoordlyken slegten toestand gelaaten hebben, daar hy 'er niet onkundig van kon noch mogt zyn? en daar de Ingezetenen, tot derzelver onderhoud, zulke onnoemlyke sommen opbrengen?

ZOON.

En wat uitwerking hadden dergelyke vraagen?

VADER.

Zy bragten de Vloekwaardige oogmerken en de onvoorbeeldlyke onbeschaamdheid der Oranjeparty slegts te meer aan den dag. Men poogde de nietswaardigste verschooningen te doen gelden, en wilde liever de leugen gelooven, dan den Prins houden, voor het geen hy waarlyk was.

ZOON.

Hoe eindigde deezen Oorlog?

VADER.

Met den schandelyksten vreede, die Oranje ons slegts bezorgen kon. Zyn oogmerk, wederom te leur gesteld ziende, begon hy zig meer op wreeken toeteleggen. De vreede kostede ons etlyke Millioenen, waar by het edelmoedige Vrankryk zig niet onbetuigd liet; 'er een gedeelte byleggende.

ZOON.

Vrankryk schynt steeds onze Weldoender geweest te zyn.

VADER.

Schoon het telkens, door bewer-

king der Stadhouders, met den grootsten ondank is beloond geworden. Geen Ryk heeft zig immer zo sterken steun voor de Burgerlyke Vryheid en Rechten betoond dan dat Ryk.

ZOON.

Dan begryp ik den haat der Stadhouder tegen Vrankryk zeer duidlyk, want deeze hebben, volgens uw verhaal 'er altoos op uit geweest, om die Vryheid en Rechten te vernietigen!

VADER.

En de reden van de verkleefdheid van Oranje aan Engeland zult gy dan insgelyks opmerken?

ZOON.

Om dat Engeland altoos bedoelde Nederland in zyne boeijen te kluisteren, en daartoe de hulp der Stadhouders, die uit zig zelve daar toe zeer overhelden, behoefde.

VADER.

Gy begrypt het recht.

ZOON.

Maar hoe ging het met de Alliantie?

VADER.

Deeze kwam tot stand, niettegenstaande de gedugtste tegenwerking van Oranje en zyn snooden aanhang, die zig van alle middelen, hoe eervergeeten en Godloos dezelven ook zyn mogten, bediende! – Men schilderde Vrankryk met de haatlykste kleuren af! Eenige heethoofdige en dweepzugtige Predikanten, geen kundigheid van Staatszaaken bezittende, bemoeiden zig ten

sterksten om de zaak van den Stadhouder te verdedigen! *Willem de Vyfde* was, zo als zy met onbeschaamde kaaken staande hielden de Onschuld en Godvrugt zelf, hy was de steun der rechtzinnige Kerk, die met hem staan of vallen moest! daarom was hy zoo sterk tegen het afgodische Vrankryk! daarom wilde hy, in gemoede overtuigd, geen verbond met het Fransche Babel aangaan, en zoortgelyke zotteklap en Dollemanspraat meer.

ZOON.

Daar zekerlyk de onnozele Gemeente door medegesleept werd! – Maar was *Willem* in der daad Godvrugtig?

VADER.

Is het bywoonen van ligtvaardige, ja Godlooze gezelschappen, is het zuipen en zwelgen, het bedryven van de verregaandste buitenspoorigheeden, het houden van Byzitten; het verwaarloozen der algemeene belangen; het verdrukken zyner Medemenschen, is, eindlyk, het verraaden van zyn Vaderland Godvrugt?

ZOON.

Wel neen! in 't geheel niet.

VADER.

Behoef ik dan nog uwe vraag wel te beantwoorden?

Vyftiende Saamenspraak.

ZOON.

De Alliantie met Vrankryk zal zekerlyk niet aangenaam geweest zyn voor *Willem den Vyfden.*

VADER.

Dat kunt gy gemaklyk begrypen. Deeze Alliantie was de doodsteek voor de Overheersching, die intusschen op een ander verfoeilyk middel was bedagt geworden.

ZOON.

En welk middel was dat?

VADER.

Oproer.

ZOON.

De gewoone toevlugt der Stadhouders.

VADER.

Waarby zy altoos het meeste gevorderd zyn, om dat het geen tegenwerking ontmoetede.

ZOON.

Zoud gy my de voornaamste Oproeren, niet kunnen aanstippen?

VADER.

Ik zal 'er u eenige trekken van voorhouden, want alles op tenoemen is onmooglyk.

ZOON.

Ik begeer 'er slegts zo veel van te weeten, als my in staat kan stellen, om

het caracter van *Willem den Vyfden* grondig te kunnen beoordeelen.

VADER.

Het oogmerk van *Willem* was het zelfde, dat alle zyne voorzaaten gehad hadden, de verkryging naamlyk van het opperste gezag, of de Graaflyke waardigheid. Dit kon hy op eene Wettige wyze nimmer meester werden; want hoe veel invloed hy ook op de Staaten had, en hoe zeer dezelven ook van zyne hand vloogen, tot dat uiterste konden of zouden zy nimmer besluiten, om het opperbestuur dat zy in handen hadden, aan een Stadhouder optedraagen, dit zou een zaak van de schroomlykste gevolgen voor de Staaten zelf worden, behalven dat zulk een opdragt ook op verre na niet wettig zou kunnen genaamd worden. De Prins derhalven moest den Toevlugt tot het gemeen neemen; dit moest opgestookt, tegen de goede Regenten vooringenoomen en aan 't muiten gebragt worden, en, by de verwoesting en de omkeering der goede order, op de Lyken der beste Vaderlanders den Graaflyken troon oprigten.

ZOON.

Helsch ontwerp!

VADER.

Op den 6 December 1782 begon men in 's Haage: eenige slegte knaapen, befaamde guiten, liepen met een dankadres aan de Huizen der Burgers, ter ondertekening rond.

ZOON.

Wat behelsde dit Adres?

VADER.

Het kwam hoofdzaaklyk daar op neder: Dat de Ondergetekenden de eer hadden aan zyne Doorlugtige Hoogheid plegtig te verzeekeren, dat zy zig altoos als eerlyke en goede Ingezetenen zouden gedraagen, en vooral waakzaam zyn ter bewaaring der Prerogativen en Privilegien van zyn Hoogheid enz. Met dit Adres werd het eerloos bedryf, de schandlyke werkloosheid van den Afgod van het Grauw goedgekeurd, en hem alle ondersteuning toegezegd.

ZOON.

Ter bereiking der vloekwaardigste oogmerken.

VADER.

Dit Adres vond verscheiden Tekenaars. De Oranjevrinden achteden zig 'er hooglyk mede vereerd, en vereerden de Prinslyke oproerstookers met Ducaaten en gouden Ryders, om eens lustig vrolyk te zyn.

ZOON.

Dat zy zekerlyk niet nalieten?

VADER.

Onder het pleegen van verscheiden baldaadigheeden, riep men dien zelfden avond nog dapper, Oranje boven! – en men dagt niet anders of 'er zou nog dat zelfde tydstip een bloedbad zyn geopend geworden, alles ten minsten was aan de zyde van Oranje 'er naar ingerigt: want nog de Militie, noch de Justitie gebruikten eenige voorzorg ter stuiting deezer buitenspoorige Oproerigheeden.

ZOON.

Maar hoe naamen de Staaten dit op?

VADER.

Zy beschouwden deeze gebeurtenis uit een geheel ander oogpunt dan *Willem den Vyfden*; zy noemden dit bedryf oproerig; de Stadhouder daarentegen poogde hen diets te maaken, dat het niet anders dan een Volksvrolykheid geweest ware, die hy door de Troepen van den Staat niet had willen beletten.

ZOON.

Aan zulke gruwelen, geschikt om een Land te verderven, geeft men den Naam van Volksvrolykheid!

VADER.

Deeze fraaie Naam, ofschoon door een Stadhouder uitgedagt, deed echter weinig af. De Staaten beslooten de Aanstookers van dit Oproer crimineel te vervolgen, doch het Canailje, dat zig daartoe had laaten gebruiken, nam de vlugt, en liet ons in de onzekerheid wie de eerste Beleiders 'er van waren: – Dit was echter niet moeilyk te gissen, wanneer men naging, wie de agtergebleeven Vrouwen en Kinderen deezer vlugtelingen, volop ondersteunde.

ZOON.

Ter vergoeding zekerlyk voor hun gemis.

VADER.

Hoe zeer nu ook dergelyke vrolykheeden ingerigt waren, om onze Vryheid den doodsteek te geeven, hadden zy echter

eene tegenovergestelde uitwerking, die de Oranjeparty zig nimmer had voorgesteld.

ZOON.

En waar in bestond die?

VADER.

De Burger uit dit en andere gevallen duidlyk bespeurende, dat de toeleg van Oranje was, om door het berokkenen van oproeren het spel meester te worden, en alles naar zyn hand te zetten, en zo wel uit de geschiedenis weetende, als door de ervaaring geleerd zynde, dat de oproeren voor 't grootste gedeelte altoos aan de verderflyke bedoelingen van de Stadhouder beantwoord hadden, besloot om tegen het oproer een tegenwigt te stellen, waardoor deszelfs grootste kragt verbrooken werd.

ZOON.

En dat tegenwigt was?

VADER.

Het oprigten van gewapende Burgercorpsen. Tot nog toe had men gezien, dat ten tyd van oproer, de weldenkenden zig verpligt vonden stil te zyn, en de rigting te volgen, die een muitend Graauw, onder de aanvoering van Oranjegrooten, aan de algemeene zaaken goed vond te geeven, – dit moesten zy doen, om dat, hoe bondig zy ook beredeneerden gelyk te hebben, de beste redenen en bewyzen niets afdeeden by een woesten hoop, dat met het breekyzer of mes in de vuist onzinnig uitschreeuwde: Zo en zo moet het weezen! – De weldenkende Vaderlander viel dus op het denkbeeld, om de geweldige en

moordgierige bewyzen van het hollende Gemeen, niet blootlyk met redenen, maar ook met kruit en loot te ontzenuwen, en lag zig daarom toe op de beoeffening der Wapenen!

ZOON.

Dit is de gelukkigste wederlegging!

VADER.

De Oranjeparty ten uitersten bedugt, dat deeze wys om het Graauw te wederleggen en te overtuigen, alomme in gebruik mogt komen, en voorziende, dat het Huis van Oranje, allen steun zou missen, wanneer zy niet langer door oproer en moord haare heillooze poogingen zou ondersteunen, verzettede zig uit alle magt tegen de Burgerwapenoeffening, en liet niets onbeproefd, om dezelve in haar geboorte te smooren.

ZOON.

Nu begryp ik de reden, waarom verscheiden Regeeringen, zulke hevige vervolgingen tegen de gewapende Genootschappen aanrigteden.

VADER.

Alle deeze tegenwerkingen en gewelddaadige onderdrukkingen echter werkten niet anders uit, dan dat zy den Burger des te meer van de Noodzaaklykheid der Wapenoeffening overtuigden; want was 'er Oranje zo veel aan geleegen, dat Hemel en Aarde, om zo te spreeken, bewoogen moest worden, om een Wapenoeffening te weeren, die alleen tegen oproeren was inge-

rigt, des te noodzaaklyker en van te grooter aangeleegenheid was het voor de Burger, om Oranje verdagt te houden van de verfoeilykste oogmerken, en tegen dezelve op zyn hoede te weezen

ZOON.

Had Oranje geen oproer in 't zin gehad, dan behoefde hy noch zyn Aanhang, die geenen niet te vervolgen, die de Wapenen opvatteden, om tegen de oproeren te waaken.

VADER.

Dit spreekt van zelve. Evenwel is dit de reden alleen niet, waarom veele Regeeringen zig tegen Burgerwapening aankanteden.

ZOON.

Welke redenen waren 'er dan meer?

VADER.

Wanneer de Burger weet wat Vryheid is, en welke zyne Rechten zyn, en hy is ongewapend, dan heeft die kennis bedroefd weinig te beduiden, wanneer zyn Overheerschers de Militaire magt kunnen of durven bezigen, om den Burger te doen zwygen, of den kop voor de voeten te leggen.

ZOON.

Dat is waaragtig zo.

VADER.

Doch is de Burger gewapend, en in staat om zyne Vryheid en Rechten te verdeedigen, dan heeft de Aristocraat en de Overheerscher alles te vreezen; dan kan de Tyranny berekenen, dat het Ryk van wille-

keur en geweld spoedig ten einde loopt. – en in het laatste geval bevonden zig verscheiden Regenten.

ZOON.

Ik had de zaak zo diep niet ingezien. Maar zyn 'er nog meer redenen?

VADER.

Er zyn 'er, ja! maar het behoort tot onzen tegenwoordigen taak niet, die te ontleedigen.

ZOON.

Laaten wy dan voortgaan!

VADER.

Dus ontstond 'er binnen weinig tyds een vry aanzienlyke Burgermagt, die by de welgeoeffenheid haarer Leden, ook de gelukkige verééniging der onderscheiden Corpsen voegden, die op Nationale en Provinciale vergaderingen, de algemeene belangen deed behartigen.

ZOON.

En voorkwam men door dit middel de Oproeren?

VADER.

Niet geheel; evenwel verlooren ze haar meeste kragt, en in Holland hadden ze op verre na die uitwerkingen niet meer, die zy voorheen hadden, en welke de Oranjeparty 'er van verwagtende was.

ZOON.

Welke zyn dan vervolgens de voornaamste Oproeren?

VADER.

Men begon dezelven op veelen plaatsen van ons Vaderland aanterigten Te

Leyden en te Amsterdam begon men den ouden deun van Oranje boven te hooren; verscheiden buitenspoorigheeden hadden 'er plaats, doch inzonderheid had men op den 8. Maart, 1783. te Rotterdam, ter eere van Oranje een geweldig oproer. Men had het aldaar 'er opgezet, om alles omtekeeren en Oranje ten top te heffen. Het mislukte echter, hoe zeer men het naderhand hervatte, en eenige aanzienlyken en Grooten openlyk met het losbandige Graauw medewerkten, in zo verre zelf dat men op den 3 April 1784. zig niet ontzag, om Stads schuttery, moordgierig aantevallen en allerlei beleedigingen te doen ondergaan, om dat zig onder dezelve bevonden, die getrouw waren aan hun Eed, Pligt en Vaderland, en dus tegen het belang van *Willem den Vyfden* overstonden, waartegen zich egter de aangevallen Burgers mannelyk, verdedigden. In die Stad heeft men de onbetaalbaare nuttigheid en noodzaaklykheid van gewapende Patriotten ondervonden.

ZOON.

Geen wonder dan, dat Oranje ze vreesde!

VADER.

Het Oproer, dat men alvry hevig, op den 4 september van het zelve Jaar, in 's Hage had, en waar tegen de Militaire-magt zo onvergeeflyk werkloos was, gaf aanleiding, dat de Staaten van Holland beslooten, om den Prins het Commando over het Guarnisoen in den Haag afteneemen, om dat hy er dat behoorlyk gebruik

niet van gemaakt had, dat hy had kunnen doen.

ZOON.

Dan had hy ook tegen zig zelve moeten werken. Dat Oproer was immers ten zynen gevalle ingerigt?

VADER.

Geheel en alleen, myn Zoon! men schreeuwde er braaf Oranje boven, en vervolgde de Patriotten, die by den Prins, en dus ook by het Canailje in den haat waren.

ZOON.

En hoe nam de Stadhouder deeze Afneeming op?

VADER.

Hy betuigde zyne uiterste verwondering over het groot affront, (deeze Naam moest zyne dubbelverdiende straf draagen,) dat hem daar door was aangedaan. Het mogt niet helpen, dat hem ten allerduidlykste betoogd werd, dat deeze Afneeming op de billykste gronden geschied ware, – hy werd er slegts te meer door gebelgd! – Hy was zelf stout genoeg, om zig openlyk tegen de Staaten, in de beleedigendste termen uit telaaten.

ZOON.

Dus bemerk ik teffens, dat Oranje zyn sterkte by de Staaten begon te verliezen.

VADER.

Almede een gevolg der gewapende Burgermagt, waarop de goede Regenten, zig meer en meer begonden te verlaaten.

ZOON.

Maar bestond dan de meerderheid uit goede Regenten?

VADER.

Gansch niet! – Er waren 'er verscheiden, die niets minder dan goed waren, – dit waren zy, die men met den Naam van Aristocraaten bestempelde, en die 'er alleen op uit waren, om Oranje van den troon te stooten, ten einde 'er zelf op te gaan zitten. Deeze snaaken werkten in den beginne met de Patriotten mede, doch ziende, dat zy, by de Vaderlanders, het op verre na, niet naar hun zin konden krygen, sloegen zy grootendeels tot Oranjeparty over.

ZOON.

Dit heldert de zaak op.

VADER.

De Moordzugt der Oranjeverdeedigers bleek echter nooit zo zeer, dan in het geval der Stadhouderlyke Poort.

ZOON.

Wat was 'er van deeze Poort?

VADER.

Deeze Poort, door een oud gebruik, zekerlyk uit de Heerschzugt der Stadhouders herkomstig, werd niet anders geopend, dan voor den Prins en zyn gezin. De Staatsleeden, die er geduurig door moesten, waren genoodzaakt om, wyl deeze Poort voor hen geslooten bleef, door het klinket te kruipen. Op zig zelve was dit zekerlyk een kleinigheid, die de waardigheid van den Souverein niet zou vernederd hebben, indien de trotschheid van hunnen Dienaar daar door niet een voorrecht boven zyn Meesters had

bezeeten, dat hem in de oogen van 't Gemeen boven hen verhief.

ZOON.

Men moest noodwendig hem ook voor grooter en magtiger groeten, voor wien men de deuren wyd open deed, dan die geenen, die door een naauw gat moesten kruipen.

VADER.

Onder de veelvuldige misbruiken, die men had beginnen afteschaffen, kreegen dergelyke zaaken ook een beurt. Op order van de Staaten moest deeze Poort by de aankomst van Staatsleden insgelyks ontslooten worden.

ZOON.

Dit was billyk.

VADER.

Het Gemeen beschouwde de zaak geheel anders en wilde dat de Poort voor niemand, dan voor zynen Lieveling en speelpop, *Willem den Vyfden*, zou opengaan. – In dit voorneemen werd het door den Oranjeaanhang bevestigd, en onder de hand opgestookt, om den doorgang door deeze Poort, op gemelde wyze, aan alle anderen, buiten den Prins, met geweld te betwisten.

ZOON.

Welk een dolligheid om beuzeling!

VADER.

Een beuzeling ten aanzien van het Volk, – maar een zaak van gewigt voor de Stadhouderlyke cabaal, – want

alles wat slegts oproer verwekken kon, verdiende deszelfs aandagt, – 't was de Prins evenveel om wat reden het Graauw aan 't muiten sloeg, – muiten was muiten.

ZOON.

En hoe liep deeze Historie verder af? Hield het Gemeen zyn woord?

VADER.

De leden van het Oranjecorps waren alreeds eens vergaderd op het binnen en buitenhof, vergezeld door 't uitschot van 't Haagsch gemeen, doch hun aanslag had geen voortgang.

ZOON.

En die aanslag was?

VADER.

Om die Staatsleeden, die het waagen dorsten door de Stadhouderlyke Poort te ryden den hals te breeken.

ZOON

Ter eere van Oranje!

VADER.

De volgende geleegenheid, die zig opdeed, kwam 'er wederom eene ontzaglyke schaare muitelingen by een. Eene moordaadige *Hess* en *Mourand* waaren de voornaamste Aanvoerders. Men vervloekte openlyk de braave Leden van Staat, dreigde ze den dood, en men verhief den Prins boven allen maate. *Gevaarts* en *de Gyzelaar*, twee eerlyke, verstandige en yverige Vaderlanders, gecommitteerd wegens Dordrecht ter Staatsvergadering, waagden het, in weerwil van de woede des opgeruiden Volks, om de Poort door te ryden, naauwlyks wa-

ren zy dezelve genaderd, of een alleryslykst moordgeschrei vervulde de lugt, en deed het aardryk dreunen! – De oproermaakers schooten straks toe, doch te vroeg volgens hun Plan, om dat zy de koets met de Heeren in de vyver dagten te werpen, dat hen nu mislukte.

ZOON.

Maar vermoorden zy de Gedeputeerden niet?

VADER.

Het zou 'er zekerlyk toe gekomen zyn, doch eenige Leden van het Haagsch Genootschap hadden de Cordaatheid, om ter hulp toeteschieten, en met behulp van den Drost, en eindlyk ook van de wagt, gelukte het hen om deeze prooi aan de klaauwen des woedenden Gemeens te ontrukken. De snoode *Mourand* werd gevangen, en zou de Galg ten loon gekreegen hebben, zo niet de edelmoedigheid van de Heeren *Gevaarts* en *de Gyzelaar*, zyn Doodstraf in een eeuwige gevangenis verbeeden hadden.

ZOON.

Hy kwam 'er al te wel af.

VADER.

De Vrouw van deezen Moordenaar en Oproermaaker, naderhand op de kermissen reizende, ontving van al de Oranjegrooten byzondere eerbewyzingen, en kreegze allen tot Koopers, – waar uit gy kunt opmaaken, dat het schelmstuk van haar man, de toejuiching en goedkeuring der aanzienlyke Stadhoudersgezinden volkoomen wegdroeg.

ZOON.

Die Party schynt altoos het schuim des Volks vereerd, en de snoodste misdaaden, zo als oproer en moord, beloond en aangemoedigd te hebben! – hoe veragtlyk is Oranje!

Zestiende Saamenspraak.

VADER.

Intusschen beurde de Burgervryheid aan alle zyden het nedergedrukte hoofd op. Utrecht begon meer te doen dan zyne Rechten te kennen, het wist ze ook te doen gelden, Wyk by Duurstede was in het handhaven zyner Vryheid met roem bekend. Verscheiden andere Steden sloegen ook elk naar zyne byzondere omstandigheid, de handen aan 't werk.

ZOON.

Ontmoeteden zy echter geen geweldigen tegenstand?

VADER.

Dit laat ik u zelf beoordeelen. De gewapende Burger wroette in de ingewanden der Dwinglandy, en rukten de Grondslagen van derzelver troon om verre. Dit ontstak de woede van het Hoofd der Onderdrukkers! verscheiden ondervonden 'er de uitwerkzels van; inzonderheid Hattem en Elburg, twee Steden in Gelderland.

ZOON.

Wat overkwam die dan?

VADER.

In de eene Stad wilde men de Privilegien der Burgers in zoo verre niet laaten verkragten, dat men een onwaardigen dienstknegt, een gehuurden schobbejak van *Willem den Vyfden* zig tot Regent wilde

laaten opdringen. – In de andere gedoogde men geene onwettige Publicatie, die de redenlyke Volkstem poogde te smooren, en den Burger in een slaaf te herscheppen. Men wedersprak als vrye Nederlanders de Tiranny van Oranje, die hy in die Provintie, door zyne slaaven uitoeffende. Dit stak *Willem* derwyzen tegen de borst, dat op zyn heimlyke begeerte, eenige Militairen werden afgevaardigd, om deeze Steden te doen bukken, of anders plat te schieten, zo als de Stadhouder zelf zig uitdrukte.

ZOON.

Welk eene verregaande Dwinglandy!

VADER.

De weldenkende Burgers van Elburg, verlieten op den voorzigtigen raad van eenige voornaame Staatkundigen, de Stad, toen de gewapende Beulen van Oranje in aantogt waren, welke by hunne komst, in de byna ledige Stad, de gruuwlykste verwoestingen, onder het geweldig schreeuwen van: Oranje boven, aanrigteden. Te Hattem verdedigde de kloekmoedige Burgery zig eenige tyd tegen de soldaaten, die de stoutheid gehad hadden, om op de Stad te schieten. Eenige der Burgervyanden werden gekwest of gedood; de Burgers echter vonden 't niet raadzaam langer stand te houden; zy verlieten insgelyks de Stad, om al mede als ballingen in hun eigen Vaderland rond te dwaalen.

ZOON.

Gevloekte *Willem*!

VADER.

De Oranjewreedaarts hielden hier op dezelfde wys huis als te Elburg. Deeze twee Plaatsen zyn vervolgens, op de verschriklykste wyze, door de Soldaaten geteisterd geworden, het geleeken meer naar dieven- en moordenaarsholen, dan naar woonplaatsen van redenlyke menschen.

ZOON.

En dit was alles zeer naar 't genoegen van *Willem den Vyfden*?

VADER.

Deeze had de onvergeeflyke onbeschaamdheid om aan de gevlugte Burgeryen, die men op zulk eene Godvergeeten wys mishandeld, beroofd en van hun have en huis verwyderd had, vergiffenis te doen aanbieden!

ZOON.

Welk een Monster!

VADER.

Alle deeze en meer soortgelyke gevallen, die ik niet alle zal opnoemen, stelden *Willem den Vyfden* in zyn waar licht; de gansche weldenkende Natie verhief haare billyke wraakstem tegen dien Dwingland, en vereenigde zig te sterker, om hem in zyn gevloekte oogmerken te leur te stellen.

ZOON.

En gelukte dit?

VADER.

Dit gelukte, na niet weinig tegenkantingen, in Holland, Overyssel en Groningen, in zo verre, dat de goede Party eindlyk boven dreef. In Holland althans,

na dat het weinig gescheeld had, of hy had de meerderheid ter Staatsvergadering van Holland gehad, werd *Willem* weldra als de Vyand der Burgers gehouden.

ZOON.

Zegt gy niet, dat het weinig scheelde, of hy had de meerderheid in Hollands Staatsvergadering?

VADER.

Het haperde slegts aan eene stem. In dat gedugt tydstip stond de Burgervryheid op den oever van haaren eeuwigen ondergang!

ZOON.

Waardoor werd dat onheil afgeweerd?

VADER.

Door de braave Burgeryen van Amsterdam en Rotterdam Deeze sloegen daadlyk de handen aan 't werk, en removeerden zulke Regenten, die het bestuur onwaardig waren, om dat zy met den geweldenaar, met den verraaderlyken *Willem den Vyfden* saamspanden, en door allerlei slinksche wegen, zyne verderflyke oogmerken begunstigden. Zy vervulden de plaatsen deezer onwaardigen, en gevloekte Burgervyanden, met mannen, die alle vertrouwen verdienden, en hierdoor naamen de zaaken een gunstigen keer.

ZOON.

Tot verbittering ongetwyffeld van den wrokkenden Stadhouder.

VADER.

Deeze nam al wederom zyn

toevlugt tot oproer, dat op verscheiden plaatsen zig begon te laaten zien; te Amsterdam ging het ongemeen woest in zyn werk. Op Kattenburg had men zig met Kanon verschanscht en de Brug opgehaald, om op deeze moordgierige wyze de Prinslyke belangen te verdeedigen. Het Gemeen in dien Oort, was door eenige voornaame Lievelingen van *Willem* aangestookt, en ten hevigste op de Patriotten verbitterd. De Schuttery in de wapenen komende, beteugelde echter de Kattenburgers, door 'er ook van haare zyde met kanon op los te branden, en door middel van een vlot, waar op eenige Helden zig waagden, de opgehaalde brug te overmeesteren. Het Patriottisch gemeen, tot nog toe in teugel gehouden, sloeg in dien tyd ook tot uitersten over, en plunderde eenige Huizen, van de oproerigste Prinsgezinden en gedeclareerde Burgervyanden. De Regeering echter belettede, door de vigilantie der Schuttery, weldra dit heilloos werk, dat nimmer aan een waar Patriot betaamt, en liet verscheiden Oproerigen van beiden zyden in verzekering neemen. In dit Oproer zyn verscheiden Dooden en Gekwesten geweest.

ZOON.

o Oranje! hoe veel vergooten Burgerbloed ligt 'er voor uwe rekening!

VADER.

De gewapende Burgers waren intusschen overal op hunne hoede. Eene groote menigte was ter bescherming van Utrecht uitgetrokken, welke Stad zig in een goeden staat

van tegenweer stelde. De Militie eindlyk die op repartitie van Holland stond, door het opstooken der Oranjeparty, by groote gedeelte deserteerende uit onze Grenssteden, en tot den Vyand, zynde *Willem* en de Staaten van Gelderland, of die te Amersfoort, overloopende, werden onze Frontieren niet weinig ontbloot. De Burgers vervulden echter deeze gaaping en betrokken de Garnizoenen in de verraaderlyk verlaten steden.

ZOON.

Wy hadden reden om blyde te zyn, dat wy van deeze slegte Militairen verlost waren.

VADER.

De heillooze *Willem*, of liever zyn gevloekte Aanhang want zelf bezit hy geen aasje loosheid, nam dit tydstip waar, en zonden de Prinses, in 't heimlyk naar Holland; de Oranjevrinden waren alomme van haar komst verwittigd, en verheugden zig alrede met de by haar komst aanterigtene verwoesting en moord, want dit was het Plan, om onverwagt zig in 's Hage te laaten zien, en door haare tegenwoordigheid een geweldig oproer, door geheel Holland aan den gang te helpen.

ZOON.

Zo stapelt men gruuwel op gruuwel!

VADER

God echter verhoede onzen ganschlyken ondergang. Niet verre van Gouda, werd zy op last der Gecommitteerden van Hun Edele Grootmogenden, te Woerden re-

sideerende, door eenige Burgers en Ruiters belet verder te gaan. Dit nam de Prinses zeer euvel op, schryvende vry bits aan de Staaten, dat zy gekomen was, met oogmerk om de rust te herstellen.

ZOON.

Door de ontzieling der Patriotten?

VADER

De Staaten haar oogmerk zeer wel bevroedende, zorgden voor 's Lands welzyn, en verhinderden haar het verder binnenkomen, waarop zy vertrok van daar zy gekoomen was.

ZOON.

Dit was voorzigtigst.

VADER.

Welk een rust zy bedoelde bleek uit de omstandigheeden, ten allerklaarste. De alleryslykste oproeren, plunderingen en moorden, hadden byna op dat zelfde tydstip, in alle die Provintien, en Steden plaats waar het Oranjedwanggezag de meeste magt had. Veel is 'er, myn Zoon! geroepen van de geweldenaryen die de bezoldelingen van vreemde Mogenheden in ons Land hebben aangeregt, maar de plunderingen, moorden en alleryslykste gruuwelen die de bezoldigde slaven van *Willem den Vyfden* in onze dagen gepleegd hebben, tegen hunne eigen Medeburgeren, gaat alles dat u van vreemden mogt verteld zyn verre te boven.

ZOON.

Verhaal ze my, zo veel gy kunt, myn Vader! op dat de afgryzing van die

Vloekparty welke zig in myn hart geplaatst heeft, onuitrukbare wortelen schiete!

VADER.

In Gelderland, waar de Prins zyn verblyf genomen had, sedert hem het bevel over het Haagsche guarnisoen was ontnomen, begonnen de Soldaaten, onder het oog van hun Hoofd, en zelfs aangevoerd door hunne Bevelhebberen, die Burgers welke voor voorstanders van hunne Vryheid en Vaderland bekend stonden, op de geweldigste wyze aan te vallen, te plunderen en te ontwapenen: te Zutphen, waar verre het grootste gedeelte der Burgery zig tegen de Oranjedwinglanden, die haar omringden, gewapend en welgeoeffend had, raakte de door de Burgers betaaldwordende Militie aan het muiten plunderen en mishandelen van alles dat niet tot haare Moordparty behoorde. Zy vond, onder anderen, tegenstand by een onbesproken Burger, die zyn eigen erf met de Wapens dapper verdedigde; doch de Regeering, welker meerderheid slaven van Oranje waren, namen dien braven Man crimineel gevangen, en het is zelf te vreezen, dat hy zyne verpligte zelfsverdediging, met een geweldigen Dood zal moeten betalen.

ZOON.

Die gruwel, Vader! zou my meer verwonderen, als ze niet door den Aanhang van Oranje gepleegd wierd.

VADER.

De Omgekogte Soldaten dwongen aldaar de Burgery tot het dragen van de Oranjekouleur, en zy, die de handhavers van

der Burgeren Vryheid behoorden te zyn, waren de eersten die met die moordleus van uit de Raadzaal te voorschyn kwamen.

ZOON.

Die zogenaamde Regeering heeft dus het kwaad niet slegts onder de hand toegelaten, maar schynd 'er zelf geen zwarigheid in gesteld te hebben, om openlyk voor hare Gruwelen uit te komen.

VADER.

Dit zal u niet verwonderen, als ik u zeg dat het *Heeckeren* tot *Zuideras*, Burgemeester van Zutphen, geweest is, die allereerst met de Oranjecocarde op den hoed te voorschyn kwam; die zelfde *Zuideras*, myn Zoon! plant den naam van dien snoodaart wel in uw geheugen! die zelfde *Zuideras*, die de eer nam (zo als hy het noemde) om met eigen hand de eerste schup Buskruid in de ledere zakken te werpen, waarmede men de Burgers van Hattem en Elburg, zo zy niet voor de Oranjedwinglandy gebukt hadden, als een offer aan de wraakzugt van *Willem den Vyfden*, zou geslagt hebben!

ZOON.

Altoos zal ik met afgryzen aan dien Booswigt gedenken.

VADER.

Te Arnhem ging het denzelfden gang. De Burgery van die Stad, mede wel in den Wapenhandel geoeffend, had sedert twee jaren by herhaling zig dapper tegen de openbare aanrandingen van de Soldaten verdedigd, en had by verschillende gelegenheden getoond, dat het geweld van gehuurde

aanvallers niet bestand is tegen den Moed van Burgers, die voor zig zelven vegten; dan de talrykheid van het guarnisoen, de aanmoedigingen die de geweldenaars door het gebeurde te Zutphen kregen, en vooral de nabyheid van hun Hoofd, dat zig te Nymegen bevond, deed de Soldaten het wagen en gelukken om op Arnhems brave Burgers wraak te nemen. De glazen werden byna huis aan huis ingeslagen, eenige geplunderd, sommige bewooners verschriklyk mishandeld, de Burgergeweeren uit de huisen gehaald, en elk gedwongen om met de Oranjeleus te pronken. Dergelyke snoodheden wierden te Bommel, en op verscheide plaatsen in Gelderland gepleegd.

ZOON.

Maar, daar dit alles zo digt onder het oog van *Willem den Vyfden* geschiedde, gaf hy dan ten minsten geen schyn dat het hem onaangenaam was? Deed hy geen schynbaare straf oeffenen over hen die op zyn naam zo veele gruwelen pleegde.

VADER.

Dit zou men zeggen had de Staatkunde van Oranje wel gevorderd; gelyk *Willem den Vyfden* zulk een soort van veinzery in vorrige omstandigheden wel eens liet blyken. Maar hier over was men heen gekomen. Oranje was zo schaamteloos geworden, dat hy niet eens aan een schyn van afkeur te geven dacht. Het plan moest trouwens geheel worden uitgevoerd: de tegenstand van den nietsbetekenenden Burger tegen het heilige en verhevene Oranje, moest

allerwege onderdrukt worden; en hier om moesten ook alle die gruwelen plaats hebben, om het vryheidlievend gedeelte des Nederlandschen volk daar door zoo een geweldigen neep toetebrengen, dat het zich in het vervolg wel wagten zoude om iets tegen den wil van Oranje te ondernemen.

ZOON.

Hoe is het mogelyk, dat de Prins, die toch evenwel in Nederland geboren was, zyne medeburgers zodanig kon laten mishandelen?

VADER.

Dat is zoo, myn Zoon, en hier van zoudt gy nog meer overtuigd wezen, als ik tyd had om u alle de voorbeelden optenoemen, waar uit middagklaar blykt, dat het hem maar een enkeld woord sprekens had behoeven te kosten, om zoo vele gruwelen, als er toen in Gelderland hebben plaats gehad, oogenbliklyk te doen ophouden.

ZOON.

Ik bid u, Vader, geef my ten minsten één enkeld voorbeeld, op dat ik des te meer overtuigd ben, dat de Prins in alle die mishandelingen der ongelukkige Burgers dadelyk heeft toegestemd.

VADER.

Ik prys uwe begeerte, myn Zoon! en daarom zal ik aan dezelve voldoen.

Toen de stad Arnhem geplunderd en deszelfs inwoonders door het gemeen en vooral door de soldaten deerlyk mishandeld werd – was het geraas en het geschreeuw der plunderaren, en het gekerm der ongelukkigen zoo

groot – en het geschiet der snaphanen zoo menigvuldig, dat het door Mevrouw *van Spaan*, op hare buitenplaats BILLIOEN genaamd, welke ten minsten een uur van de stad gelegen is, gehoord wierd.

Deze Mevrouw, schoon even als haren man de Oranje party toegedaan, kon evenwel niet verdragen, dat de Burgers van Arnhem, van wier braafheid zy zich overtuigd hield, zoo deerlyk mishandeld wierden. – Zy hield derhalven niet op om haren man te smeken, dat hy, ter hunner redding, zich naar den Prins zoude begeven, welke zich toen te Nymegen bevond, om van hem vergiffenis te smeken voor de ongelukkige stad – de man voldeed aan de begeerte van zyne echtgenoote – reed oogenblikkelyk naar Nymegen, en verklaarde aan den Prins, dat hy hem niet zoude verlaten voor en al eer hy hem een schriftelyk bevel had medegegeven om de plunderingen te staken, en alzoo de rust in zyne vaderstad te herstellen.

In het eerst kon hy geen gehoor verwerven, doch door zyn ernstig aanhouden kreeg hy eindelyk een briefje, waar op het bevel van den Prins, om de plundering te staken, geschreven stond.

Spaan, zeer blyde over het welgelukken van zyne poging, keerde verheugd naar Arnhem te rug, en wierd, op vertoon van een brief van den Prins, oogenbliklyk binnen de stad gelaten.

Op dat oogenblik was men juist bezig met het plunderen van het huis van een' braven Vaderlander, met name *Bekking* – een man

die nog leeft, en by alle weldenkende Nederlanders in achting is – hy snelde ylings daar henen – en riep met luider stem, dat men moest ophouden, dat hy een brief van den Prins had, waar in zulks geboden wierd.

Op het vertoon van den brief nam de plundering oogenblikkelyk een einde; zelfs zoo, dat het overig gedeelte van het huis van den braven *Bekking* nog ongeschonden bewaard bleef.

ZOON.

Die Mevrouw *van Spaan* moet een brave vrouw geweest zyn.

VADER.

Dat was zy zeker – maar het geen ik u hier uit voornamentlyk bewyzen wilde, is dit, dat het den Prins maar een enkeld woord had behoeven te kosten om alle plunderingen op die wyze tegentegaan.

ZOON.

Dit eene voorbeeld bevestigd zulks ten duidelykste – maar bleef het in de overige steden van Gelderland stil?

VADER.

Ik heb u reeds gezegd, dat te Bommel ook verscheide baldadigheden gepleegd zyn – maar het voorgevallene te Harderwyk op den 30 July zal, zoo lang onze Republiek aanwezig is, altyd tot een bewys verstrekken van de tyranny van Oranje en zyn aanhang.

Op den zoo even genoemden dag wierden er, niet tegenstaande de gansche burgery in de wapenen gekomen was, negen huizen van brave Burgers geheel vernield, en zestig anderen meer of min beschadigd.

ZOON.

En door wie geschiedde die verschrikkelyke plundering?

VADER.

Meestal door de militairen, die aldaar in guarnisoen lagen, aan welken door het Oranje-graauw de huizen der braafste Patriotten, gelyk als onder anderen die van Mevrouw de Weduwe *Heurd*, van den Predikant *Tilanus*, en van de moeder van den Burgemeester *van Voorst* wierden aangewezen.

ZOON.

Hoe is het mogelyk dat er nog menschen kunnen gevonden worden, die den Prins van Oranje kunnen verdedigen!

VADER.

Dat verdient zeker zyne opmerking – maar velen laten zich door den schyn bedriegen; indien de Prins waarlyk zoo in zyn hart was geweest, als zyne lippen en zyne schriften zoo dikwils en zoo plegtig betuigd hebben, waarom, vraag ik, dan niet aan de billyke begeerten van gehele burgeryen voldaan? zy eischten niets onrechtvaardigs, en al hadden zy iets meer geëischt dan hy als Stadhouder verplicht was te geven, moest hy dan nog wel zulk een volktergend geweld alomme gepleegd hebbe, moest hy zich dan niet veel eer eene edelmoedige opoffering getroost, en geheel Nederland getoond hebben dat het algemeen belang by hem boven zyn byzonder belang gesteld werd.

ZOON.

Daar toe was *Willem de Vyfde* veel te snood en te slegt van hart.

Zeventiende Samenspraak.

ZOON.

Ik ben benieuwd, Vader! om uit uwen mond de bewyzen der Oranje-Tyranny te horen, die na de Omwenteling in het jaar van 1787, vooral in Holland, hebben plaats gehad.

VADER.

Die zyn verschrikkelyk veel, myn Zoon! – ik word met killen schrik bevangen, en het hart ontzinkt my als ik aan de gruwelen, die toen gebeurd zyn, gedenke. – O hoe veel duizenden zyn door plundering, roof en vervolging toen niet ongelukkig geworden en van hun bestaan beroofd – maar wy zullen de ruime zee van rampen en ellende nu niet insteken – wy zullen die verschrikkelyke gebeurtenissen bewaren voor de lange winter avonden – zy zyn zoo overvloedig, dat wy er het voorjaar wel mede halen zullen.

ZOON.

Ik ben verblyd, Vader, over deze uwe schikking; doch intusschen wenschte ik wel, dat gy my nu nog het een ander van de Oranje-Tyranny wilde verhalen.

VADER.

De Omwenteling zelve zal ons nog stof genoeg verschaffen, eer wy overgaan tot de schrikbarende gebeurtenissen die na dezelve, onder het oog van den Prins, hebben plaats gehad.

Die Omwenteling is zoo godloos, en draagt zoo vele kenmerken van de heerschzugt en de tyranny van het Huis van Oranje, dat gy ze diep in uw geheugen moet prenten, om ze nimmermeer te vergeten.

ZOON.

Ik beloof u, Vader, dat ik alle myne kragten daar toe zal inspannen.

VADER.

Voor eerst kunt gy niet te diep in uw geheugen prenten, dat de Patriotten van dien tyd niets anders gedaan hebben dan de rechten, die hun rechtvaardig toekwamen, herroepen – en de abuizen, die van tyd tot tyd in het bestuur des Lands waren ingekropen, willen herstellen – en dat het eene volstrekte onwaarheid is, dat zy de Oude Constitutie hebben willen vernietigen, gelyk hun is te lasten gelegd.

ZOON.

En met dat al wierden zy met den naam van Landverdervers en Oproermakers bestempeld!

VADER.

Dit was de list van Oranje en zynen aanhang, om het gemeen tegen de Patriotten voorintenemen, en kortzigtige menschen afteschrikken, om zich niet onder derzelver parthy te begeven.

ZOON.

Hoe kan het, zou men zeggen, aan vrygeboren ingezetenen kwalyk worden genomen, dat zy op het herstel van hunne verlorene rechten aandringen.

VADER.

Dit kan hun nooit kwalyk worden genomen dan door een Tyran gelyk aan *Willem den Vyfden*, welke hier door betoond heeft nog grooter dwingeland te zyn dan *Tiberius*, den Romeinschen Keizer, welke nog beweerde, *dat in een vrye Republiek de gemoederen en de tongen behoorden vry te zyn*.

Maar laten wy niet van ons stuk afwyken. Het waren die Patriotten, welke ik u strak beschreven heb, om welken ter onder te brengen het Huis van Oranje de hulp van den Koning van Pruischen heeft ingeroepen.

ZOON.

Het is verschrikkelyk!

VADER.

Ja voor zeker – maar hoe onschuldig de Patriotten ook waren, hoe billyk hunne begeerte ook zyn mogt; het kon niet baten – de Heerschzugt van den Prins vorderde, dat hy over de Zonen der Vryheid moest zegepralen, al zou dan ook het gehele land geruïneerd en duizenden van inwoonderen aan de grootste ellenden overgegeven worden.

ZOON.

Waren er nog geen andere middelen voor handen, die de Prins had kunnen aanwenden, om de zaak in der minne byteleggen?

VADER.

Verscheiden – maar een Tyran verkiest die middelen niet, als hy door geweld zyn oogmerk bereiken kan.

Ik kan u zelfs verzekeren, dat van de zyde der Patriotten wel middelen zyn aangewend

om den Prins daar toe te bewegen. Onder anderen weet ik, dat een Amsterdams Burger hem in het Kamp te Zeyst een bezoek heeft gegeven – en hem met alle mogelyke kragt van redenering eene schildery heeft voorgesteld van de rampen en tevens van de gevaren in welke het Vaderland zich gestort zag, en vooral van den roem, die zyne Hoogheid zoude verwerven, indien hy tot herstel der algemene rust wilde medewerken – welke rust ook tevens het duurzaam geluk van zyn Huis moest uitmaken.

ZOON.

En wilde hy in deze voorslagen van bevrediging niet toestemmen?

VADER.

Wel neen – hy antwoordde kort en zakelyk, dat dergelyke voorslagen geheel niet strookte met zyn belang, en dat hy zyne rechten te wel kende om er van aftestaan.

ZOON.

Ik wist wel, dat hy een styfhoofdig man is, maar dat hy zulk een dwingeland was, zou ik nimmer hebben kunnen geloven.

VADER.

Men had toen reeds het besluit genomen om Holland met geweld te dwingen, want twee dagen na dit bezoek, ondernam de Prinses hare berugte reize naar 's Hage, op welke zy, op order van de Commissie van Woerden, digt by Schoonhoven werd opgehouden.

ZOON.

Maar ik meende, dat die reize

door de Prinses ondernomen was met oogmerk om de gerezene geschillen door hare tusschenkomst byteleggen.

VADER.

Dat zeggen de Prinsgezinden – maar het zal altyd vreemd en singulier blyven, dat de reize en het oogmerk van dien, na eene afwezigheid van twee jaren, voor de Staten van Holland was geheim gehouden, en dat daarentegen de aanhangers van Oranje en het graauw daar van alle bewustheid hadden, gelyk men uit de toebereidselen, die men op het platte land en in den Haag heeft willen in het werk stellen, om de Prinses te ontvangen, ten klaarsten heeft kunnen opmaken.

ZOON.

Maar zou het intusschen niet beter geweest zyn, dat men de Prinses in hare reize niet verhinderd had?

VADER.

Zeker neen; indien deze voorzorg niet gebruikt was, zou er zeer zeker in den Haag een volledig oproer hebben plaats gehad, het welk bezwaarlyk zoude hebben kunnen gestuit worden, en waar van waarschynlyk de voornaamste Leden der Vergadering van Holland de slachtoffers zouden geweest zyn. – Immers die weet, dat het grootste gedeelte der Militie en der Burgery van den Haag en het Gemeen onder dezelve, de Oranje party was toegedaan, zal daar aan niet behoeven te twyfelen – trouwens er is geen groter bewys voor de waarheid daar van, dan het geen wy na de Omwenteling in den Haag hebben zien gebeuren.

ZOON.

Dan schynt die reize door de Prinses alleen maar ondernomen te zyn, om aangehouden te worden, en daar door gelegenheid te vinden om den Koning van Pruischen in het harnas te jagen tegen de Provintie Holland, en hem te bewegen om over zyne *quasi* beledigde Zuster satisfactie te vragen.

VADER.

Juist schynt dit het oogmerk geweest te zyn. – want indien de Prinses met zulke vredelievende gevoelens had bezield geweest, had zy naderhand, toen de Pruischen reeds tot op het Gelders Territoir genaderd waren, nog de schoonste gelegenheid gehad de blyken daar van ten toon te spreiden.

ZOON

Hoe zoo Vader?

VADER.

Toen zyn haar nog voorslagen van bevrediging gedaan, maar zy wilde naar dezelve niet luisteren; integendeel toen zy bespeurde, dat de Hertog van Brunswyk, die het bevel voerde over de Pruissische troepen, wel eenigsints genegen was om naar voorslagen van minnelyke schikkingen te luisteren – spande zy alle hare vermogens te werk om hem overtehalen tot het spoedig ter uitvoer brengen van zyne vyandelyke oogmerken.

ZOON.

Wat was haar antwoord aan de genen die met zulke voorslagen by haar kwamen?

VADER.

Zy antwoordde, dat zy geen reden had, om zich te verlaten op de belofte van de Staten van Holland, maar dat zy zich

volkomen gedroeg aan het verlicht oordeel en den wil van den Koning haren broeder – en daar mede was het afgedaan.

ZOON.

Hoe is het mogelyk, dat iemand, die zoo vele weldaden van een Land genoten had, als de Prinses van Holland genoten heeft, zoo Tyranniek kon handelen?

VADER.

Ja, zy was volkomen meester van den wil van den Koning, met een enkeld woord had zy kunnen te weeg brengen, dat het gansche verschil in der minne was bygelegd – maar het was eenmaal besloten om Holland ongelukkig te maken, en van dat besluit scheen men niet te willen terug komen.

ZOON.

Ik weet niet hoe het mogelyk is, dat er nog menschen kunnen gevonden worden, die zulk een daad kunnen goedkeuren.

VADER.

Men vind altyd verblinde menschen – en eigenbelangzoekers, die de snoodste daden pryzen, om dat zy er hun voordeel by vinden – maar zoo er ooit Tyranny in de wereld heeft plaats gehad, is het zeker in dit geval, dat men eenen vryen Staat, enkel om de plaats hebbende geschillen, met troepen van eene vreemde Mogendheid laat overvallen, en dat men de inwoonders dwingt om in hunne regeringsvorm zodanige veranderingen te maken als met de belangens van een enkeld Huis het meest overeenkomen – gelyk zulks toen in ons Gemenebest met betrekking tot het Huis van Oranje heeft plaats gehad.

ZOON.

Maar Vader, gy zeide zoo even, dat men besloten had om Holland ongelukkig te maken; is dan de Omwenteling van 1787 zoo ongelukkig voor Holland geweest?

VADER.

Ja myn Zoon, de gevoelige slag die ons daar door is toegebragt, zullen wy misschien nimmer te boven komen – het is deze, die alle pogingen tot herstel, welke nu in onze dagen met zoo veel iever worden aangewend, zoo ongemakkelyk en byna onmogelyk maken.

Door die Omwenteling is het Finantiewezen van onze Provintie totaal bedorven – niet tegenstaande de Raadpensionaris *van Bleiswyk*, by het nederleggen van zyn post, verklaarde, dat hetzelve nog in een' goeden staat verkeerde.

Door die Omwenteling is de Bank van Amsterdam geheel geruïneerd en bedorven, zoo dat men in onzen tyd de grootste moeite gehad heeft om deszelfs credit eenigsints te herstellen.

Door die Omwenteling zyn duizende Familiën ongelukkig geworden, en door de snoodste plundering, die immer heeft plaats gehad, van hunne goederen beroofd.

ZOON.

Maar Vader, was het in de eerste oogenblikken, toen alles in verwarring was, wel mogelyk om alle baldadigheden tegentegaan?

VADER.

Indien in de eerste oogenblikken der Omwenteling deze of gene baldadigheden

hadden plaats gehad, zou men zulks nog kunnen begrypen, maar het moest alle begrip te boven gaan, dat zulks heeft kunnen gebeuren, nadat de Vergadering van Holland eensgezind was, en de Prins zyn verblyf wederom in den Haag genomen had – toen moest men natuurlyk verwagten, dat alle zulke baldadigheden zouden worden gestuit, vooral na dat de Staten den Stadhouder by diverse placaten hier over hun ongenoegen te kennen gegeven en dezelve als strafbaar verklaard hadde – maar wy hebben gezien, dat niets heeft kunnen baten, en dat diergelyke wanbedryven langen tyd zyn blyven voortduren, zonder dat wy weten dat iemand daar voor is gestraft geworden – maar laten wy voor het tegenwoordige een gordyn schuiven voor alle die gruwelen, en dezelve tot eene andere gelegenheid besparen.

ZOON.

Al hoorde ik verder niets van die gruwelen, zou het evenwel niet ongemakkelyk zyn om optemaken, dat *Willem de Vyfde* een grote dwingeland geweest is.

VADER.

En het geen gy verder hier uit kunt opmaken is het groot onderscheid, dat er heeft plaats gehad tusschen de Omwenteling van 1787 en die van 1795 – by de laatste is geen huis geschonden en geen mensch mishandeld geworden, zelfs niet die genen, die zich by de vorige Omwenteling aan de snoodste mishandeling der Patriotten en aan de verregaanste plunderingen hadden schuldig gemaakt.

ZOON.

Dat moet de Patriottische party tot eene eeuwige eer verstrekken.

VADER.

Ja, zoo zich een volk ooit groot en verheven van ziel betoond heeft, zyn het de Patriotten geweest by den inmarsch der Fransche troepen. – Ik heb kort na dezelve Prinslui aangetroffen die deswegens tranen van vreugd gestort hebben, en ronduit verklaarden, dat zy nooit zulke verhevene denkbeelden van de Patriotten gevoed hebben.

ZOON.

Het was te wenschen, Vader! dat men die weldaden bleef erkennen.

VADER.

Ja, dat was zeker te wenschen, maar het schynt, dat men alle die weldaden weder vergeten is – men behoeft slegts iemand van die party tegen te komen, om de boosheid uit zyne oogen te lezen, die in zyn hart huisvest – maar dit juist bevestigd, dat de meeste aanhangers van het Huis van Oranje even grote Tyrannen zyn, als de Afgod, voor wien zy zich gaarne weder zoude nederknielen.

Maar daar de tyd thans verloopen is, zo zullen wy, voor ditmaal, onze Samenspraaken eindigen.